

**Latvijas Universitāte
Sociālo zinātņu fakultāte
Komunikācijas studiju nodaļa**

**Komunikācijas zinātnes bakalaura
programmas studentes
Līgijas Ciekures
Stud.apl.Nr. Komu 010082**

**Sievietes dzimtes loma Latvijas luterāņu un katoļu centrālajos
laikrakstos publicētajās ārzemju ziņās
(*Svētdienas Rīts, Katoļu Baznīcas Vēstnesis, 2001.-2005.*)**

Bakalaura darbs

**Zinātniskais vadītājs
Marita Zitmane**

**Ar savu parakstu apliecinu, ka esmu šī
darba autore**

.....

Rīga 2006

SATURS

Ievads	2
1. Dzimte, mediji un to pētniecība – aspekti un perspektīvas:	6
1.1 Dzimte – kontekstuāli un attīstībā pētījams sociāli kulturāls konstrukts ...	7
1.2 Feministiskā teoloģija	11
1.3 Mediji – dzimtes mīta pro- un reproducenti	13
1.4 Dzimtes pētniecības specifika mediju kontekstā	14
2. Ziņas specifika un objektivitātes kritērijs	19
3. Informācijas starptautiskā plūsma ziņu aprites un globalizācijas kontekstā	24
4. Katoļi un luterāņi reliģiskā un konfesionālā aspektā	28
5. Mūsdienu Latvijas kristīgā prese	30
6. Kontentanalīzes raksturojums un priekšrocības	37
7. Kontentanalīzes rezultāti dzimtes lomā sakarībās	40
8. Tekstu kvalitatīvās analīzes izvēles pamatojums ar ieskatu diskursa analīzē	44
9. Sievietes loma abu konfesiju avīzēs – dzimtes diskurss	49
Nobeigums	67
Saīsinājumu saraksts	71
Izmantoto avotu un literatūras saraksts	72
Pielikumi	76
Anotācija	86

Ievads

Tā kā prese ir viens no masu komunikācijas līdzekļiem, kas nodrošina dažādu ideju, priekšstatu un pieņēmumu nostiprināšanos sabiedrībā, bet manu interešu lokā bija sievietes dzimtes lomas konstruēšana reliģisku uzskatu kontekstā, par sava darba tēmu izvēlējos sievietes dzimtes lomu aplūkot luterāņu un katoļu centrālajos laikrakstos publicētajās ārzemju ziņās, konkrēti, avīzēs „Svētdienas Rīts” un „Katoļu Baznīcas Vēstnesis” laika posmā no 2001.gada līdz 2005.gadam.

Izvēloties rakstīt par sievietes dzimtes lomu divu vadošo konfesiju avīžu ārzemju ziņās, tiek pieteikta tēma, kas, centrā izvirzot sievietes problemātiku, sevī iekļauj arī citus būtiskus blakus faktoros, kuru mijiedarbībā arī rodama tēmas aktualitāte. Proti, runa ir par dzimti kā sociālu un kulturālu konstrukt, par ziņām, kurās mediji konstruē savu versiju par pasauli, un, visubeidzot, par to pasaules konstrukciju, kuru sevī ietver kristīgās reliģijas dogmas, kas veido manis izvēlēto avīžu idejisko bāzi. Ja dzimte pētnieku uzmanības lokā nonāk visai bieži, ko var teikt arī par dzimtes pētījumiem masu komunikācijas līdzekļos, tad reliģiskā aspekta kā savdabīga pasaules jebūtības modeļa kā mediju satura būtiskas un pat noteicošas sastāvdaļas iekļaušana dzimtes pētniecībā līdz šim attiecībā uz Latvijas presi tikusi atstāta novārtā.

Attīstoties dzimtes pētniecībai, laika gaitā arvien skaidrāk ir izkristalizējusies nepieciešamība dzimti neaplūkot kā kādu abstraktu lielumu, bet kā formas un satura ziņā daudzveidīgu parādību, kas atklājas dažādos kontekstos un mijiedarbībās, kādēļ arī savā darbā centos aplūkot sievietes dzimtes lomu kontekstā ar reliģiska satura rakstītajiem medijiem, kur atšķirīgu reliģisku tradīciju ietvaros atklājas atšķirīgs sievietes dzimtes lomu spektrs. Jāņem vērā, ka runa jau nav tikai par tradīcijām, bet par reliģijā sakņotiem pasaules modeļiem, par jebūtības spoļiem, ar kuriem ticīgie ir aicināti salīdzināties un kuri sevī, protams, tāpat kā reālā pasaule, ietver arī dzimtes aspektu.

Iepriekšējos gados esmu aizstāvējusi kursa darbus par tēmām “Sievietei ierādītā loma žurnālā “Rīgas Laiks” (2001.-2003.) publicētajās intervijās” un “Dzimtes stereotipu reproducēšana Latvijas ezoteriskajā presē (2004.g. – Dziednieks, Zintnieks, Dziedinātājs)”. Abos gadījumos izvēlēti tika “necentriski” preses izdevumi ar savu

specifisku auditoriju – vienā gadījumā tie bija intelektuāļi, otrā – ezoteriskām idejām uzticīga publika. Izvēle nebija nejauša. Mani vadīja pārliecība, ka postmodernu sabiedrību raksturo uzskatu un pasaules interpretācijas daudzveidība, kura spilgtāk atklājas “perifēros” izdevumos, kas vairāk centrēti izdabāt auditorijai kā kādām politiskām interesēm. Izvēloties reliģiska satura presi, jau nosauktajiem medijiem esmu piepulcinājusi vēl vienu grupu, kas ļauj paplašināt atšķirīgo izdevumu loku un kuras saimnieki šodienas kontekstā veido visai būtisku un redzamu pieteikumu uz šodienas Latvijas politiskās un sociālās skatuves, ko ņemos apgalvot tādēļ, ka, no vienas puses, mācītāji iesaistās politikā, izmantojot sabiedrības uzticību un baznīcas popularitāti, un, no otras puses, sabiedrībai konfrontējoties ar atšķirīgu pieeju jautājumos, kur līdz šim valdījis visai stereotips noliegums (piem., seksuālās minoritātes, viendzimuma laulības, geji baznīcā, sievietes un geji – mācītāji u.c.), palīdzība bieži vien tiek meklēta baznīcā (vai reliģiska satura medijos kā baznīcas mūsdienīgā ruporā).

Darba mērķis ir ar salīdzinošas analīzes palīdzību atklāt būtiskās iezīmes, kopīgo un atšķirīgo tajā, kāda loma vēsturiski nozīmīgāko un skaitliski lielāko Latvijas reliģisko konfesiju - katoļu un luterāņu, centrālo laikrakstu ārzemju ziņās tiek ierādīta sievietes dzimtei, konstatēt raksturīgo, kopīgo un atšķirīgo, kā arī iespējamo dinamiku laikā. Kā metode šā mērķa sasniegšanai tiek izmantota kontentanalīze, lai kvantitatīva pētījuma ceļā iegūstot datus par to, cik bieži izdevumos minēti sieviešu / vīriešu personvārdi un kādām profesijām vai nodarbēm tie tiek piesaistīti, pieņemot, ka, nosaucot cilvēku vārdā, viņš tiek izcelts no sev līdzīgo masas kā īpaši būtisks, un šādu indivīdu grupēšana dzimtes aspektā un datu skaitliska analīze sniedz informāciju par dzimtes lomām.

Otra izmantotā metode – diskursa analīze, nodrošina tekstu kvalitatīvu izpēti un, balstoties uz speciālajā literatūrā iegūtajām zināšanām, ļauj atsegt sievietes dzimtei specifiski piešķirtās lomas raksturu un iedabu. Sieviete te iespējams ieraudzīt ārpus standartizācijas un vienkāršojuma, ārpus redukcijas līdz mainīgā lieluma statusam, kā indivīdu, kas iesaistīts daudzveidīgos procesos un kopsakarībās un kura eksistence pakļauta sociāli konstruētu nozīmju kopsakarībām.

Abu metožu pielietojums ļauj apvienot precīzus mērījumus ar interpretāciju, faktus ar kopsakarībām, skaitļus ar kontekstu.

Uzsākot darbu, tika izvirzītas sekojošas hipotēzes -

- pastāv dzimtes disproporcija tajā, cik bieži ārzemju ziņās tiek minētas konkrētas personas (personvārdi);
- pastāv kopsakarība starp dzimti un cilvēka pārstāvētās profesijas / nodarbes prestižu;
- attiecībā uz sievietes dzimtes lomu pastāv kopīgas tendences un atšķirības starp abu konfesiju izdevumiem;
- minētajiem procesiem ir vērojama dinamika laikā (5 gadi);
- sievietei tiek piešķirtas margināla rakstura lomas.

Darba hronoloģiskās robežas veido pieci pēdējie gadi, kas nodrošina gan pētījuma aktualitāti, jo tas attiecināms uz jaunākajiem procesiem, gan arī paver iespēju saskatīt dinamiku, kas tika ņemts vērā, kvantitatīvā pētījuma rezultātus apkopojot pa gadiem. Izvēloties tēmu, vēl nebija zināms fakts, ka “Katoļu Baznīcas Vēstnesis” līdz ar mana pētījuma beigu robežu – proti, 2005.gada Ziemassvētkiem, beigs pastāvēt. Tā kā tas ir noticis, var uzskatīt, ka tika izmantota laika ziņā pēdējā unikālā iespēja salīdzināt divu lielāko konfesiju avīzes, tātad – pētījumam izvēlēties salīdzināmus lielumus, kuros ir salīdzināmas slejas – ārzemju ziņas.

Ārzemju ziņas kā izpētes vienība tika izvēlētas tādēļ, ka tās abās avīzēs ir vienlīdz plaši un regulāri reprezentētas, kādēļ ir salīdzināmas, un, būtiskāks faktors, - tās, ziņojot par dažāda svarīguma pasaules notikumiem (pārsvarā reliģiskā kontekstā), norāda uz ziņu atlasītāju un pārstāstītāju vērtību skalu, prioritātēm, tātad, uz pasaules redzējumu jeb modeli, kurā sievietes dzimtei atvēlētās lomas parādās pasaules notikumu kontekstā un sakarībās.

Starp citiem masu komunikācijas līdzekļiem prese tika izvēlēta tādēļ, ka tai ir noturīgas tradīcijas abu konfesiju ietvaros, abi izdevumi formāta un apjoma ziņā ir līdzvērtīgi, tiem ir vienlīdz noturīga piesaiste konkrētai (luterāņu vai katoļu) baznīcai, ko nodrošina konfesionālo institūciju konceptuāla un praktiska līdzdalība. Avīžu konfesionālo piesaisti apliecina fakts, ka viens no drošākajiem avīžu izplatīšanas ceļiem abos gadījumos (līdztekus abonēšanai) ir piedāvājums izdevumu iegādāties (katoļu vai luterāņu) baznīcā pēc dievkalpojuma.

Izvēli par labu luterāņiem un katoļiem noteica kā vēsturiskais aspekts (senas tradīcijas), tā arī abu konfesiju popularitāte šodien, par ko tuvāk attiecīgajās darba nodaļās.

Konceptuāli darbs balstīts atziņās, kas dzimtes teorētiskajā literatūrā nostiprinājušās kā stabilas un drošas zināšanas, starp kurām stūrakmeņu statusā manā gadījumā ir sekojošas nostādnes: Dzimte pētījuma ietvaros tiek izprasta kā sociāli un kulturāli radīts konstrukts jeb veids, kā vīrieši un sievietes sevi pozicionē attiecībā pret savu lomu sabiedrībā. Īpaši aktuāla šāda pieeja ir mediju kontekstā, kura saturā dzimte bieži vien figurē kā kaut kas dabisks un statisks, un tikai rūpīga analīze palīdz atsegt šāda uzstādījuma mātīgumu, kā arī manipulatīvās iespējas, ko tas nes sev līdzī. Kristīgā reliģija mūsu sabiedrībā tiek praktizēta, kultivējot vīrišķi bargā Dieva tēlu un izrietoši – patriarhālu modeli. Šīs pamatnostādnes balstītas literatūrā, kas daudzveidīga gan satura, gan autoru ziņā (skat.literatūras sarakstu), bet kopumā palīdz redzīgāk saskatīt parādības un procesus, kurus sadzīviskā līmenī pieņemts uzskatīt par pašsaprotamiem kopš pasaules radīšanas, bet kas, pateicoties kritiskiem dzimtes pētījumiem, nonākuši speciālistu paaugstinātas uzmanības lokā un devuši pamatu jaunām zinātniskām iestrādēm.

Darbā vispirms tiek sniegts ieskats dzimtes jautājumu teorētiskajās nostādnēs, īpaši akcentējot krustpunktus, kuros dzimte saskaras ar mediju pētniecību un reliģisko aspektu. Tālāk tiek raksturota ziņa kā žurnālistikas forma un informācijas starptautiskā plūsma, kuras ietvaros ziņas tiek radītas un tīrāzētas. Raksturojot katoļu un luterāņu konfesionālo specifiku, tiek radīts fons informācijai, kas seko par Latvijas kristīgo presi un abām šajā darbā aplūkotajām avīzēm. Pirms katras metodes ceļā iegūto rezultātu izklāsta tiek sniegts metotes teorētiskais apraksts, bet nobeigumā seko kopsavilkums un vispārinājumi. Šāds nodaļu izkārtojums, kurā vispirms tiek sniegta teorētiskā bāze un informācija par aplūkojamo parādību raksturu, kam seko konkrētais pētnieciskais darbs, nodrošina fona informāciju, vienas vai otras izvēles motivāciju, un, pats būtiskākais, sniedz teorētisko bāzi, uz kuras ir balstīts praktiskais pētījums, kā arī apkopoti rezultāti un sniegta vispārinājumi.

1. Dzimte, mediji un to pētniecība – aspekti un perspektīvas

Pētīt dzimtes atspoguļojumu presē vai jebkurā citā plašsaziņas līdzeklī jēga ir vienīgi tad, ja dzimti aplūkojam kā sociāli un kulturāli radītu konstrukt, kas atrodas dinamiskas maiņas procesā. Pretējā gadījumā sievietē un vīrietis ir bioloģiski noteiktas nemainīgas parādības un kā tādas arī nonāk publiskajā apritē.

Sākotnēji attīstoties feministiskās kustības ietvaros, dzimtes izpratne tika šauri reducēta un aplūkota nošķirti: “Vairums feministisko nostādņu riņķo tikai ap dzimti, netematizējot citas sabiedriskās struktūras kategorijas un apspiešanas mehānismus.”¹ Taču, padziļināti pētot dzimtes izpausmes dažādās sociālās un kultūras sfērās, zinātnieces/-ki saskārās ar realitāti, ka sievietē vai vīrietis kā sava dzimuma absolūts vispārinājums atrauti no realitātes nepastāv – tie vienmēr parādās rases, profesijas, sociālā slāņa, orientācijas un citos kontekstos: “Dzimte kā pamatos sociāla parādība tiek relatīvi aplūkota, jo tā vienmēr tiek arī ierobežota ar citām kategorijām un no tā izriet jautājums, cik nozīmīga ir dzimte iepretim citām kategorijām – tādām kā šķira, izcelsme, vecums, seksuālā orientācija u.c.”² Citviet tiek minēti arī šādi parametri: “... nozīme var būt indivīda rasei, personiskajām spējām, vecumam, pievilcībai un citiem svarīgiem sociālajiem parametriem.”³ Jāatzīmē, ka šie blakus faktori bieži, lielā mērā pateicoties tieši dzimtes pētījumiem, vispār nonāca pētnieku padziļinātas uzmanības lokā, jo, niansēti dažādos kontekstos atklājot nerakstītu konvenciju pastāvēšanas faktus, kā arī to darbības mehānismus, pavērās perspektīva arī citās sfērās lūkoties pēc pazemes straumēm, kuras ar neapbruņotu aci grūti fiksēt, kādēļ tās iepriekš netika vai tika maz pētītas.

Jautājums, protams, ir arī par pētniecības metodēm – pielietojot šablonus un novienkāršojumus, kas neglābjami nāk līdzī kvantitatīvām metodēm, būtiskas „nianses”, ko sniedz dzīvs kontakts, kā arī katra indivīda unikālais uztveres un domāšanas veids, paliek neapjaustas. Te arī meklējami iemesli tam, ka, pateicoties dzimtes pētījumiem, tika pārvērtēta pētnieciskā metodika, lielāku vērtību piešķirot kvalitatīvām pētniecības metodēm, par ko tuvāk šai tēmai veltītajā nodaļā.

¹ Frey, Regina. *Gender im Mainstreaming*. Königstein/Taunus: Ulrike Helmer Verlag, 2003. S. 72.

² Turpat. 69.lpp.

³ Liepiņa, Ilze. Vīriešu un sieviešu daži lingvistiskās uzvedības aspekti laikrakstā “Neatkarīgā Rīta Avīze”. Interviju analīze (1992., 1993., 1997., 1998.gads). Grām.: Brikše, Inta (red.). *Komunikācija: dzimtes pētījumi*. Rīga: Zinātne, 2003. (Latvijas Universitātes raksti, 655.sēj.) 191.lpp.

Izvirzot dzimti kā pētniecisku kategoriju, paveras iespēja to aplūkot ne tikai daudzveidīgos kontekstos, bet arī vairākos līmeņos.⁴ Vispirms jau dzimte kalpo kā klasifikācijas sistēma, kas indivīdam piešķir noteiktu sabiedrisko statusu. Otrām kārtām, kā struktūras kategorija tā kalpo ikdienas pasaules fenomenu aprakstīšanai, definēšanai un kategorizācijai. Savukārt kā ideoloģija dzimte sniedz domāšanas procesu strukturēšanas modeli.

Dzimtes problemātikas sazarotība un kompleksais raksturs paver plašu pētnieciskās darbības lauku un izvirza veselu rindu jautājumu – piemēram, “Kādas sievišķības / vīrišķības konstrukcijas iespējams atrast? Ka tās ir radušās un kādas funkcijas tās veic? Ar kādiem citiem diskursiem un kādā veidā šie diskursi ir savienoti, kādās sabiedriskās institūcijās tās tiek producētas un konstruētas?”⁵

1.1 Dzimte – kontekstuāli un attīstībā pētījams sociāli kulturāls konstrukts

Dzimtes (gender – vārds, kas vācu literatūrā no angļu valodas netiek tulkots) jēdziens kalpo tam, lai atsegtu sociālo aspektu un lomas, kādas cilvēkam tiek piedēvētas, izrietoši no viņa dzimuma (sex) - “Katrai sabiedrībai ir dzimuma/dzimtes (sex/gender) sistēma, kuras ietvaros “bioloģiskā seksualitāte” (šeit saprasta kā vajadzība un spēja reproducēties) tiek pārveidota par cilvēka darbības produktu jeb par sociālām attiecībām”.⁶ Dzimte tiek aplūkota kā konstruēta, bet bioloģiskais dzimums ir dabas dots. Dzimte ir arī veids, kā vīrieši un sievietes sevi pozicionē attiecībā pret savu lomu sabiedrībā, tā tiek skaidrota kā kultūras pamatsistēmu reprezentācija, kas „apzīmē dzimuma aspektus, kas nav dabas doti, bet ir kultūrspecifiski attīstījušies, t.i., izrietoši no diferences procesa laikā un telpā un noteiktām sabiedriskām gaidām.”⁷

Konstrukta jēdziena lietošana palīdz atklāt parādības kultivācijas iedabu un to pretstatīt šķietami dabiskai lietu kārtībai: “Tas, ko mēs izjūtam kā nepastarpinātu

⁴ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. Wien: LIT Verlag, 2005. S. 62.

⁵ Seifert, Ruth. *Machtvolle Blicke. Genderkonstruktion und Film*. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. München: Kopaed, 2003. S. 44.

⁶ Liljestrema, Marianne. *Dzimumu sistēma*. Grām.: Koivonena, Anu; Liljestrema, Marianne. *Atslēgvārdi. Desmit soļi feministiskajā pētniecībā*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs, 2002. 103.lpp.

⁷ Mühlen Achs, Gitta. *Frauenbilder: Konstruktionen der anderen Geschlechts*. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. München: Kopaed, 2003. S. 19.

uztveri, ir tikai kulturāli radīts, rafinēts konstrukts.”⁸ Konstruēta izrādās pat tik šķietami nemainīga kategorija kā dzimumu duālisms, par ko liecības rodamas etnoloģiskajos pētījumos par Amerikas indiāņu cilts Navajos valodas un tātad arī domāšanas struktūru: “Nevis bioloģija, bet klasifikācija noved pie dzimumu sistēmas. Arī etnoloģiskā pētniecība rāda, ka pastāv pasaule ārpus dzimumu duālisma. Viens no daudziem piemēriem ir amerikāņu Navajos. Viņiem ir nevis divi, bet četri dzimumi – un līdz ar to arī identitātes.”⁹ Ne tikai dzimumu sadrumstalotība, pārkāpjot ierastā duālisma robežas, bet arī relativitātes aspekts šā duālisma iekšienē lieku reizi apstiprina dzimtes radīto, ne no dabas pastāvošo, iedabu: “Priekšstats par dzimti, kas atvadās no priekšstatiem par dzimumu, noved pie konsekvences, ka nav vairs arī iespējams orientēties pēc dualistiskās “vīrietis-sieviete” loģikas: ja dzimte patiešām tiek sociāli konstruēta, tad šis koncepts (teorētiski) paver visas iespējas “sievieti” un “vīrieti” aizpildīt ar konkrēto kontekstu.”¹⁰

Kamēr bioloģiskais dzimums parasti ir stabils, dzimte ir dinamiskās pārmaiņās esoša, variabla un mainīga: “Ja mums sieviešu pētniecības aspektā *ir* dzimums, mēs *esam* sieviete vai vīrietis, dzimtes pētniecībā tiek norādīts, ka dzimti mēs visupirms *veicam* un *praktizējam*.”¹¹ Pagātnei pieder statiskā dzimtes izpratne: “Daudzās feministiskajās pamatnostādnēs dzimte figurē kā stingra sabiedrības struktūra, dzimte te ir stabils lielums, sabiedrību specifiskā veidā strukturējoša kategorija.”¹² Tās vietā dzimte arvien biežāk tiek aplūkota kā dinamiskā attīstībā esošs process: “Savukārt sociāli konstruktīvās feminisma teorijas akcentē to, ka dzimte ir permanentās pārmaiņās esošs koncepts. (...) Dzimte te kļūst par procesu, kas pakļauts pastāvīgām pārmaiņām un tādēļ to nav vairs iespējams lietot kā stabilu analīzes kategoriju”.¹³

Tā kā katras dzimtes iekšienē pastāv plašs variāciju un diferencu spektrs, par dzimtes attiecībām vairs nav iespējams runāt, izvietojot tās uz vienkāršotas attiecību ass „vīrietis – sieviete”, bet tās izprotamas daudz plašāk – attiecības tiek realizētas arī starp dažādiem vīrišķības (vai sievišķības) tipiem, kas veidojas saistībā ar kontekstu.

⁸ Seifert, Ruth. Machtvolle Blicke. Genderkonstruktion und Film. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. S. 47.

⁹ Turpat. 40.lpp.

¹⁰ Frey, Regina. *Gender im Mainstreaming*. S. 72.

¹¹ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 61.

¹² Frey, Regina. *Gender im Mainstreaming*. S. 71.

¹³ Turpat. 71.lpp.

Atsedzot diferences, kas pastāv katras dzimtes kategorijas iekšienē, tiek runāts par hegemonālo un pakārtoto vīrišķību - "Hegemoniālā vīrišķība apzīmē baltu, heteroseksuālu vīrišķību, kas piemīt Eiropas vai Amerikas vidējai šķirai. Pakārtotās vīrišķības var būt dažādas. Mūsu kultūras lokā ar to parasti tiek saprasti homoseksuāli un etniskās minoritātes, kuras tiek norobežotas no hegemoniālās vīrišķības. Tās dzimumu pakārtotībā tiek pietuvinātas sievišķībai un tādējādi zaudē privilēģētību."¹⁴ Lieki piebilst, ka hegemoniāla vīrišķība, kā tas jau iekodēts pašā jēdzienā, sevī ietver zināmas priekšrocības, varas aspektu, mehānismus, kas nodrošina pārākuma pozīciju pār pakārtoto vīrišķību - "...gan mākslā, gan simtiem citu jomu tiek noniecināti, nomākti un netiek iedrošināti visi tie, arī sievietes, kam nav laimējies piedzimt par baltiem, vēlams, vidusšķiras un – svarīgāk par visu – vīriešu kārtas pārstāvjiem. Vainojamas nav zvaigznes, mūsu hormoni, menstruālie cikli vai tukšās iekšējās pasaules, bet institūcijas un izglītība – izglītības izpratnē ietverot visu, kas ar mums notiek kopš tā brīža, kad ienākam šajā nozīmīgo simbolu, zīmju un signālu pasaulē".¹⁵ Ikdienā cilvēki dzimti parasti tomēr uztver kā kaut ko dabisku, iepriekš noteiktu un nemainīgu: "Saslēdzot dzimuma mītu ar attiecībā uz sievieti un vīrieti kulturāli un vēsturiski variablas uzvedības gaidām, tās kļūst par neapstrīdamu normu attiecībā uz noteiktu uzvedību; tā vietā, lai šīs gaidas aplūkotu kā sociāli un vēsturiski izveidojušos fenomenus, tās parādās kā dabiskas un nemainīgas."¹⁶ Šāds cilvēku uztveres fenomens īpaši minams tādēļ, ka plašsaziņas līdzekļiem tas paver gandrīz vai neierobežotas manipulācijas iespējas, jo viss, kas tiek pievienots kādas dzimtes aprakstam, parasti tiek uztverts kā objektīva nemainīgas realitātes kopija. Atklāts, protams, ir jautājums attiecībā uz to, cik apzināti vai neapzināti tas tiek darīts, kas gan vairāk ir ētiskas dabas jautājums un neko nepasaka par radīto efektu.

To apgalvoju tādēļ, ka gan kursa darbu, gan bakalaura darba sakarā esmu nākusi pie atziņas, ka ļoti dedzīgas dzimtes stereotipu atražotājas ir žurnālistes – sievietes, par kurām mazticama ir versija, ka viņas to darītu aiz kāda īpaša, slēpta aprēķina. Viņas vairāk darbojas kā skaļruņi jau sabiedrībā pastāvošajām nostādnēm (vai arī izpatīkot saviem kolēģiem un konkurentiem, proti, žurnālistiem – vīriešiem, kuri tradicionāli atrodas privilēģētākā pozīcijā attiecībā pret savām kolēģēm). Cits aspekts – sievietes

¹⁴ Seifert, Ruth. *Machtvolle Blicke. Genderkonstruktion und Film*. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. S. 47.

¹⁵ Nohlina, Linda. *Kāpēc nav bijis izcilu mākslinieču?* Grām.: Novikova, Irina (red.). *Mūsdienu feministiskās teorijas*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs; Jumava, 2001. 267.lpp.

¹⁶ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 362.

šādi tiražē vīrieša lomai raksturīgus tekstus, signalizējot par plūstošām robežām starp dzimtes lomām vispār.

Tēmas diferenciacija dzimuma blakus faktoru sazarotībā, vīrišķā un sievišķā polarizācijas apstrīdējumā, kā arī dinamiski mainīgā aspekta ienešana pētnieciskajā laukā vienlaikus tomēr neizslēdz tā aktualitāti, kādēļ vispār šie pētījumi aizsākās – proti, runa ir par divu dzimumu pretnostatījumu. Pie kam abas puses iespējams identificēt vienīgi kā otras pretstatu – mēs nevaram runāt par to, kas ir „vīrišķīgs”, ja vienlaikus nedomājam par to, kas ir „sievišķīgs”. Šī neizbēgamā dialektiskā saistība, kas pastāv starp vīrieti un sievieti, ir dzimtes attiecību naratīva pamatā: “Sievietes un vīrieši kā zīmes ir savstarpēji saistīti. Neatkarīgi no tā, kā “Es esmu sieviete” tiek izjūsts, ar to vienlaikus tiek teikts: “Es neesmu vīrietis”. Šī saistība nav vienlīdzīga, bet gan hierarhiski pakārtota, turklāt gandrīz visās zināmajās sabiedrībās.”¹⁷ Zīmīgi, ka, runājot par sievietes un vīrieša pašdefinējumu otra dzimtes kontekstā, uzreiz tiek runāts arī par hierarhiju. Pie kam vīriešu dominance un sieviešu pakļautība tiek uzvertas kā mūsu sabiedrības funkcionēšanas neatņemama sastāvdaļa, tādējādi norādot uz dzimtu attiecību sistemātisko raksturu. Hierarhiskas attiecības tiek saistītas ar patriarhālu sabiedrības modeli (par ko tuvāk kristietības kontekstā), kas akcentē vīrieša varas pozīcijas leģitīmo raksturu: “...mēs definējam patriarhātu kā sabiedrisku attiecību kopumu, kam ir materiāla bāze un kurā pastāv hierarhiskas attiecības un solidaritāte starp vīriešiem, kas viņiem savukārt ļauj dominēt pār sievietēm”.¹⁸ Hierarhija deformē simetriju un harmonisku līdzsvaru, kādēļ dzimtes pētniecībā šī tēma tiek izvērsta, runājot par abu dzimtu antagonistiskām un asimetriskām attiecībām un tiem mehānismiem, kas šādu situāciju nodrošina: “Tā kā mēs piekrītam tam, ka seksualitāte ir sociāli konstruējama un noteikta, mēs nevaram noliegt dzimtes specifisko raksturu, kas ir šā procesa rezultāts; mēs tāpat nevaram noliegt to, ka tieši šis process beigu beigās sievieti un vīrieti nostāda antagonistiskās un asimetriskās attiecībās.”¹⁹ Mēs nevaram noliegt arī to, ka šāda līdzās pastāvēšana uz nevienlīdzīgiem pamatiem ir sociāli apzināti un sistemātiski konstruēta: “Ja dzimte

¹⁷ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 362.

¹⁸ Hartmane, Heidi. Marksisma un feminisma nelaimīgā laulība: ceļā uz progresīvāku savienību. Grām.: Novikova, Irina (red.). *Mūsdienu feministiskās teorijas*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs; Jumava, 2001. 367.lpp.

¹⁹ Лауретис Т. Риторика насилия. Рассмотрение репрезентации и гендера. В кн.: Гаповая, Елена (ред.). *Антология гендерной теории*. Минск: ПроPILEI, 2000. С. 357.

būtu vienkārši jautājums par atšķirību, vienīgā dzimumu nevienlīdzības problēma būtu tikai dzimumaizspriedumu, pārprastas diferenciacijas, kļūdainas indivīdu kategorizācijas problēma. Tieši tāda ir atšķirību pieejas nostāja, un tādēļ tā jūtīgi reaģē uz šiem jautājumiem. Taču, ja dzimte pirmkārt ir nevienlīdzība, kas konstruēta kā sociāli atbilstoša diferenciacija, lai uzturētu šo nevienlīdzību, tad dzimumu nevienlīdzības jautājumi ir sistemātiskas dominēšanas un vīriešu kundzības jautājumi, kas nepavisam nav nekas abstrakts un nekādā ziņā ne kļūda.”²⁰

Zinātnieces/-ki, cenšoties pētniecības lauku bezpersoniski definēt un operacionalizēt, dzimtes kontekstā liek dominēt tādiem jēdzieniem kā mehānismi, modeļi, konstrukti un manipulācijas. Nešauboties par pētnieku labajiem motīviem, tomēr jāatzīst, ka šādiem atslēgvārdiem iezīmēts diskurss var radīt pārpratumus, raisot asociācijas par kādu bezkaislīgu attiecības manipulējošu mašineriju, nevis dzīvu cilvēku komunikāciju, kuru lielā mērā nosaka psiholoģiska rakstura dzimtes specifiskā bāzētas īpatnības, kā to, piemēram, savā laikā jau norādīja Virdžīnija Vulfa: “Visus šos gadsimtus sievietes ir kalpojušas par spoguļiem, kuriem piemīt maģiskā un brīnišķīgā spēja atainot vīrieša tēlu divreiz lielāku nekā patiesībā.”²¹ Kalpošana, protams, norāda uz hierarhiju, bet labprātīgu, turklāt tādu, kas vairo otrā ticību un tātad arī viņa darba produktivitāti. Ķecerīgs un atvērts paliek jautājums, kā būtu, ja būtu – proti, ja sieviete vīrietim būtu bijusi objektīvs spogulis. Iespējams, ka šāds eksperiments jau ir sācies (brīvai, patstāvīgai sievietei nav vajadzības otram glaimot ar greizā spoguļa starpniecību).

1.2 Feministiskā teoloģija

Tā kā savā darbā pievērsos kristīgajai presei, nevar nerunāt par to, ka kristīgā morāle un reliģiozitāte, kuras iespaidā ir kristīgo avīžu rakstu autori, jo tie ir vai nu priesteri (kā tas ir katoļu avīzes gadījumā), vai arī kristietībai tuvu stāvoši vai lojāli cilvēki, ir pamatā gan ziņu atlasei, gan interpretācijai. Būtu aplam domāt, ka reliģiskie modeļi pastāv ārpus dzimtes, ja laicīgā pasaule tiek organizēta, balstoties uz dzimtes konstruktiem, turklāt reliģisko tekstu pierakstītāji un adapti ir mirstīgi cilvēki. Šis

²⁰ Makinona, A.Katerīna. Atšķirība un dominēšana: par dzimumdiskrimināciju. Grām.: Novikova, Irina (red.). *Mūsdienu feministiskās teorijas*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs; Jumava, 2001. 115.lpp.

²¹ Vulfa, Virdžīnija. *Sava istaba*. Rīga: Atēna, 2002. 44.lpp.

aspekts nonācis arī dzimtes pētnieku uzmanības lokā un, pateicoties tam, ļāvis attīstīties feministiskajai teoloģijai. Analizējot reliģijas vēsturi un šodienas praksi, feministiskās teoloģijas pētnieces min argumentus, kas apliecina tādu teoloģisko praksi, kas sevī ietver neakceptējamu, asimetrisku dzimumu sadalījumu, hegemoniālās vīrišķības modeļa klātesamību autoritāra, androcentriskā un patriarhālā Dieva tēla personā. Runāts tiek par to, ka šāds izteikti vīrišķa bargā Dieva tēls ierobežo sieviešu reliģiozitāti, to novienkāršojot un uz teoloģiskās skatuves brutāli pārnesot patriarhāta spēles noteikumus, kuros nav vietas ne garīgām praksēm, ne vienlīdzīgam dialogam – “Mums ir jāklūst par Dieva draudzenēm un draugiem un mums jāatbrīvojas no infantilitātes, kuru sieviešu attiecībās ar Dievu sekmē patriarhāts.”²² Patriarhāts kā vīrišķās varas hegemonija feministiskajā teoloģijā tiek asociēts ar maskulīnās teoloģijas konstruktu - Dieva tēva – dusmīgā soģa tēlu un pretstatīts sievišķajai beznosacījuma mīlestībai, kas pēc savas iedabas ir tuva kristiešu tuvākā mīlestības filozofijai: “... bet attaisnojuma teoloģija sievišķi simbolisko, proti, bez iepriekšēja devuma dāvināto mīlestību stāda augstāk par vīrišķi simbolisko “likumīgo” taisnīgumu.”²³

Tas naratīvs, kas ielikts jau visiem zināmajā Vecās Derības stāstā par Ādamu un Ievu, kur Ievai kā sievišķā simbolam uz mūžiem tiek piešķirta kārdinātājas, pavinātājas, vīrieša pazudinātājas loma, vēlākajās mūsu civilizācijas praksēs tiek pārstāstīts vēl un vēlreiz: “...Dievs daudz biežāk tiek asociēts ar vīriešu dzimti, bet grēks kopš paradīzes epizodes tiek saistīts ar sieviešu dzimti.”²⁴ Arīdzan - “Ja vīrieši ir aktīvi, sievietēm jābūt pasīvām; ja vīrieši ir racionāli, sievietes ir emocionālas; ja vīrieši reprezentē labo, tad sievietēm jāprezentē ļaunais. Citiem vārdiem, visas cilvēces negatīvās īpašības, kā tās uztver vīrieši, tiek projicētas uz sievietēm”.²⁵ Sievišķais un vīrišķais arī no teoloģiskā redzes leņķa tiek konstruēti kā pretstati: “Seksualitāte, miesīgums, bauda, daba un dabiskums, jūtas, spontānums, orientāciju uz konkrētām attiecībām, “sievišķīgais” un “sievišķīgā morāle” tiek pretstatīta un pakārtota

²² Soelle, Dorothee. Was erreicht ist – was noch aussteht. Buch: Dingel, Irene (Red.). *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. S. 20.

²³ Kuhlmann, Helga. Abschied von der Perfektion. Buch: Dingel, Irene (Red.). *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. S. 116.

²⁴ Turpat. 115.lpp.

²⁵ Kameron, Debora. Kļūdainas dihotomijas: gramatika un dzimumu polaritāte. Grām.: Novikova, Irina (red.). *Mūsdienu feministiskās teorijas*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs; Jumava, 2001. 237.lpp.

garīgajam, racionālajam, plānveidīgajam, orientācijai uz taisnīguma principu, vīrišķīgajam un vīrišķai morālei.”²⁶

Atšķirībā no feministiskās teoloģijas izteikti kritiskās nostājas dzimtes polarizācijas kontekstā ekofeminisma pārstāves (kas gan pretrunīgi tiek vērtētas) ieņem izlīdzinošāku pozīciju, pozitīvāku skatu uz lietām, dzimtu pretstatā saskatot arī kaut ko sievietei komplimentāru. Proti, ekofeministi sievieti aplūko kā dabai tuvāk stāvošu, pašu dabu kā sievišķo principu, Zemes māti (kas visai harmoniski sasaucas ar latviešu folkloru), kam pretstatīts tiek ārdošais tehnokrāts Vīrietis: “Ekofeminisms sevi raksturo kā “Mātes Zemes dziedināšanu”, kā stratēģiju pret modernajām (graujošajām) zināšanām par modernajām tehnoloģijām un iestājas pret Dabas pakļaušanu vīriešu gribai.”²⁷

1.3 Mediji – dzimtes mīta pro- un reproducenti

Plašsaziņas līdzekļu invāzija, informācijas pārraides formu un daudzveidību bagātībā arvien pārliecinošāk iespiežoties katrā dzīves sektorā, ir priekšnosacījums to nekontrolētai un neprognozējamai ietekmei: “... mediju lielā pieejamība padara uztvērējus atkarīgus no sistēmām, kuras tie gandrīz nemaz nespēj kontrolēt.”²⁸

Atkarības jēdziens, kas nesenā pagātnē vairāk tika lietots alkohola, narkotiku un azartspēļu kontekstā, savu pielietojumu arvien vairāk gūst arī masu komunikācijas kontekstā: “Jo vairāk mediju sniegto simbolisko formu uztvērēji savā pašformācijas procesā pieņem, jo atkarīgāki no mediju sistēmām tie kļūst.”²⁹

Ja plašsaziņas līdzekļi sevī ietver to varas komponentu, kas iepriekš tika aprakstīts, tad no situācijas loģiski izriet jautājums par to, kuriem sabiedrības grupējumiem tad ir dota šī ekskluzīvā iespēja tos izmantot savās interesēs: “Tikai konkrētā sabiedrībā dominējošās grupas (mūsu kultūrā, piemēram, baltie, heteroseksuālie un vīrieši) bauda privilēģiju pašam konstruēt un producēt savu mediālo reprezentāciju. Tādēļ vairums viņu to izjūt kā kaut ko neproblemātisku.”³⁰ Bet, ja kāds nosauktajiem kritērijiem

²⁶ Kuhlmann, Helga. Abschied von der Perfektion. Buch: Dingel, Irene (Red.). *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. S. 116.

²⁷ Frey, Regina. *Gender im Mainstreaming*. S. 39.

²⁸ Liepiņa, Ilze. Vīriešu un sieviešu dažādi lingvistiskās uzvedības aspekti laikrakstā “Neatkarīgā Rīta Avīze”. Intervju analīze (1992., 1993., 1997., 1998. gads). Grām.: Brikše, Inta (red.). *Komunikācija: dzimtes pētījumi*. 187.lpp.

²⁹ Turpat. 187.lpp.

³⁰ Mühlen Achs, Gitta. Frauenbilder: Konstruktionen der anderen Geschlechts. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. S. 21.

neatbilst, tam jāsamierinās ar to, kādu lomu viņam piešķir citi: “Savukārt subdominantās grupas, piemēram, krāsainie, homoseksuālie un sievietes tiek “izrādīti”, t.i., reprezentēti no citu puses un problemātiski, kādēļ viņi pret to arī saceļas.”³¹

Neapstrīdama ir mediju nozīme, izplatot un nostiprinot sabiedrībā noteiktus priekšstatus, vērtējumus un vadmotīvus. Arī attiecības starp vīrieti un sievieti tiek atspoguļotas, tās reglamentējot, izmainot, stabilizējot vai idealizējot: “Mediji vīriešus un sievietes nevis attēlo, bet producē priekšstatus par to, kādi “ir” vīrieši un sievietes”.³²

Plašsaziņas līdzekļus šodien iespējams definēt kā specifiskas dzimtes socializācijas instances: “Masu mediji, būdami moderni stāstu un pasaku stāstītāji, aplūkojami kā mītu producenti un sabiedrības mītu reproducenti. Tādēļ arī mīts ar nosaukumu “dzimte” ir daudzveidīgi ierakstīts žurnālistikas sistēmā un te kalpo kā struktūras kategorija, ideoloģija un klasifikācijas sistēma.”³³

Norāde, ka mīti tiek producēti un reproducēti, skaidri norāda uz aktīvas mijiedarbības pastāvēšanu starp plašsaziņas līdzekļiem un sabiedrību. Tā ir divvirzienu kustība, kur abas puses ietekmējas viena no otras: “Mediju pasaule nav ārpus pārējās pasaules pastāvoša, tā nav nekāda otrā realitāte, bet gan integrēta ikdienas pasaules sastāvdaļa. Tādējādi mediju saturs ir aplūkojami kā līdzvērtīgi ietekmējošie faktori blakus citām socializācijas instancēm. Tāpat kā šīs instances ietekmē mediju recepciju un ietekmi, tā arī mēdiji ietekmē indivīdu domāšanu un darbību citos ikdienas sektoros.”³⁴

1.4 Dzimtes pētniecības specifika mediju kontekstā

Dzimtes pētījumu aizsākumi cieši saistāmi ar sieviešu kustības pirmsākumiem. Tie tika virzīti uz konkrētu mērķu sasniegšanu, tiem bija visai politizēta, kritiska iedaba un izrietoši tie mazāk kalpoja akadēmiskiem mērķiem: “Sieviešu pētniecība vienmēr ir pastāvējusi kā `sieviešu kustības` daļa, kamēr vīriešu studijas visupirms ir

³¹ Mühlen Achs, Gitta. Frauenbilder: Konstruktionen der anderen Geschlechts. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. S. 21.

³² Forster, Edgar J. Die unsichtbare Allgegenwart des Männlichen in den Medien. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. München: Kopaed, 2003. S. 57.

³³ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 362.

³⁴ Schorb, Bernd. Medien machen Männer. Lebensvorstellungen von Jungen, ihre alltäglichen und ihre medialen Vorbilder. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. München: Kopaed, 2003. S. 102.

intelektuāls spēles lauks bez aktīvas politiskas bāzes – bet dažiem vīriešiem tās sniegušas labu iespēju ar šā `apkārtoņa` palīdzību realizēt zinātnisku karjeru.”³⁵ Atzīstot dzimtes pētījumu sociālo mērķniecīgumu, iespējams detalizētāk runāt par tās specifiku. No vienas puses, tā ir kritiska pieeja vēsturiskajai situācijai ar mērķi panākt izmaiņas: “Sieviešu un dzimtes pētniecības pamatmotivācijai vienmēr ir bijusi sabiedriski kritiska iedaba. Visskaidrāk tas izpaužas feministiskās pētniecības jēdziena izpratnē. Ir-stāvoklis tiek aprakstīts uz tā izmaiņu vajadzības un iespēju fona.”³⁶ Bet, no otras puses, tā ir kritiska pieeja ne tikai attiecībā uz reālo dzīves situāciju, bet gan tāda, kas vērsta attiecībā uz zinātni – uz to, kādas teorētiskās nostādnes un metodes līdz šim tikušas izmantotas un kā tās kalpojušas maskulīna pasaules modeļa piekritējiem: “Dzimtes pētniecība vienmēr ir nākusi ar mērķi ne tikai novērst baltos plankumus zinātnē, bet arī kritizēt, ietekmēt un izmainīt pārsvarā vīriešu veidotās zinātnes un pētniecības kritērijus un darbības paņēmienus. Šis pieteikums šodien tiek pārskatīts, jo dzimtes pētniecības rezultāti komunikāciju zinātnei daudzējādā ziņā ir nozīmīgi kā nozarei kopumā.”³⁷

Pēdējā norāde atklāj pavērsieni no kritikas kā pirmajā posmā destruktīvas parādības uz ieguldījumu zinātnes laukā, jo dzimtes pētniecība nenoliedzami niansētāk likusi ieskatīties dažādās sociālās parādībās. Komunikāciju zinātnes kontekstā jāmin dzimtes pētnieku devums, pētot sieviešu situāciju un lomus medijos, kā arī dzimtes nozīmi masu mediju sistēmā kopumā. Tās metodoloģiskais izaicinājums ir pretenzijā pēc divu dažādu zinātnisko tradīciju sapludināšanas: „savienot feministisko sociālo un sabiedrisko zinātņu ietvaros attīstītās izstrādnes ar komunikāciju zinātnes, publicistikas un žurnālistikas pētniecības teorētisko un empīrisko problēmu uzstādījumu”.³⁸

Vēsturiski skatoties, dzimtes pētnieku kritika plašsaziņas līdzekļu laukā visupirms tika vērsta attiecībā pret stereotipiem mediju atspoguļojumiem, kuros sieviete tika rādīta kā jauna, atraktīva, seksuāli pieejama un bezpalīdzīga. Ja vīrieši tradicionāli plašāk tiek pārstāvēti informācijas piedāvājumā, tad sievietes – izklaides jomā. Šāds jomu sadalījums varētu šķist nekaitīgs, ja ar to nevis vienkārši tiktu sadalīti darbības lauki, vadoties no abpusējām interesēm, bet gan ierādīta loma, realizēta jau iepriekš

³⁵ Forster, Edgar J. Die unsichtbare Allgegenwart des Männlichen in den Medien. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. S. 66.

³⁶ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 32.

³⁷ Turpat. 28.lpp.

³⁸ Turpat. 31.lpp.

piesauktā hierarhija: “Mediji sievietes neanulē ģenerāli, bet ar prezentācijas veidu pastiprina norādi uz dzimuma atdalītām dzīves sfērām un tādējādi arī uz dzimtes specifiskām pašrealizācijas iespējām. Gan televīzijas, gan dienas laikrakstu un politisko žurnālu ziņās sieviete parādās kā “privāta būtne” un vīrietis kā “sabiedriskās dzīves reprezentants”. ”³⁹

Specifisks lomu sadalījums izpaužas ne tikai faktu materiāla atlasē, bet arī tajā, kā par to tiek stāstīts. Īpaši labi kontrastu sieviešu un vīriešu atspoguļojumā var pamanīt, kad aplūkotas tiek politiskās ziņas, kas žanriski prasa kodolīgu un korektu faktu izklāstu, kurā tad skaidri arī parādās diferences: “Ja sievietes nonāk politiskajās ziņās, drukātie mediji visbiežāk uzsver viņu tradicionālo sociālo lomu – komentējot viņu ārieni, emocionālo stāvokli vai tematizējot viņu ģimenes situāciju. Masu mediji tādējādi sievietes publisko kā “privātas būtnes”, nepietiekami tematizējot viņu dzīves sakarības.”⁴⁰

Pētnieku darbi apstiprina to, ko parādīja arī mana pieredze, iepazīstoties ar kristīgo laikrakstu ārzemju ziņu saturu – proti, runa ir par mediju vēlmi sievietes ieraudzīt bezpalīdzīgu upuru lomā - “Sievietei kā upurim ir relatīvi nozīmīga loma gandrīz visās žurnālistikas tēmu jomās.”⁴¹

Tā kā dzimtes pētniecībā un arī šajā darbā tiek lietots jēdziens „konstrukts” un akcentēta vienas vai otras parādības konstruktīvā daba, mazliet tuvāk par šo jēdzienu izpratni. Ņemot vērā faktu, ka pasauli izzināt pilnībā nav iespējams un zināšanas par to veidojas nepilnīgas pieredzes ceļā, jau pašos cilvēka domāšanas pamatos var runāt par pasaules konstrukciju viņa apziņā. Domāšanas un komunikācijas pamatā ir vārds, kam tiek piešķirta nozīme – ar šo konstruēto nozīmju starpniecību iespējams savstarpēji komunicēt. Nozīmju apmaiņā ar citiem indivīdiem veidojas intersubjektīva realitāte. Pārnēsot šo lietu kārtību masu komunikācijas līmenī, jāuzsver, ka šodien cilvēki vairumā gadījumu zināšanas par sabiedrību, par pasauli kopumā iegūst no medijiem, kas tādējādi kļūst par autoru un kanālu tai pasaules sistēmai, kuru par patiesu ieskata vairums populācijas. N.Lūmans (Niklas Luhmann) šai sakarā runā par masu mediju realitāti kā otrās kārtas novērojumu, kurā sabiedrība novēro novērotāju novēroto. Viņš uzskatīja, ka pat tad, ja mēs esam brīdināti, ka no masu medijiem

³⁹ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 265.

⁴⁰ Turpat. 244.lpp.

⁴¹ Turpat. 246.lpp.

iegūto informāciju ir iespējams apšaubīt, tik un tā tā tiktu izmantota kā sākotnējais atskaites punkts. Iemesls - cita pamata mums nav.⁴²

Sociālajās zinātnēs pasaules sociālās konstruēšanas problemātiku izvirzīja Pīters Bergers (Berger) un Tomass Lukmans (Luckmann), 1966.gadā publicējot „The Social Construction of Reality” – darbu, kurā tiek skaidrots, kā tiek konstruēta sociālā, tātad pašradītā realitāte. Autori meklē atbildi uz jautājumu, kā ir iespējams, ka subjektīvi izprasta nozīme kļūst par objektīvu faktu. Tiek akcentēts valodas aspekts – tas, kādos vārdos un kādos semantiskos laukos tiek aprakstīta realitāte, veidojoties mūsu priekšstatiem par to. Autori uzsvēr dialektiku starp dabu un sociāli konstruēto pasauli, kuras konsekvence ir tā, ka cilvēks kā šīs konstruētās pasaules autors kļūst par tās subjektu, kuru šī pasaule savukārt pārveido, subjektīvajiem un objektīvajiem elementiem atrodoties nepārtrauktā mijiedarbībā⁴³, kas dzimtes kontekstā paver dažādas strukturēšanas iespējas: “Vieniem visupirms tie ir materiālie un ekonomiskie faktori, kas noved pie dzimtes struktūras (piem., darba dalījums). Savukārt citi akcentē dzimtes simbolisko dimensiju: vīriešu un sievietes diskursīvo konstrukciju ar apzīmēšanas procesu starpniecību.”⁴⁴

Blakus mediju satura pētījumiem drīz vien parādījās arī pētījumi par sievietes situāciju žurnālista profesijā, īpašu uzmanību pievēršot ierobežotajām iespējām, kas viņām medijos tiek atvēlētas, mazinot iespējas darboties lietīšķās informācijas laukā un vairāk saistot ar darbību izklaidējošākās sfērās: “”Maigo” ziņu un “cieto” faktu izdalīšana ir dzimumu stereotipu nosacīta un vēsturiski žurnālistikas organizācijās tikusi saistīta ar dzimumu. Šādā veidā metafora, kurā emocijas tika pierakstītas sievietēm un sapratne vīriešiem, kalpoja tam, ka sieviete tika izslēgta no politiskajām un ziņu redakcijām un tika ierobežots viņām piešķirtais žurnālistiskās darbības lauks un pozīcija.”⁴⁵

Mediju satura un sievietes lomas žurnālistikā pētījumiem sekoja sievietes kā masu mediju publikas un mediju produktu lietotājas pētījumi, kas atklāja valdošos stereotipus, pēc kuriem populārā jeb masu kultūra tiek aplūkota kā sievišķīga, kamēr elitārā, intelektuālā kultūra kā vīrišķīga. Pasaules izklaidējošā, vieglā puse signalizē “sieviete”, bet informatīvā, nopietnā raisa asociāciju “vīrietis”, atbilstoši kam arī tiek

⁴² Luhmann, Niklas. *The Reality of the Mass Media*. Cambridge: Polity Press, 2000. P.4.

⁴³ Krallmann, Dieter, Ziemann, Andreas. *Grundkurs Kommunikationswissenschaft*. Muenchen: W.Fink Verlag, 2001. S. 348.

⁴⁴ Frey, Regina. *Gender im Mainstreaming*. S. 71.

⁴⁵ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 64.

grupēti plašsaziņas līdzekļi: “Kamēr vīriešu mediju intereses tiek izprastas kā vispārēji cilvēciskas, sievietes komunikāciju zinātnes vēsturē pārsvarā tikušas saistītas ar mērķa grupai specifiskām diferencētām interesēm un tā arī diskutētas. “Sieviešu žurnāls” vai “Sieviešu programma” – tā nav nejaušība, ka šādi jau ar valodas starpniecību tiek apzīmēta novirze no žurnālistiskās normas. Savukārt žurnāli, kuru auditorija pārsvarā ir vīrieši, etablē sevi kā tā saucamos “nozares žurnālus”. Atklājas, ka daudzi priekšstati par to, kā sabiedrībā darbojas masu mediji, notiek uz dzimtes ass, tādējādi dzimums mediju sistēmā darbojas arī kā strukturējoša kategorija.”⁴⁶

Tā kā dzimte nav kaut kas mums no ārpusē piešķirts vai uzdāvināts, bet gan domāšanas un rīcības procesā veidots, tā sniedz nepārprotamas norādes ne tikai attiecībā uz pastāvošo sociālo kārtību, bet arī uz kultūras formām, kurās domāšanas procesi un darbības veidi nostiprinās. Atzīstot, ka “dzimtes jēdziena funkcija pastāv tajā, lai indivīdus konstruētu kā vīriešus un sievietes”⁴⁷, un tādējādi dzimti traktējot kā pietiekami sarežģītu un unikālu cilvēces radītu konstrukt, paveras gandrīz neierobežots pētniecības lauks, kas, pārsniedzot feminismā nospraustās robežas, kalpo padziļinātai sociālo procesu pētniecībai, īpaši tai, kurā kā aktori parādās plašsaziņas līdzekļi.

⁴⁶ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 65.

⁴⁷ Forster, Edgar J. Die unsichtbare Allgegenwart des Männlichen in den Medien. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. S. 58.

2. Ziņas specifika un objektivitātes kritērijs

Ja piekrītam, ka žurnālists ir „cilvēks, kuram mats zupā šķiet daudz interesantāks par pašu zupu”⁴⁸, loģisks ir jautājums – kas tad ir ziņa? No konteksta izrauti mati? Atipiski ārkārtas notikumi, kas neko nepasaka par zupu? Lai arī līdzība ir nedaudz komiska, tā izvirza būtiskus jautājumus, atbildes uz kuriem veido ziņu žurnālistikas stūrakmeņus: Kas ir ziņa? Kādi faktori nosaka to, ka informācija kļūst par ziņu? Kādas ir attiecības starp ziņu un objektīvo realitāti? Vai un kā ziņu plūsma tiek kontrolēta? Turpinājumā par to visu mazliet plašāk.

Ziņa ir skaidra un saprotama informācija par faktiem. Tai jābūt jaunai – tātad aktuālai, svarīgai – nozīmīgai lasītājam, vai interesantai – tādai, kuras saturs ir saistošs, izklaidējošs.⁴⁹ Svarīgums te var tikt saprasts trīs aspektos – tā ir informācija, pēc kuras lasītājam dzīvē turpmāk būs jāvadās (jauni likumi, noteikumi, lēmumi), pēc kā var vadīties (politiķu runas u.c.) un fona informācija no visas pasaules, kas, protams, arī agrāk vai vēlāk, tiešāk vai netiešāk var iespaidot lasītāja dzīvi. Pēdējais aspekts tad arī ir tas, kuru var attiecināt uz ārzemju ziņām.

Ziņām raksturīga tendence ziņot par to, par ko cilvēkam jau ir bāzes informācija, tātad eventuāli arī interese – atpazīstamas lietas un personīgā pieredze ļauj jaunajam pārklāties pār veco informāciju, to papildinot. Cits šīs pašas parādības aspekts – ja lielie mediji ir ģenerējuši interesi, ziņa agrāk vai vēlāk parādīsies visos medijos, tā tiks lietota, papildināta, izvērsta. Ziņas grupējas dabiskos notikumos (vētras, avārijas, katastrofas) un radītās ziņās – mēdijiem ieraugot problēmu un to spilgtāk izgaismojot, vai arī, analizējot statistikas datus, atstāstot informāciju, kas iegūta preses konferencē, kas savā būtībā jau ir radīts notikums – M.Kunczik šajā sakarā lieto terminu „notikumu menedžments”, tādējādi uzsverot ziņas mākslīgas inscenēšanas aspektu un nojēgumu par pseidonotikumiem, pie kuriem viņš pieskaita preses konferences, demonstrācijas u.c.⁵⁰

⁴⁸ Schneider, Wolf, Raue, Paul-Josef. *Handbuch des Journalismus*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 2001. S. 61.

⁴⁹ Turpat. 61.lpp.

⁵⁰ Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid. *Publizistik*. Koeln: Boehlau Verlag, 2001. S. 272.

Ja cilvēks lieto ziņu, viņš iegūst informāciju – kā viņam pašam šķiet, objektīvu pasaules atspoguļojumu. Arī teorētiski pastāv prasība pēc ziņas objektivitātes komponenta, pēc ziņas kā objektīva fakta, adekvāta pasaules atspoguļojuma, kas lasītājam atstāj interpretācijas iespējas. Ja mediju uzdevums ir objektīvas informācijas sniegšana, tad loģiski izrietošs ir jautājums pēc mērauklas, pēc patiesības un objektivitātes kritērijiem, kas pat teorētiski ir grūti atbildams, jo, kā turpmāk redzēsim, ziņas izvēli un fokusējumu nosaka dažādi blakus faktori, kas liek apšaubīt ziņas atbilstību realitātei, turklāt ir jāsaprot, ka ziņu objektivitāte žurnālistikā nenozīmē reālās dzīves fotogrāfiju, bet tai tiek izvirzīti citi kritēriji: “Publicistikas objektivitāti iespējams attiecināt uz žurnālistikas produkta kvalitāti, t.i. aprakstīt mēdiju satura īpašības, kā arī aprakstīt žurnālistisko profesionālo normu, kas pieprasa zināmu rīcības veidu.”⁵¹ Atbilstoši tam, veidojot objektīvu ziņojumu, žurnālistiem būtu jāvadās pēc sekojošas metodikas:

- pretēju viedokļu atspoguļojums;
- papildus pierādījumu prezentācija;
- pēdiņu izmantošana – citēšana nozīmē dažādu viedokļu paušanu un vienlaikus žurnālista distancēšanos;
- informācijas strukturēšana piemērotā secībā – vispirms tiek ziņots svarīgākais un tad pakāpeniski mazsvarīgākas detaļas.⁵²

Bez tam attiecībā uz mediju objektivitāti spēkā ir pārbaudāmības likums – proti, žurnālistiem skaidri jānorāda, kā viņi nonākuši pie saviem izteikumiem, t.i., kādas metodes un avotus viņi ir izmantojuši un kādas pārbaudes pirms publikācijas tikušas veiktas.

Jebkuru informāciju iespējams pasniegt, kaut ko izlaižot vai īsinot, izvietojot vairāk vai mazāk redzamā vietā un apjomā, kā arī, izvēloties atbilstošus attēlus un leksiku, kas jau būs manipulācija ar materiālu. Šmits norāda, ka ziņu faktori „neapraksta realitātes objektīvās īpašības, bet gan ir žurnālistiskas hipotēzes par realitāti – tās ir “operatīvas fikcijas”.”⁵³ Tam par pamatu var būt gan tendence, kuru savā laikā jau aprakstīja Valts Lipmans, norādot uz apkārtējās pasaules strukturēšanu ar stereotipu

⁵¹ Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid. *Publizistik*. S. 278.

⁵² Turpat. 278.lpp.

⁵³ Schmidt, Siegfried J., Zurstiege, Guido. *Orientierung Kommunikationswissenschaft. Was sie kann, was sie will*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2000. S. 138.

palīdzību (pēc Šmita), gan arī vēlme ziņu gluži kā precīzi iesaiņot pēc iespējas krāšņāk, tādējādi pasauli izgaismojot kontrastaināku nekā tā ir patiesībā.

Žurnālisti, uzliekot akcentus un selekcionējot notikumus, ienes korekcijas pasaules atspoguļojumā: “Pateicoties strukturēšanai, noteiktas realitātes daļas tiek izvirzītas priekšplānā, bet citas pakārtotas vai ignorētas. Šis process var notikt kā apzināti, tā arī neapzināti.”⁵⁴ Piemērs selektīvai pieejai ir žurnālistu rīcība, ja noticis kāds ārkārtas negadījums vai katastrofa. Šādā situācijā bieži tiek novērots fenomens, ka žurnālisti maina savus selektīvos kritērijus un sāk intensīvi ziņot par līdzīgiem negadījumiem. Tiek mākslīgi radīts iespaids par šādu notikumu vilni, kaut objektīvi tāda nav - ziņas nokļūst fakti, kas citādi nenonāktu mediju uzmanības lokā.⁵⁵ Acīmredzot, žurnālisti šādi domā apmierināt esošas vai iedomātas lasītāju gaidas. Kā piemērs parasti tiek minētas dažādas kataklizmas – zemestrīces, plūdi u.c. Latvijas situācijā ziņas jau iepriekš mēdz būt paredzamas – ugunsgrēki Jaunajā gadā, avārijas Jāņos u.c.

Kļūdaini būtu iedomāties, ka ziņa – tas ir tikai un vienīgi žurnālista kā indivīda goda prāta jautājums. Ziņu plūsma vienmēr sevī ietver tīkla, tātad dažādu indivīdu un organizāciju, aspektu. Kā atzīst Z.Šmids, “Masu mediju realitāte ir daudzu lēmumu, vērtējumu un interpretāciju rezultāts.”⁵⁶ Mediju iekšējā un valsts institūciju ārējā kontrole nav vienīgie mehānismi, kas var ietekmēt ziņu atlasī un pozicionējumu – pastāv arī iekšējā jūtamā un ārējā noprotamā kontrole, pēc kuras žurnālisti blakus saviem individuālajiem selekcijas kritēriem vadās, atlasot un interpretējot ziņas.

Pētot, kādi mehānismi nosaka ziņu atlasī, tiek runāts par “Gatekeeper” jeb „Vārtu sargu”, kura funkcija ir vadīt informācijas plūsmas slūžas. Citiem vārdiem, pētniecības priekšmets ir jautājums par to, kuras atsevišķu žurnālistu vai mediju organizāciju īpatnības ietekmē ziņu izvēli: “”Vārtu sargs” lemj par to, kuri notikumi kļūs par publiskiem notikumiem un kuri nē, un tādā veidā iespaido recipientu sabiedrības un pasaules ainu formēšanos. Šajā procesā ziņas tiek ne tikai akceptētas vai noraidītas, bet akceptētās ziņas tiek arī apstrādātas un tādējādi modificētas.”⁵⁷

Cieši saistīta pētniecības joma ir ziņu vērtības teorija, kura pēta kritērijus, kas nosaka ziņu izvēli – proti, faktoros, kuru dēļ kāda informācija kļūst par mediju ziņu, bet cita nē. Šie faktori tiek dažādi grupēti, piemēram, iekļaujot tos laika, tuvuma, statusa,

⁵⁴ Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid. *Publizistik*. S. 272.

⁵⁵ Turpat. 274.lpp.

⁵⁶ Schmidt, Siegfried J., Zurstiege, Guido. *Orientierung Kommunikationswissenschaft. Was sie kann, was sie will*. S. 127.

⁵⁷ Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid. *Publizistik*. S. 242.

dinamikas, valences (konflikts, kriminalitāte, zaudējumi, panākumi) un identifikācijas dimensijās. Par klasiku ir kļuvuši Galtunga un Ruges (Johan Galtung un Marie Holmboe Ruge) izvirzītie ziņu faktori – lai arī dažkārt par nepilnību kritizēti, tie atklāj būtiskus parametrus, kuriem summējoties, fakti pārvēršas ziņās -

Frekvence – jo vairāk notikuma norise laikā atbilst mēdija periodiskumam, jo lielāka ticamība, ka tas kļūs par ziņu;

Viļņa faktors – lai notikums kļūtu par ziņu, tam ir jāpārvar noteikts uzmanības vilnis; pieaugot notikuma intensitātei, pieaug varbūtība, ka par to tiks ziņots;

Viennozīmība – jo skaidrāks un viennozīmīgāks ir notikums, jo ticamāk, ka tas tiks iedalīts ziņas kategorijā;

Nozīmība – jo tiešāk notikums var iespaidot recipientu, jo ticamāk, ka par to ziņos (tas var notikt arī kultūru tuvības aspektā);

Konsonance – jo vairāk notikums atbilst publikas gaidām un vēlmēm, jo lielāka iespēja, ka tas kļūs par ziņu;

Pārsteigums – jo negaidītāks vai retāks ir notikums, jo lielāka varbūtība, ka tā būs ziņa;

Kontinuitāte – ja notikums vienreiz ziņas vilni ir pārvarējis, par to tiks ziņots arī turpmāk;

Variācija – masu mēdiji cenšas pasauli atspoguļot līdzsvarā – ja, piemēram, ziņās liels īpatsvars ir ārzemju ziņām, pastāv liela iespēja, ka izlīdzinājumam tajās nonāks kāda iekšzemes ziņa;

Attieksme pret elites nācijām – notikumiem, kuros ir iesaistītas spēcīgas un nozīmīgas nācijas, ir īpaši augsta ziņas vērtība;

Attieksme pret elites personām – notikumiem, kuros ir iesaistītas spēcīgas un ietekmīgas personas, ir īpaši augsta ziņas vērtība;

Personalizācija – notikumiem, kurus iespējams attēlot kā konkrētu, identificējamu personu darbības sekas, ir augstāka ziņas vērtība nekā abstraktiem, strukturāliem notikumiem;

Negatīvisms – jo negatīvāks ir notikums, jo ticamām, ka tas kļūs par ziņu.⁵⁸

Atgriežoties pie mata zupā – ja zupa lasītājam ļoti zināma, tad mats, acīmredzot, viņu patiesi arī vairāk interesē, bet, ja zupa ir sveša, eksotiska, tad stāsts par matu var

⁵⁸ Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid. *Publizistik*. S. 242.

izrādīties visai nesaprotams. To pieminu tādēļ, ka manā uzmanības lokā ir ārzemju ziņas, kur fona informācija var būt gana noderīga, kā arī tās ignorēšana vai tendencioza izgaismošana dod iespēju ziņu pasniegt deformētā veidā. Klājoties šādai informācijai, priekšstati nostiprinās un, tā kā vairumam ziņu lietotāju tiešā veidā mediju informācijas patiesumu pārbaudīt nav iespējams, bet cilvēka prāts ir tendēts pirmā avota informāciju ieņemot nākošajiem uztvert par patiesāku un drošāku, te paveras manipulāciju iespējas ar cilvēku prātiem. Piemēram, Beiruta (Libāna) manā uztverē līdz šim, pateicoties medijiem, bija vieta, kur musulmaņu ekstrēmisti dedzina Rietumu vēstniecības (ziņas par uzbrukumiem Dānijas vēstniecībai sakarā ar islāma karikatūrām), bet iespaids mainījās, kad uzzināju, ka valstī ar sarežģītu pagātņi tomēr ir 40% kristiešu, kas gadsimtiem dzīvo blakus musulmaņiem, un personīgi piedalījies Lieldienu dievkalpojumā maronītu baznīcā, kurai izmēru ziņā nestāv klāt neviena Latvijas baznīca un kurā kristiešu dziesmas tiek dziedātas arābu valodā. Liekas, žurnālisti pasauli pāršūj pēc kādas citas (mārketinga, politikas, stereotipu u.c.) piegrieztnes, šajā gadījumā realizējot par tipisku atzītu taktiku - "Pasaule tiek atspoguļota konfliktējošāka, nekā viņa patiesībā ir"⁵⁹.

⁵⁹ Schmidt, Siegfried J., Zurstiege, Guido. *Orientierung Kommunikationswissenschaft. Was sie kann, was sie will*. S. 135.

3. Informācijas starptautiskā plūsma ziņu aprites un globalizācijas kontekstā

Lai runātu par informācijas starptautisko plūsmu, būtiski ir izprast, ka informācija globalizācijas skartā pasaulē plūst pa dažādiem kanāliem un ietver sevī formas un satura ziņā daudzveidīgas iespējas – „Globalizācija ietver sevī personu mobilitāti (izceļošana, tūrisms, viesstrādnieki u.c.), jauno tehnoloģiju ātro izplatību pasaulē, pasauli aptverošu finanšu tirgu un visaptverošu informācijas plūsmu.”⁶⁰ Ar globalizāciju tradicionālā izpratnē tiek saprasts process, „kurā tirgi un ražošana dažādās valstīs arvien vairāk ir atkarīgi viens no otra – pateicoties preču un pakalpojumu tirdzniecības dinamikai un kapitāla un tehnoloģiju kustībai.”⁶¹ Turklāt tā nebūt nav viendabīgs process, kurš bez pretrunām noritētu kādā vienā dimensijā – īpaši, ja runa ir par globālo komunikācijas procesu, kurā vēstījums ar kodētu signālu starpniecību tiek kādā kanālā raidīts saņēmējam pāri starptautiskām robežām, kas jau pamatos ietver sevī iespēju, ka pārraidīšanas un dekodēšanas procesā parādīsies mehāniski vai semantiski trokšņi starpkultūru atšķirību formā, turklāt jāņem vērā dažādas plūsmas asimetrijas iespējas, kas situāciju vēl jo vairāk padara neviennozīmīgu.

Jēdziens „informācijas starptautiskā plūsma” ietver sevī vēstījumu informācijas un datu formā starp indivīdiem, grupām un valdībām, kā arī tehnoloģijas un institūcijas, kas nodrošina vai kavē informācijas plūsmu starp nācijām, tautām un kultūrām – „Informācijas starptautiskā plūsma te tiek definēta kā vēstījumu kustība pāri nacionālām robežām starp divām vai vairākām nācijām un kultūru sistēmām”⁶², turklāt blakus satura, apjoma un virziena aspektam vērā tiek ņemti arī ekonomikas, politikas, kultūras, likumdošanas un tehnoloģiskie faktori, kas nodrošina informācijas plūsmas veidošanos un izplatību. Plūsmas naratīvā būtisks pagrieziena ienāk ar pieņēmumu, ka tā sevī slēpj asimetrijas un disbalansa aspektu: „Terminam „plūsma” piemīt kvalitātes vektors. Hipotētiski tiek izvirzītas trīs virziena struktūras: centrs – perifērija, vertikāla Ziemeļu – Dienvidu plūsma, un trīspusēja plūsma (Ziemeļu – Dienvidu plūsmas variācija). Faktiski Ziemeļu – Dienvidu plūsmas vertikālitate, kurā no informācijas bagātajiem Ziemeļiem tā plūst lejupsejošā virzienā uz informatīvi

⁶⁰ Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid. *Publizistik*. S. 422.

⁶¹ Turpat. 421.lpp.

⁶² Mowlana, Hamid. *Global Information and World Kommunikation*. London: SAGE Publications, 1997. P. 26.

nabadzīgajiem Dienvidiem, ir izplatīts pieņēmums, uz kā balstīta tālākā pētniecība. Pētnieki pamatos ir apstiprinājuši, ka pastāv plūsma no Ziemeļiem uz Dienvidiem, parasti mediju selektēta un salīdzinoši veidota, kas norāda, ka eksistē šādas virzienu tendences.”⁶³ Šai aspektā pieminams ir J.Galtunga centra un perifērijas modelis, kurā ar centru tiek saprasta dominējošās kopienas lielākās valstis, bet ar perifēriju – atkarīgie reģioni, un norādīts, ka dominējošā informācijas plūsma noris virzienā centrs – perifērija: „Pēc Galtunga domām, centri savā starpā ir savienoti „pilnā struktūrā”, t.i.visas pozīcijas vienādās devās saņem „centralitāti”. Atsevišķiem centriem ir pieslēgtas par perifērām apzīmētas nācijas. Pastāv vertikāla interakcija starp centru un perifēriju, bet ne starp perifērijām.”⁶⁴ Galtungs attiecības starp centriem un perifērijām raksturoja kā dominances – atkarības sakarības un nodēvēja par „strukturālo imperiālismu”, kurā blakus ekonomiskajam, politiskajam, militārajam un kulturālajam imperiālismam komunikācijas imperiālisms pastāv kā viena no imperiālisma formām. Attiecībā uz informācijas plūsmu tiek atzīts, ka pasaules preses sistēmā pastāv centra ziņu pārsvars, pastāv disproporcija ziņu apmaiņas attiecībās starp centru un perifēriju, ka centra ziņas sastāda lielāku perifērijas ziņu ārzemju ziņu satura daļu nekā perifērijas ziņas centra ziņās, kā arī apstāklis, ka starp perifērijas nācijām pastāv relatīvi maza ziņu plūsma. Lai arī Galtunga nostādnes laika gaitā tikušas apšaubītas, neviendabīgas ziņu plūsmas tendence ir realitāte, uz kuru norāda arī Mowlana - „... daudz labāks balanss informācijas kvantitatīvā un kvalitatīvā izteiksmē pastāv starp industriāli attīstītajām valstīm.”⁶⁵

Attiecībā uz manis aplūkotajiem medijiem jāsaka, ka te centru veido valstis, kas administratīvi vai vēsturiski piesaistītas kādai no konfesijām. Tā katoļu ziņas centrējas ap Romu kā ziņu objektu vai avotu, bet luterāņi priekšroku dod vācu ziņu avotiem. Ja ārzemju ziņu svarīguma kodolu jeb ideoloģiju parasti veido nacionālās intereses, tad manā gadījumā tās ir reliģiski konfesionālās intereses, no kurām arī izriet drāma, tuvums un svarīgums.

Mediju kontekstā informācijas plūsmas globālā aprīte ir cieši saistīta ar starptautisku aģentūru un mediju koncernu izveidi, kam ir savs racionāls pamats, kas balstīts mediju satura kā produkta specifiskā un iespējā to šodien izmantot ārpus šauri nacionālām robežām: „Komunikāciju globalizācijas centrālā pazīme ir fakts, ka

⁶³ Mowlana, Hamid. *Global Information and World Kommunikation*. P. 218.

⁶⁴ Kunczik, Michael. Zipfel, Astrid. *Publizistik*. S. 124.

⁶⁵ Mowlana, Hamid. *Global Information and World Kommunikation*. P. 219.

mediju produkti cirkulē internacionālā arēnā. Materiāli, kas ir producēti vienā valstī, netiek izplatīti tikai iekšzemes tirgū, bet arī – un aizvien vairāk – globālā tirgū. Jau sen ir atzīts, ka mediju produktu internacionālā plūsma ir strukturēts process, kurā zināmām organizācijām ir dominanta loma, un kurā daži pasaules reģioni ir izteikti atkarīgi no citiem attiecībā uz apgādi ar simboliskajām precēm.”⁶⁶

Mediju saturs kā specifiska, daudzkārt izmantojama prece sevī ietver ekonomisku pamatu, kādēļ ir izdevīgi apvienoties organizācijām, veidojot mediju gigantus jeb koncernus, kas balstās vai nu uz horizontālu koncentrāciju (iesaistītie mediju uzņēmumi ir piederīgi vienam tirgum), vai vertikālu koncentrāciju (uzņēmumi darbojas dažādās ražošanas fāzēs – t.i., tie atrodas pircēja – pārdevēja attiecībās), vai arī uz diagonālu koncentrāciju (iesaistītie uzņēmumi piederīgi dažādiem tirgiem). Proti, runa ir par situāciju, kurā mediju saturs kā prece tiek vienreiz radīts, bet tās vērtību neietekmē patēriņa intensitāte - “...principā šo preci var patērēt neierobežoti daudz cilvēku vienlaikus vai viens aiz otra, bet tā netiek izlietota. Šī situācija noved pie tā, ka uzņēmumam ir ienesīgi, ka prece “mediju saturs” tiek pēc iespējas vairāk reproducēta. Kā prototips tā tikai vienreiz tiek ražota un tad pavairota un sadalīta. Ražošanas izmaksas nav atkarīgas no recipientu skaita, t.i., notiek nepārtraukts „pastāvīgo izdevumu kritums” (gabala izmaksas krītas, pieaugot lietotāju skaitam).”⁶⁷ Šāda situācija, protams, paver plašas iespējas izmantot resursus, tos apvienojot. Cita mediju produkta īpatnība – tas tiek ražots diviem tirgiem – recipientu un reklāmas tirgum, kas savukārt paver papildus iespēju veidoties dažādām ziņu aģentūru, redakciju un reklāmas uzņēmumu apvienībām.

Ja ir skaidrs ekonomiskais pamats, kādēļ veidojas mediju koncerni, attiecībā uz efektu, ko tas rada, tiek paustas pamatotas bažas - “Mediju koncentrācija var apdraudēt viedokļu daudzveidību. Horizontālās mediju koncentrācijas gadījumā var paredzēt, ka, samazinoties uzņēmumu skaitam, samazinās arī mediju piedāvājumu skaits. Vertikālu apvienošanas gadījumā savukārt var tikt izjaukti tirgus mehānismi. Piedāvājuma un pieprasījuma saspēle vairs nefunkcionē, jo uzņēmumi, kas darbojas dažādās ražošanas pakāpēs, var arī ietekmēt visas šīs pakāpes”.⁶⁸

⁶⁶ Thompson, John B. *The Globalization of Communication*. In: Held, David. McGrew, Anthony (Red.). *The Global Transformations Reader: An Introduction to the Globalization Debate*. Cambridge: Polity, 2003. P. 254.

⁶⁷ Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid. *Publizistik*. S. 435.

⁶⁸ Turpat. 435.lpp.

Būtisks aspekts tēmas sakarā – globalizācija un reliģija. Reliģija parasti ir saistīta ar misijas darbu, kādēļ arī uzskatāma par vienu no senākajām (ja ne senāko) globalizācijas formu: “Reliģisko ideju un apvienību pārlokāla izplatība nav nekas principiāli jauns – katolisko baznīcu iespējams pat uzlūkot kā pirmo globalizācijas aģentūru vispār.”⁶⁹ Reliģiskais aspekts ļauj paraudzīties uz globalizāciju nevis kā uz tādu, kas ierobežota uzņēmumu apvienībās, interneta komunikācijās vai finanšu transakcijās, bet gan kā uz procesu „no apakšas” – proti, cilvēkam piemītošā vēlmē vienlaikus gan atšķirties, gan integrēties: „Arī reliģiskās apvienības ceļo ap globusu, un tās to dara ne tikai lielo pasaules baznīcu organizāciju un aparātu aizsegā, bet visupirms kā decentralizētas kustības no apakšas – kā neoficiāla un neortodoksāla, pati sevi dibinoša un latentī strīdīga reliģiska civila sabiedrība.”⁷⁰

Cilvēku centienos reliģiskās idejas nest pāri valstu vai reģionu robežām es saskatu senas, un turklāt centriski orientētas tradīcijas, kas, pateicoties šodienas tehniskajam nodrošinājumam, paver jaunas informācijas starptautiskās plūsmas perspektīvas, kādēļ reliģiskās idejas cirkulē pa visu pasauli, kam atbilst arī situācija medijos, atklājot lielu piedāvājuma daudzveidību, bet vienlaikus arī lielākas mijiedarbības perspektīvas. Tā, aplūkojot Latvijas katoļu un luterāņu presi, jāsecina, ka informācija vietumis klājas, kas, visticamāk, norāda uz radniecīgu avotu izmantojumu un tādējādi paver iespējas ideju pārnesei, kas dzimtes aspektā, diemžēl, paver arī ceļu dažādu stereotipisku priekšstatu plūsmai pāri konfesionālām robežām.

⁶⁹ Leggewie, Claus. *Die Globalisierung und ihre Gegner*. Muenchen: Verlag C.H.Beck, 2003. S. 37.

⁷⁰ Turpat. 38.lpp.

4. Katoli un luterāņi reliģiskā un konfesionālā aspektā

Tā kā savā pētījumā apskatu preses izdevumus, aiz kuriem stāv reliģiskas organizācijas un izrietoši tajos arī dominē reliģisks saturs, uzskatīju par vajadzīgu ieskicēt Latvijas reliģisko, īpaši kristīgās baznīcas, situāciju, lai skaidrs būtu konteksts, kurā manis izvēlētajos izdevumos tiek sniegta informācija, kā arī, lai būtu saprotams, kādēļ es izvēlējos tieši šos izdevumus.

Starp daudzajiem kristietības novirzieniem Latvijas kontekstā vēsturiski un skaitliski nozīmīgākās ir trīs konfesijas - Romas katoļi, pareizticīgie un protestanti. Evaņģēliskie luterāņi šodien 297 draudzēs pulcē 539000 ticīgos, Romas katoļi 284 draudzēs – 430000, bet pareizticīgie – 117 draudzēs 350000 cilvēkus.⁷¹ Bez jau pieminētajām konfesijām kristīgajai tradīcijai pieder arī baptisti, Septītās dienas adventisti, anglikāņi, metodisti, Vasarsvētku draudzes un vecticībnieki. Pareizticība kā kristietības austrumu atzars Latvijā nostiprinājās 18.gs., pateicoties migrācijai, un tradicionāli arī šodien to vairumā gadījumu praktizē slāvu tautas. Turpinājumā – tuvāk par konfesijām, kuras pārstāv manis aplūkotās avīzes.

Luterisms kā centrālais protestantisma virziens kopš 1517.gada, kad Mārtiņš Luters publiskoja savas slavenās 95 tēzes, palicis uzticīgs pamatprincipam, kura kodolu veido Bībeles studijas un personiska reliģiskā pieredze. Latvijā ārpus LELB (Latvijas Evaņģēliski Luteriskā Baznīca) darbojas 11 reģistrētas neatkarīgas konfesionāli luteriskas baznīcas, kuras sevi dēvē par Augsburgas ticības apliecības luterāņu draudzēm.

Romas katoļu baznīca, sevi uzskatīdama par senās un autentiskās kristīgās ticības mantinieci, šodienas Latvijā teritoriāli iedalīta 4 diacēzēs – Rīgas, Rēzeknes – Aglonas, Jelgavas un Liepājas diacēzē.

Izvēloties divu atšķirīgu konfesiju preses izdevumus, tiek apzinātas dažādas reliģiskās prakses – luteriskā un katoliskā tradīcija ne tikai attiecībā uz ticības dogmām, bet arī uz baznīcas organizāciju. Piem., priesterība, mūku kārta un klosteru tradīcija, kā arī svēto godināšana ir lietas, kuras praktizē tikai katoļi (luterāņi svētos nenoliedz, tomēr interpretē ne vairāk kā paraugus, pēc kā tiekties, ne starpniekus starp cilvēku un Dievu). Formāli tas nozīmē sievietes izstumšanu no baznīcas amatu hierarhijas,

⁷¹ Reliģiju enciklopēdija. Sk.internetā (2006.06.03) <http://www.bibelebiedriba.lv/religiju-enciklopedija>

aizliegumu vadīt svēto misi, atstājot viņai klusu eksistenci klostera sienās vai tradicionālā ģimenē, vai arī, intensīvi pievēršoties garīgām praksēm, kā misionārei vai moceklei tiekies pēc svētās statusa. Ne velti es pieminu šo katolisko (protams, arī ortodoksālo) tradīciju godināt svētos. Tā kā svētie nav kādi mītiski personāži, bet gan vēsturiskas personas no tālākas vai tuvākas pagātnes, tie ne tikai ir iekļauti manā kvantitatīvajā pētījumā, bet veido ievērojamu tā īpatsvaru, īpaši tas attiecas uz katoļu presē vārdā minētajām sievietēm – svētajām. Šāda konfesionāli atšķirīga situācija paver pētniecisku lauku attiecībā uz to, lai noskaidrotu, vai un kādā mērā jau iepriekš definētas atšķirības spēj ietekmēt pētījuma rezultātus.

Tā kā abas konfesijas ir Latvijā tradicionālas un iesakņojušās, gribu vērst uzmanību arī uz aspektu, ka tās ne tikai skaitliski pārstāv milzīgu ticīgo segmentu, bet viņu mērķa auditorija ir vēl daudz plašāka, jo šīm konfesijām sevi neformāli piepulcina arī tie, kas baznīcu apmeklē reti, bet, pateicoties ģimenes tradīcijai, sevi tomēr dēvē par katoļiem vai luterāņiem.

5. Mūsdienu Latvijas kristīgā prese

Latvijā tiek piedāvāts plašs kristīgās periodikas klāsts, bet ne visu iespējams apkopot tā iemesla dēļ, ka gan katoļu, gan luterāņu, gan pareizticīgo draudzes bieži vien izdot lokālus izdevumus, kuri neiekļaujas ne abonēšanas centru, ne bibliotēku reģistros.

„Tikšanās” ir Latvijas kristīgā radio izdevums, kurā apvienoti dažādu kristīgo konfesiju viedokļi. Savukārt Latvijas baptisti izdod žurnāls „Labā Vēsts”.

Pareizticīgās baznīcas ietvaros blakus krievu valodā iznākošajām avīzēm „Vinogradnaja loza” un „Pravoslavnaja žizn” Latviešu Rīgas Debesbraukšanas draudze izlaiž „Debesbraukšanas draudzes lapiņas”, kas nav uzskatāmas par pilntiesīgu avīzi, turklāt tiek izplatītas vienas draudzes robežās.⁷²

Romas katoļu baznīcas ietvaros reizi divās nedēļās divpadsmit gadus iznāca avīze „Katoļu Baznīcas Vēstnesis”, kuru ar 2006.gadu nomaina žurnāls „Svētdiena” – jauns informatīvi izglītojošs žurnāls katoļu auditorijai. „Katoļu Baznīcas Vēstnesis” bija Rīgas Metropolijas (tātad centrālais katoļu) laikraksts, kas ietvēra sevī visaptverošu informāciju gan no Latvijas, gan visas pasaules. Vairāki izdevumi pastāv draudžu vai diecēžu ietvaros. Piemēram, „Katōļu Dzeive”, kas Atmodas laikā bija populārs katoļu žurnāls, ir Rēzeknes – Aglonas diecēzes izdevums. Šādu lokālu izdevumu nepieciešamību, acīmredzot, nosaka tas, ka katoļu auditorija dažādos Latvijas reģionos ir stipri atšķirīga, turklāt jāņem vērā arī rakstības atšķirības Latgales reģionā. Izņēmums ir jaunākā paaudze – bērnu auditorijai katoļu baznīca piedāvā izdevumu „Saulīte”, bet jauniešiem – „Saule”.

„Svētdienas Rīts” kā Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas laikraksts iznāk četras reizes mēnesī Konsistorijas paspārnē un gan garīgi, gan materiāli ir saistīts ar LELB.

Latvijas garīgās literatūras veikalos 2 reizes mēnesī iespējams iegādāties vēl vienu laikrakstu, kura nosaukumā figurē vārds „luterānis”. Proti, runa ir par „Latvijas Luterāni” – Augsburgas Insitūta laikrakstu, kas pārstāv Konfesionāli luterisko baznīcu, kura darbojas ārpus LELB (pēc iepriekš minētajiem Bībeles Biedrības publicētajiem statistikas datiem Augsburgas ticības apliecības luterāņi veido 11 draudzes ar 530 locekļiem, kas ir ~ 0,1% no LELB locekļu skaita).

⁷² Pareizticība Latvijā. Sk.internetā (2006.06.03) <http://www.orthodox.lv/lv/index-lv.html>

„Katoļu Baznīcas Vēstnesis” un „Svētdienas Rīts” ir centrālie Latvijā visplašāk pārstāvēto konfesiju laikraksti (līdz 2005.gada beigām). Tā kā pareizticīgajai baznīcai nav sava centralizēta izdevuma latviešu valodā, kam ir savs objektīvs pamats – tā tradicionāli ir baznīca ar dziļām saknēm krievu kultūrā, tad var droši teikt, ka pētnieciskajam darbam ir izvēlēti lielāko konfesiju spēcīgākie latviski iznākošie preses izdevumi. Abas avīzes darba gaitā tiek nodēvētas par luterāņu un katoļu avīzēm, kas nav aplam, jo tās pārstāv minētās konfesijas. Paralēli tiek lietoti saīsinājumi KBV („Katoļu Baznīcas Vēstnesis”) un SvR („Svētdienas Rīts”). Turpinājumā par katru no tiem mazliet plašāk -

„Svētdienas Rīts”, kas sevi piesaka kā „Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas laikraksts”, var atskatīties uz visai senu vēsturi – tas sāka iznākt 1920.gada janvārī, pastāvēja līdz 1940.gadam (avots: Latvijas Bibliotēku elektroniskais kopkatalogs⁷³ un redaktore Ingas Rečas sniegtā informācija). Atjaunots „Svētdienas Rīts” tika 1989.gadā, kad, pateicoties mācītājas un sabiedriski aktīvi angažētas personības Aīdas Prēdeles iniciatīvai, tas sākotnēji iznāca kā Latvijas Tautas Frontes biļetena „Atmoda” kristīgi demokrātisks pielikums, īsā laikā kļūdamas par patstāvīgu izdevumu. Aīda Prēdele bija pirmā atjaunotā patstāvīgā laikraksta redaktore. Viņu nomainīja Gita Stalte, bet kopš 2005.gada nogales avīzes redaktore ir profesionāla žurnāliste Inga Reča. Laikraksts iznāk četras reizes mēnesī.

Laikraksta pamatstruktūru veido ievada sprediķis, kāda izvērsta intervija vai apraksts, Konsistorijas, Latvijas, ārzemju ziņas, bērniem veltīta lapaspuse, ziņojumi un krustvārdu mīkla. Pārējā struktūra, lai arī sadalīta sadaļās ar nosaukumiem, ir visai brīvi veidota. Proti, vairums sadaļu ir mainīgi lielumi - ja vienā laikrakstā parādās kāda sadaļa, tas nenozīmē, ka arī nākamā tāda būs – laikraksta struktūra tiek brīvi variēta atkarībā no redakcijas rīcībā esošā materiāla. Priekšstatam daži visbiežāk sastopamo sadaļu nosaukumi - Konsistorijā, Jauniešiem; Ziņas; Mūsu draudzes; Ārmisija; Intervija; Replika; Apsveicam; Mums raksta; Diakonijas ziņas; Pārdomām; Viedokļi, Reportāža u.c.

⁷³ Latvijas Bibliotēku elektroniskais kopkatalogs. Sk.internetā (2006.06.03)
<http://krokuss.lanet.lv:8080/ALEPH>

Ārzemju ziņas kā īsu ziņojumu bloks no dažādām valstīm tiek apkopotas sadaļā „Ārzemju ziņas” (vai „Ārzemēs”). Kā kopīgs ziņu avots tiek uzrādīti vācu preses materiāli vai interneta resursi (“Pēc vācu preses materiāliem”; “Pēc interneta materiāliem sagatavoja ...”), bet visbiežāk ārzemju ziņu bloka beigās parādās teksts “Sagatavoja ...” ar žurnālista vārdu, kurš ziņas ir apkopojis, neuzrādot viņa izmantotos avotus. Vairumā gadījumu ziņu sastādītājas ir sievietes – Eva Kronberga, Lilita Klinkerte, Saiva Ķuzule, Ingrīda Briede. Periodā no 2001.gada līdz 2003.gadam kā ziņu sastādītājs parādās arī viens vīrietis - Roberts Galvāns, kurš neizceļas ar kādu īpašu attieksmi dzimtes aspektā, bet gan attiecībā uz ārzemju ziņu pasniegšanas stilu – viņš faktu materiālu papildina ar didaktiska satura akcentiem un retoriskiem jautājumiem.

Saturiski ārzemju ziņās atrodamī ziņojumi gan no lielvalstīm (priekšroka tiek dota Vācijai), gan trešās pasaules un citām perifērijas valstīm. Informācija sniegta gan sakarā ar kristietību (konfesionāliski neaprobežojoties tikai ar luterānismu), gan arī attiecībā uz dažādām sociālām problēmām, akcentējot cilvēktiesību aspektu un sabiedrībā strīdīgi diskutētus jautājumus - avīzes uzmanības lokā nonāk antisemitisms, aborti, eitanāzija, homolaulības, nāves soda atcelšana Čīlē un neatcelšana Uzbekijā, bads Mauritānijā un Nairobi, ielu bērnu problēmas Meksikā, epidēmija Angolā, HIV izplatība Etiopijā, bērnu iesaukšana Nepālas armijā, dumpinieku nemieri Ugandā u.c.

Ziņas, kuras parādās reliģiskā kontekstā un sastāda lielāko ziņu īpatsvaru, var iedalīt izklaidējošās un kristietību apdraudošās, kas var izpausties gan apdraudētībā no iekšpuses, kad, piemēram, Anglikāņu baznīca homoseksuālu cilvēku iesvēta par bīskapu⁷⁴, gan arī no ārpuses, kad tiek ziņots par kristiešu ierobežošanu, vajāšanu, diskriminēšanu vai nepatiesu apsūdzēšanu Pakistānā, Irākā, Filipīnās, Turcijā, Izraēlā u.c. Pozitīvāk iekrāsotas ir tās ziņas, kurās tiek stāstīts par vēl kādu trešās pasaules tautu, kuras valodā ir pārtulkota Bībele. Izklaidi sola dīvainais, jocīgais - daudzkrāsaini itāļu makaroni Ķelnes Doma formā, maize Bībeles formā, lielākā privāto betlēmīšu kolekcija – šādas ziņas, lieki piebilst, nāk no labklājības lielvalstīm (visbiežāk – Vācijas un ASV), turklāt ir tādas, kuras cilvēki paši ģenerējuši, lai nonāktu mediju uzmanības lokā. Piemēšanas vērtā ir amerikāņu pragmatiskā pieeja svētajiem tekstiem, cenšoties no tiem iegūt kādu praktisku informāciju un labumu -

⁷⁴ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2003. 18.okt. 3.lpp.

“Kāds laulāts amerikāņu pāris ražo sveces, kas, pilnīgi iespējams, smaržo pēc Jēzus”⁷⁵, jo 45.psalma 9.pantā ir sniegta recepte - “Visas tavas drānas smaržo pēc mirrēm, alojes un kasijas”.⁷⁶ Citviet norādīts, ka cilvēkiem, kas grib nokristies svarā, vajadzētu ēst kā Jēzum - “Galvenais – pirms ēšanas vajadzētu sev uzdot jautājumu: vai Jēzus to lietotu uzturā?”⁷⁷ Par to, ka lūgšana ir pats senākais terapijas veids cilvēces vēsturē, stāsta ne vien luterāņi, bet arī katoļi savā avīzē. Un tas nav vienīgais, kur abas avīzes dublējas – abām konfesijām mīla ir arī ziņa par Noasa šķirsta meklējumiem Ararata kalnā^{78 79}, kā arī kristīgu cilvēku uzticība laulībā – Arousmitu pāra uzticība 80 gadu garumā tiek aprakstīta „Svētdienas Rītā” 2005.gada jūlijā un novembrī, bet „Katoļu Baznīcas Vēstnesī” – tā paša gada 23.decembrī. Ziņa ir pieminēšanas vērtā vēl viena aspekta dēļ – „Svētdienas Rīts” sākotnēji ziņo, ka “105 gadus vecais anglis Persijs Arovsmits miris divas nedēļas pēc savas 80.kāzu jubilejas”⁸⁰, lai aptuveni pēc pusgada informētu, ka „Persijs Arousmit (105) un viņa sieva Florence (100) jau nosvinējuši 80.kāzu gadadienu”⁸¹, tādējādi nojaucot lietu dabisko kārtību un loģiku, kā arī norādot uz to, cik relatīvi tiek uztverts ziņu aktualitātes aspekts.

Ziņu specifikai netipisks ir arī apraksta elementu īpatsvars – piemēram, niansēs stāstot par to, kā ir atjaunota Lutera mājas ekspozīcija Vitenbergā⁸², tādējādi aizņemot lielāko daļu ārzemju ziņām atvēlētās slejas.

Izklaidējoša rakstura ziņas ne tikai nodrošina dažādību ziņu emocionālajā tonalitātē, bet arī sniedz izklaidi, kuru cilvēki gaida, lasot nedēļas nogales izdevumu. Vairāk dramatisma ir deviantās ziņās – piem., mācītājs – banku aplaupītājs⁸³ vai 10 pareizticīgo mācītāji Rumānijā, kuri izslēgti no Baznīcas par publiskā nama un intīmpreču veikala svētīšanu.⁸⁴

Lai arī ziņu atkārtojumi liek šaubīties par to novitātes potenciālu, tomēr jāmin, ka tās atbalso pasaules notikumus – karš Irākā, nabadzība 3.pasaules valstīs, islāma un

⁷⁵ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 28.maijs. 3.lpp.

⁷⁶ Turpat.

⁷⁷ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 2.jūl. 3.lpp.

⁷⁸ Briede, Ingrīda (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2004. 5.jūn. 3.lpp.

⁷⁹ Budže, Alberts (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 9.jūl. 4.lpp.

⁸⁰ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 16.jūl. 3.lpp.

⁸¹ Briede, Ingrīda (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 26.nov. 3.lpp.

⁸² Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2003. 26.apr. 3.lpp.

⁸³ Galvāns, Roberts (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2003. 10.maijs. 3.lpp.

⁸⁴ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2003. 12.jūl. 3.lpp.

Rietumu pasaulu sadursme u.c., tādējādi neradot plaisu starp pasaules un kristīgai auditorijai adresēto ziņu plūsmu.

„Katoļu Baznīcas Vēstnesis” ir Rīgas Metropolijas laikraksts, kuru kopš 1994.gada izdod Rīgas Metropolijas kūrīja. Avīzes galvenais redaktors ir monsinjors Antons Smelters⁸⁵, kurš 1991.gadā atgriezās Latvijā, lai aktīvi iesaistītos katoļu baznīcas darbā, strādājot Rīgas Garīgajā seminārā par pasniedzēju un pildot garīgā tēva pienākumus, viņš iecelts arī par Sv.Jēkaba katedrāles prāvestu. „Katoļu Baznīcas Vēstnesī” publicējas kopš tā iznākšanas – 1994.gada augusta, līdz pat 2005.gada beigām pildot avīzes galvenā redaktora pienākumus un regulāri publicējoties izdevumā. Par redaktora vietnieku avīzē strādā Dr.theol.pr.Pauls Kļaviņš. Gan avīzes vadošie cilvēki, gan ierindas publicisti vairumā gadījumu ir garīdznieki, izrietoši – vīrieši, ne profesionāli žurnālisti / -es. Katras avīzes titullapu visā manis aplūkotajā periodā rotā citāts no Jāņa Evaņģēlija „Lai patiesa Gaisma apgaismo katru cilvēku” (Jņ 1,9). Tikpat nemainīgs ir arī avīzes sadaļu izkārtojums – vienmēr ir „Redaktora sleja”, kurā vienmēr savas domas izsaka mons.A.Smelters, ir „Vatikāna jaunumi”, sadaļa „No visas pasaules”, kurā, neskatoties uz atsevišķi sadaļu Vatikāna ziņām, netrūkst vēstījumu no Romas vai saistībā ar to. Atsevišķa sadaļa „Latvijā”, kā liecina nosaukums, ziņo par Latvijas aktualitātēm. Pārējie raksti netiek iekļauti sadaļās un parādās kā autoru darbi. Katras avīzes lapaspuses augšpusē baltiem burtiem uz melna fona var lasīt kādu reliģisku atziņu – piemēram, Tikai Dievs mūsos var izraisīt īstu prieku; Dieva mirklis ir neaptverams; Svētais ir ceļvedis uz debesu valstību; Svētais Gars mani apmeklēja izmisuma brīdī; Ceļiniekam vieglāk iet pa Dieva pēdām; Dievs ir cilvēka dvēseles autors; Svēta dvēsele nav iedomīga u.c.

Ārzemju ziņas sadaļā „No visas pasaules” sagatavo priesteri A.Smelters, A.Budže, Ē.Ikaunieks (2004.gadā arī pr.Andrejs Kazakevičs), norādot, ka tās tapušas pēc ārzemju preses materiāliem, vai arī tikai minot „Sagatavoja ...”, nenorādot, no kādiem avotiem viņi tās smēlušies. 2005.gadā bieži parādās anonīmi vēstījumi bez norādēm par avotu vai ziņas sagatavotāju.

Ārzemju ziņas visbiežāk tiek ziņots no katoļu zemēm (Itālija, Polija, Spānija), kā arī no lielvalstīm, kurās blakus citām konfesijām pārstāvēts arī katolicisms (ASV,

⁸⁵ Lele, Zinta. Antons Smelters. Sk.internetā (2006.06.03) www.gramata21.lv/users/smelters_antons/

Vācija). Liels īpatsvars ir ziņām, kas saistītas ar pāvesta Jāņa Pāvila II darbību, nāvi, jauna pāvesta iecelšanu – lai arī avīzē ir atsevišķa sadaļa „Vatikāna jaunumi”, atrodas dažādi iemesli un sakarības, kādēļ ziņās no dažādām valstīm pievērsties šai tematikai – piemēram, dažbrīd katoļiem raksturīgā naivi aizkustinošā manierē – “Laikā, kad visa pasaule atvadījās no pāvesta Jāņa Pāvila II, kādai mātei piedzima trīnīši – trīs zēni, kuriem tika doti poļu vārdi: Jans, Pāvels un Karols, par godu Jānim Pāvilam II, kura kristūtais vārds bija Karols.”⁸⁶ Tikai katoļi mēdz stāstīt par svēto relikvijām, kuras tiek pārvadātas no vienas pasaules malas uz otru, tās godinot, par brīnumainām izdziedināšanām, raudošām Jaunavas Marijas statujām un citiem brīnumiem, kā arī Itālijā izdotu grāmatu, kurā „iekļautas arī apstiprinātās normas, pēc kurām var noteikt, vai kāds konkrēts notikums ir brīnums.”⁸⁷

Ne tikai pāvests ir biežs ziņu personāžs – avīzei vispār ir tendence ārzemju ziņās pārsvarā atsaukties uz karaļiem, prezidentiem, kardināliem un citām prominencēm. Augstas amatpersonas ārzemju ziņās, protams, ir normāla parādība, tomēr te runa ir par dominējošu īpatsvaru un situāciju, kad praktiski neparādās ekspertu un speciālistu viedoklis. Citu ziņu grupu veido ziņas no valstīm, kur katoļi saskaras ar agresiju, tiek vajāti vai ierobežoti (musulmaņu valstis, arī Indija). Atsevišķu grupu veido ziņas no Krievijas, kurās izsmeļoši tiek sekots līdz tam, kā katoļu priesteri, kas bieži ir citu valstu pilsoņi, Krievijā tiek ierobežoti, viņiem netiek izsniegtas vīzas u.c., kā arī izsekots līdz citām Krievijas valdības aktivitātēm, kas vērstas uz katoļu darbības ierobežošanu vai apslāpēšanu. Šīs ziņas izceļas ar savu nopietno raksturu un secīgumu – te nav ne miņas no tā fragmentārisma, kas raksturīgs izklaidējoša satura ziņām, kurās toties pārsteidz jau pieminētais naivi labestīgais skats uz lietām. Piemēram, ziņojot par to, ka muitas darbinieki Romas lidostā konfiscējuši no tīra kokaīna veidotu Betlemes figūriņu komplektu, tādā kā neticībā tiek uzskaitītas visas figūriņas: „No tīra kokaīna bija veidotas visas Jēzus dzimšanas ainiņā redzamās figūriņas: silīte ar Jēzus bērnu, Viņa godinātāji un mājdzīvnieki.”⁸⁸ Reti tiek ziņots ārpus reliģiska konteksta. Tādas ir ziņas no trešās pasaules valstīm, kur tiek stāstīts par badu, slimībām, bērnu izmantošanu u.c. Eitanāzija un aborti savukārt ir tēmas, kuras no katoļu viedokļa ir ar reliģisku aspektu, jo to praktizēšana tiek pielīdzināta grēkam. Tiek ziņots ne tikai par

⁸⁶ Budže, Alberts (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 29.apr. 5.lpp.

⁸⁷ Kazakevičs, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 20.febr. 4.lpp.

⁸⁸ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 2.maijs. 7.lpp.

situāciju (Krievijā katru gadu tiek veikti 2-4 miljoni abortu⁸⁹), bet par likumdošanu, kas to nodrošina (Anglijas bīskapu neapmierinātība ar aborta legalizācijas lēmuma propagandu⁹⁰) un sekām, ko šāda likumdošana izraisa – Spānijā “20 gadu laikā kopš 1985.gada, kad valdība pieņēma likumu par grūtniecības pārtraukšanu, ap viens miljons bērnu neieraudzīja dienas gaismu”.⁹¹

No labklājības valstīm visbiežāk tiek ziņots par jocīgiem vai deviantiem atgadījumiem, no 3.pasaules valstīm – par badu, slimībām, bērnu un sieviešu neapskaužamo likteni, no musulmaņu valstīm – par kristiešu vajāšanām. Atzīstot, ka tas, visticamāk, nav tālu no objektīvās realitātes, nevar tomēr nepamanīt stereotipu lietu redzējumu, kurš visai tuvs tam, kāds izriet arī no „Svētdienas Rītā” publicētajām ziņām - izņemot to, ka no 3.pasaules valstīm luterāņi ziņo arī par Bībeles tulkojumiem mazo tautiņu valodās (Lutera tradīcija!), bet no musulmaņu zemēm viņi niansētāk ziņo par Austrumu sieviešu situāciju tur un Eiropā, ieskaitot plīvura un citas atribūtikas lietošanas problemātiku Rietumu valstīs dzīvojošo musulmaņu vidū.

Vēl viena atšķirība – „Katoļu Baznīcas Vēstneša” ārzemju ziņās parādās informācija, kas ir saistībā ar Latviju – proti, tiek ziņots, ja kāds tautietis vai tautiešu grupa piedalās starptautiskās aktivitātēs (konferences u.c.) - atšķirībā no luterāņiem, kas ziņās balstās uz ārzemju materiāliem un tādēļ šo aspektu neiekļauj ārzemju ziņās, kas gan nenozīmē, ka atsevišķos, izvērstos rakstos par to netiku stāstīts – runa te ir par šādu ziņu pozicionējumu – gluži formāli (sadaļas izpratnē) pasaules kontekstā vai ārpus tā. Kaimiņi kā perifērijas valstis „Svētdienas Rītā” praktiski netiek atspoguļoti, kamēr „Katoļu Baznīcas Vēstnesis” Lietuvu kā katoļu zemi iekļauj savā ziņu apritē.

Abas avīzes darba gaitā tiek nodēvētas par luterāņu un katoļu avīzēm, kas nav aplam, jo tās pārstāv minētās konfesijas. Paralēli tiek lietoti saīsinājumi KBV („Katoļu Baznīcas Vēstnesis”) un SvR („Svētdienas Rīts”).

⁸⁹ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 7.marts. 5.lpp.

⁹⁰ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 12.dec. 4.lpp.

⁹¹ Budže, Alberts (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 5.aug. 5.lpp.

6. Kontentanalīzes raksturojums un priekšrocības

Kontentanalīze, kura, attīstoties tehnoloģijām, ir arvien ērtāk pielietojama, ietver sevī metodiku, kas ļauj veidot drošus spriedumus par tekstu redzamo saturu – K.Krippendorfs šai sakarā uzsver - „Kontentanalīze ir pētniecības metode, lai veiktu atkārtojamus un pamatotus slēdzienus par tekstu (vai citu jēgpilnu saturu) attiecībā uz tā pielietojuma kontekstu.”⁹²

Izvēloties sava darba ietvaros kontentanalīzi kā pētniecības metodi, vadījos no nepieciešamības objektivizēt pētījumu, tādēļ vēlējos blakus tekstu diskursa analīzei, kam pastāt risks ietvert subjektīvu komponentu, atrast tādu metodi, kurā maksimāli tiktu reducēts pētījuma veicēja subjektīvais iespaids uz tā rezultātu un kura rezultāti būtu kvantitatīvi salīdzināmi: “Satura analīzei piemīt sekojošas raksturojošas pazīmes: objektivitāte, sistemātiskums un manifestā satura kvantificēšana”.⁹³ Šajā gadījumā runa nav tikai par pētījuma veicēja subjektīvā faktora reducēšanu, bet arī par pašu pētījuma objektu – pētnieks sava pētījuma objektu nekādi nevar izmainīt vai iespaidot - tas ir statistiski nemainīga vienība, kuru neietekmē pētījuma veikšanas fakts vai pētnieka personība.

Veicot kontentanalīzi, atbilstoši tam, kā ir formulēts pētnieciskais jautājums, tiek izvēlētas skaitīšanas vienības, ar kurām pētnieks tālāk darbojas: “Kontentanalīze teksta komponentus sadala vienībās, kuras iespējams saskaitīt. Jūs izvēlaties kategoriju sērijas un tad jūs izskatāt zināmu skaitu tekstu, izšķiroties, kura vienība attiecas uz kuru kategoriju”.⁹⁴ Kategorijām jābūt skaidrām, precīzām un attiecināmiem uz būtiskiem pētījuma aspektiem. Secinājumi tiek veikti, balstoties uz kvantitatīviem rādītājiem un to savstarpējām attiecībām. Rezultātu nosaka tas, cik veiksmīgi ir definētas un izvēlētas kategorijas - “Kontentanalīze ir pētniecības tehnika komunikāciju satura sistemātiskai klasifikācijai un aprakstīšanai saskaņā ar kādām parasti iepriekš noteiktām kategorijām. Tas ļauj ietvert kvantitatīvu vai kvalitatīvu analīzi, vai arī abas. Tehniskā objektivitāte pieprasa to, ka klasifikācijas un analīzes kategorijām jābūt skaidrām un operacionāli definētām, lai citi pētnieki varētu tām droši sekot”.⁹⁵ Otrs veiksmīgu secinājumu priekšnosacījums ir interpretācija – jāņem

⁹² Krippendorff, Klaus. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2004. P. 18.

⁹³ Schmidt, Siegfried J. *Orientierung Kommunikationswissenschaft. Was sie kann, was sie will*. S. 39.

⁹⁴ McKee, Alan. *Textual Analysis: a beginner's guide*. London: Sage Publications, 2003. P. 127.

⁹⁵ Berger, Arthur Asa. *Media and Kommunikation. Research Methods*. California: Sage Publications, Inc., 2000. P. 173.

vērā, ka teksta elementi tiek izvēlēti ar noteiktu nolūku - „Rakstītais teksts nav tikai vārdu kolekcija; drīzāk tas ir rezultējošs diskurss, naratīvu tīkls, kuru iespējams dažādi lasīt.”⁹⁶ Izvēloties noteiktus atlasēšanas parametrus, jāņem vērā, ka tos kvantitatīvi apstrādāt ir tikai tad, ja tie tiek izprasti kā jēgpilnas vienības, kas apraksta noteiktus diskursus, kuru kontekstā iespējams analizēt pētījuma rezultātu. No paša pētījuma rezultāta tomēr neizriet gatavas atbildes uz darba hipotēzē izvirzītajiem jautājumiem – “Ir svarīgi atcerēties, ka, lai arī kā, kontentanalīze tomēr pati par sevi nesniedz drošus datus par komunikatora, auditorijas vai efektu dabu”.⁹⁷ Rezultāti prasa interpretāciju, analīzi, saistību ar citā ceļā iegūto informāciju un lietu kopsakara izpratni.

Kontentanalīzei salīdzinājumā ar citām masu komunikācijas pētniecībā pielietotām metodēm ir vairākas priekšrocības -

- Kontentanalīze sniedz atkārtojamu un tādējādi zinātniski izmantojamu rezultātu - “Pētījuma atkārtojamība ir svarīga zinātniskas kvalitātes pazīme”.⁹⁸ Tādējādi tiek dota iespēja jebkuram pētniekam atkārtot to pašu pētījumu un pārliecināties par rezultātu drošumu;
- Metodes izmantošanas rezultātā tiek iegūti pielietojami, salīdzināmi dati - “Viena no kontentanalīzes priekšrocībām ir tā, ka tā var nodrošināt pielietojamu pārskatu par to, kādu detalizētu rezultātu reprezentē liels tekstu skaits”⁹⁹;
- Pētāmā objekta metodes pielietojuma gaitā paliek nemainīgs un kā tāds neiespaido pētījuma rezultātu.

Rakstot par dzimtes lomu katoļu un luterāņu preses ārzemju ziņās, par kontentanalīzes vienībām izvēlējos sieviešu un vīriešu personvārdus, lai noskaidrotu, cik bieži vārdā tiek nosaukti katras dzimtes cilvēki, pieņemot, ka nosaukšana vārdā nozīmē cilvēka izdalīšanu no masas, tātad zināma reprezentatīva un citējama statusa piešķiršanu – vai, gluži pretēji, - nenosaukšanas gadījumā šāda statusa nepiešķiršanu. Kā kategorija tika izvirzīts arī sociālais statuss – amats vai nodarbošanās ierindas vai vadošā pozīcijā laicīgās vai garīgās institūcijās, kā arī tas, vai cilvēks tiek minēts kā publiska vai privāta persona – proti, kā tāds, kas avīzē konkrēti minētajā situācijā rīkojas vai tiek piesaukts sava amata ietvaros, vai, privātas iniciatīvas mudināts. Visi minētie

⁹⁶ Krippendorff, Klaus. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. P. 63.

⁹⁷ Berger, Arthur Asa. *Media and Kommunikation. Research Methods*. P. 173.

⁹⁸ Schmidt, Siegfried J. *Orientierung Kommunikationswissenschaft. Was sie kann, was sie will*. S. 40.

⁹⁹ McKee, Alan. *Textual Analysis: a beginner's guide*. P. 128.

rādītāji tiek salīdzināti no dzimtes aspekta – proti, tiek kvantitatīvi apzināts, kāds ir katras dzimtes īpatsvars minētajās kategorijās.

Paralēli šai analīzei tiek veikta arī diskursa analīze, lai mazinātu iespēju, ka kādi no rezultātiem tiktu šauri vai tendenciozi interpretēti, kā arī, lai apzinātu iespējamus diskursus, kuru kontekstā kontentanalīzes rezultāti būtu vislabāk aprakstāmi: „Analizēt tekstu kā re-prezentāciju nozīmē – un to nedrīkst jaukt ar attēlveidīgu reprezentāciju – analizēt konceptuālo struktūru, kuru teksts izraisa atsevišķos lasītājos, pasaules, kuras tie var iztēloties, padarīt par savām un pieņemt par īstenību.”¹⁰⁰

¹⁰⁰ Krippendorff, Klaus. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. P. 63.

7. Kontentanalīzes rezultāti dzimtes lomu sakarībās

Veicot kvantitatīvo analīzi, tika reģistrēts, cik bieži, nosaucot cilvēku vārdā, uzvārdā, ieskaitot reliģiskās tradīcijas ietvaros piešķirtos vārdus (katoļu prakse, uzsākot aktīvu kalpošanu, laicīgo vārdu nomainīt pret citu), tiek minēti vīrieši un sievietes, fiksējot, kādas profesijas nosauktie cilvēki pārstāv un kādā statusā – publiskā vai privātā, cilvēks ziņās tiek minēts. Kā publisks statuss tiek reģistrēts tad, ja cilvēks ziņā iekļautajā saturā pozicionēts savas profesijas, ieņemamā amata kontekstā, savukārt privāts tad, ja nosauktā darbība izriet no privātas iniciatīvas, kam nav tieša sakara ar cilvēka pamatnodarbošanos. Katoļu gadījumā tie visbiežāk ir cilvēki, kam nācies pieredzēt kādus brīnumus, atklāsmes u.c., luterāņi vairāk pievēršas privātu aktivitāšu atspoguļojumam, abu konfesiju avīzes ziņo par turīgiem cilvēkiem, kas sponsorē kādus projektus, stāsta par kriminālām epizodēm, kā arī piemin ziņā amata sakarā piesauktās personas vīru, sievu vai citu radnieku. Amati vai nodarbošanās pārskatāmībai tika reģistrēti, sekojoši sistematizējot – amats / nodarbošanās laicīgas institūcijas vadošā postenī, laicīgas institūcijas ierindas postenī, garīgas institūcijas vadošā postenī, garīgas institūcijas ierindas postenī. Atsevišķi tika izdalīti valstu prezidenti, kas tika darīts ne tik daudz dzimtes, cik blakus aspekta dēļ – lai gūtu lietišķu apstiprinājumu hipotēzei, kas radās pētījuma laikā par to, ka katoļi spēcīgāk atsaucas uz augstām autoritātēm, kas ir spēkā ne tikai garīgā, bet arī laicīgā sfērā. Galvenās autoritātes katoļiem ir Jānis Pāvils II un Māte Terēze, bet luterāņiem – Mārtiņš Luters, kuru piesaukšanas biežums arīdžan tika reģistrēts – ar nolūku redzēt dzimtes proporcijas katoļu kontekstā un abu konfesiju lojalitāti pret otras konfesijas autoritātēm, ieskaitot dzimtes aspektu. Kā būtisks iemesls par labu kontentanalīzei minama iespēja ieraudzīt likumsakarības laika perspektīvā, jo piecu gadu periods ir pietiekams, lai saskatītu zināmu tendenču attīstību.

Kontentanalīzes ceļā iegūtie rezultāti rāda, ka „Svētdienas Rītā” (skat. avīzēs minēto personu dzimtes biežuma salīdzinošos grafikus pielikumā: 7.–10.) laicīgās vadošās pozīcijās sieviete blakus vīriešiem parādās reti – vidēji 10% gadījumu jeb 1-3 reizes gadā. Izņēmums ar 6 gadījumiem ir 2002.gads, kas, visdrīzāk, vērtējams kā izņēmums un nemaina kopējo tendenci sievieti vadošā amatā redzēt reti. Pozitīvs aspekts – tās ir ministres, vadītājas, deputātes, priekšsēdētājas – personas ar reālu, ne simbolisku varu, kā tas ir karalieņu gadījumā. Diapazons ir no ANO augstākās komisāres

cilvēktiesību jautājumos līdz Itālijas izglītības ministrei Letīcijai Morati¹⁰¹, kas zīmīgi tādēļ, ka katoļu ziņās, kurās ir liels Itālijas ziņu īpatsvars, šādi personāži neparādās. Ierindas posteņos, lai arī saglabājas disproporcija, sievietes minētas biežāk (23%) – tendence pa gadiem ir nevienmērīga, savukārt vīriešiem pēc kāpjošas tendences pirmajos trīs gados vērojams kritums, kopumā disproporcijai saglabājoties.

Sievietes tiek minētas plašā darbības spektrā (arheoloģe, dizainere, modele, pētniece, logopēde, skolotāja, psihoterapeite, izdevēja, māksliniece, bioloģe, kolekcionāre u.c.), turklāt nevis marginālā statusā, bet kā līdzvērtīgi aktori.

Garīgo institūciju vadošajos posteņos sievietes minētas tikai 8% gadījumu, bet toties kā bīskapes, vadītājas, komiteju un koalīciju prezidentes – respektīvi, kā akceptētas amatpersonas, ne sensacionālas kārtības grāvējas. Ierindas garīgajos posteņos sieviete parādās 9% gadījumu – tendence ir nevienmērīga – ar kāpumu 2004.gadā un zemiem rādītājiem (0-2 gadījumu gadā) pārējā periodā, vīriešiem laikā tendence ir kāpjoša ar virsotni 2003.gadā un tad atkal krītoša. Sievietes šai sektorā pārsvarā ir mācītājas.

Kā publiskas personas sievietes blakus vīriešiem atspoguļotas 10% gadījumu, bet privātas personas statusā 35% gadījumu, turklāt pēdējos divos gados pieminētas tieši tik pat bieži kā vīrieši, kas atklāj tendenci sievieti vairāk redzēt ģimenes un privātu iniciatīvu aspektā, ne sociāli definētos amatos (skat. avīzēs minēto personu dzimtes biežuma salīdzinošos grafikus pielikumā: 11.–12.).

Mārtiņš Luters kā visu laiku lielākais reformators un reliģiskā virziena iniciators minēts 16 reizes, visbiežāk pēdējā gadā, bet katoļu favorīti – Jānis Pāvils II - 7 reizes, Māte Terēze tikai vienu reizi.

„Katoļu Baznīcas Vēstnesis” (skat. avīzēs minēto personu dzimtes biežuma salīdzinošos grafikus pielikumā: 1.-4.) laicīgo institūciju vadošajos amatos sievieti redz tikai 6% gadījumu - pārsvarā kā karalienes un princeses bez pašu iegūtas vai reālas varas. Tendence ir krītoša – pēdējos divos gados tikai pa vienai sievietei gadā. Savukārt ierindas laicīgos posteņos sievietes parādās relatīvi biežāk, sasniedzot luterāņu avīzes līmeni – 24%. Vairumā gadījumu tās gan ir privātas iniciatīvas sievietes, kas minētas ārpus savas profesijas ietvariem.

Avīze ir tendēta atsaukties uz autoritātēm. Kaut arī ārzemju ziņās ir normāli dienas kārtību saistīt ar autoritātēm, šajā gadījumā, salīdzinot ar SvR, var apgalvot, ka tas

¹⁰¹ Briede, Ingrīda (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2004. 5.jūn. 3.lpp.

notiek forsētā veidā. Īpaši tas attiecas uz augstākajiem varas posteņiem – piemēram, valstu prezidenti katoļu avīzē ir minēti uz pusi biežāk kā luterāņu laikrakstā.

Šāda autoritatīva gaisotne valda arī garīgo institūciju vadošo posteņu kopainā – ja luterāņi piesauc 213 šādas amatpersonas, tad katoļi – 610 kardinālus, arhibīskapus, pāvestus u.c., starp kuriem ir tikai 2% sievietes, turklāt – vienā gadījumā tā ir kādas sektas ietvaros ordinēta bīskape, kas novērtēta kā kļūda, kurai nav nekādas reālas ietekmes, un visos pārējos gadījumos tā ir Māte Terēze, kas šai sadaļā iekļauta tādēļ, ka vadīja plašu, organizētu labdarības misijas darbu, bet katoļu baznīcas hierarhijā viņai nekāda posteņa nebija (un nevarēja būt, balstoties uz baznīcas pamatprincipiem). Garīgo institūciju ierindas posteņos sievietes minētas 16% gadījumu, kas ir vairāk kā luterāņiem (9%) un norāda uz lielo misijas darba īpatsvaru, kurā klostera māsas ir aktīvas līdzdarbotājas, kā arī uz svēto kārtā iecelto sieviešu lielo īpatsvaru, jo šīs sievietes (vienīgais izņēmums – Māte Terēze, kura vadīja pašas dibināto misionāru ordeni, kā arī veica citas vadošas aktivitātes) vairumā gadījumu bija mūķenes un klostera māsas, kuras nekādus posteņus neieņēma.

Kā publiskas personas sievietes avīzē tiek pozicionētas 5% gadījumu (process pa gadiem ir gandrīz nemainīgs), bet kā privātas – 42% (skat. avīzēs minēto personu dzimtes biežuma salīdzinošos grafikus pielikumā: 5.-6.). 2001.gadā privāto personu sektorā proporcija pat ir par labu sievietēm, vidus posmā tās atstājot vīriešu ēnā, bet 2005.gadā veidojot līdzsvaru. Jāatzīmē, ka diference parādās tikai salīdzinājumā, kur to iespaido mainīgais vīriešu skaits. Atsevišķi ņemti, rādītāji ir gandrīz nemainīgi – vidēji 5 gadījumi gadā.

Avīzē 40 reizes minēti valstu prezidenti un vienu reizi – prezidente. Jānis Pāvils II nosaukts veselas 126 reizes, Māte Terēze – 12 reizes, kas norāda uz vīrieša autoritātes un reālas katoļu pasaules varas pārstāvja ievērojamu publicitātes pārsvaru. Mārtiņš Lutērs avīzē minēts 4 reizes, kas iepretim luterāņu 16 reizēm uzrāda iepriecinošu lojalitāti un disonē ar priekšstatu par katoļiem kā stingriem savas konfesijas robežu sargiem.

Salīdzinot abu avīžu kontentanalīzes ceļā iegūtos rezultātus, ir pamats secināt, ka KBV visintensīvāk pozicionē garīgo institūciju vadošos posteņus, kuros vara ir tikai vīriešiem, bet sievietēm atstāj plašu darbības lauku privātu aktivitāšu jomā, kā arī garīgu institūciju ierindas posteņos, kamēr SvR uzrāda mērenākus rezultātus, visās pozīcijās sievieti tomēr atspoguļojot maz (vid.12% iepretim KBV 8%), salīdzinoši

vairāk telpas viņai atvēlot privātajā sfērā. Par labu SvR jāmin plašais darbību loks, kurā tiek minētas laicīgo amatu vadošās un ierindas profesiju pārstāves, kā arī reālās varas komponents vadošajos laicīgajos un garīgajos amatos.

Salīdzinot, kā abās avīzēs ir pārstāvētas sievietes (skat. avīzēs minēto sieviešu piesaukšanas biežuma salīdzinošos grafikus pielikumā: 13.-18.), var konstatēt, ka SvR-ā sievietes ir līderes gan laicīgo institūciju vadošajos posteņos, gan arī ierindas posteņos (izņemot 2004.gadu), savukārt KBV ir līderis sieviešu pozicionējumā garīgo institūciju ierindas posteņos. SvR-ā biežāk kā KBV sieviete parādās kā publiska persona, bet privātā sektorā situācija vairumā gadījumu ir pretēja. Tendences apliecina arī diskursa analīze, kas liek domāt, ka rezultāti ir interpretējami, kaut jāņem vērā, ka salīdzinātas tika divas avīzes ar dažādu iznākšanas periodiskumu un ziņu apjomu, bet salīdzināti tiek absolūtie skaitļi, kas varēja iespaidot rezultātu.

Luterāņi un katoļi savstarpēji atsaucas uz otras konfesijas autoritātēm, starp kurām Māte Terēze ir vismazāk minētā persona. Visbiežāk, protams, katras konfesijas ietvaros tiek piesaukti pašu favorīti. Luterāņiem tas ir Mārtiņš Luters, bet katoļiem – Jānis Pāvils II. Starp Jāni Pāvilu II un Māti Terēzi KBV-ī vadošā pozīcijā ir bijušais pāvests, kura ēnā žēlsirdības kustības un misijas darba vadītājai paliek tikai 9% no abiem atvēlētās uzmanības.

8. Tekstu kvalitatīvās analīzes izvēles pamatojums ar ieskatu diskursa analīzē

Izvēloties pētīt ārzemju ziņas, jau sākotnēji bija skaidrs, ka ar kvantitatīvām metodēm vien pētnieciskais darbs nebūs pilnīgs, jo gan līdzšinējā pieredze, izstrādājot kursa darbus par dzimtes atspoguļojumu presē („Rīgas Laikā” un ezoteriskajā presē), gan ārzemju ziņu specifika, gan arī konkrētu preses izdevumu raksturs (īpaši akcentējams te ir katoļu izdevums, kura veidošanā piedalās un garīdznieku amatus ieņem tikai vīrieši), ļāva prognozēt rezultātu – proti, to, ka sievietes iepretim vīriešiem manis izvēlētajos preses izdevumos būs maz prezentētas. Vēlreiz rast apstiprinājumu dzimtes atspoguļojuma asimetrijai, protams, ir lietderīgi, ja ņem vērā, ka katru reizi tiek aplūkoti cita preses izdevumu grupa, bet ar to, protams, ir nepietiekami, jo, manuprāt, būtiskāk ir ieraudzīt saturu, kontekstu, ieskaitot lietas, ko kvantitatīvā ceļā nav iespējams panākt – piemēram, ieraudzīt to, kādu blakus komponentu autori ar līdzjūtīgu, ironisku vai kādu citādu attieksmi, atstāstot faktus, tekstā ir iekļāvuši, vai arī to, kā fakti tiek pozicionēti un interpretēti.

Kvalitatīvās metodes, lai arī tām ne reti tiek pārmests subjektīvs raksturs, ir ieņēmušas stabilu vieta zinātnes laukā: „Tās ir reālistiskas, priekšroku dod respondentu novērošanai un intervēšanai nevis dekontekstuālai pieejai zinātniskajiem pētījumiem.”¹⁰² Savas pozīcijas šīs metodes lielā mērā ir nostiprinājušas, pateicoties dzimtes pētījumiem, kādēļ arī turpinājumā par to mazliet izvērstāk.

Dzimtes pētniecībā vēsturiski dominanta bijusi kvalitatīvā pētnieciskā pieeja, kam ir savas stiprās un vājās puses, kā arī savi iemesli. Vispirms jau jāņem vērā, ka dzimtes pētījumi sākotnēji izrietēja no feministiskās kustības, kādēļ te netrūka ne politiskas, ne subjektīvas nokrāsas (kam lieliski kalpo dažādi interpretējamas un manipulējamas kvalitatīvās metodes), un tikai pēcāk tie ciešāk iekļāvās respektējamā sociālo zinātņu pētniecībā, to būtiski papildinot un pilnveidojot. Bet arī te saglabājās kvalitatīvo metožu pielietojuma pārsvars, kas norāda uz objektīvām priekšrocībām. Jau sākotnējās nostājās vērojami principi, kas savu aktualitāti nav zaudējuši arī šodien. Viens no aspektiem – objektīvā zinātne vēlas skaidrību, nepārprotamību un realitātes kvantificējamību - arī tad, ja tas notiek par tādu fragmentizācijas, sadalīšanas un atomizēšanas cenu, ka pētniecības priekšmets praktiski tiek sagrauts. Tā, piemēram, vīrietim sastādot standartizētas anketas, anketētā persona ir spiesta iekļauties anketas

¹⁰² Padgett, Debora K. *Qualitative Methods in Social Work Research: Challenges and rewards*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998. P. 2.

konceptuālajos rāmjos. Proti, anketa kļūst par vīrieša konstruētu instrumentu, kas sievieti piespiež klusēt attiecībā uz to, kas viņu patiesi uztrauc, kā viņa interpretē jautājumus un kādi motīvi viņai liek izvēlēties vienu vai otru atbildi. Sievietēm šajā situācijā tiek liegta iespēja paust savas domas, kādā ziņā viņu viedoklis atšķiras no vīriešu perspektīvas - “Valdošo zinātnes izpratņu feministiskā kritika ietver sevī valdošo metožu kritiku; un empīriskajā sociālajā pētniecībā dominējoša ir uz standartizācijas principu orientēta, kvantificējoša metode.”¹⁰³ Šajā aspektā skaidra ir sieviešu vēlme pārraut standartizācijas un vienkāršojumu rāmjus, paverot plašākas un dziļākas pētniecības perspektīvas.

Cits aspekts – tuvība, empātija, iesaistītība, refleksija, identifikācija. Proti, situācijā, kad sievietes pētījuma objekts ir sieviete, pētniece kā sieviete uzņemas dubultu lomu – pētnieces un daļēji arī pētāmā objekta lomu, jo spēj labāk identificēties ar otras sievietes pasauli. Tas ne vienmēr kļūst par trokšņa avotu subjektīvas ieinteresētības aspektā, bet bieži paver metodoloģiskas iespējas dziļāk analizēt situāciju – pie nosacījuma, ka vienlaikus ar identifikāciju tiek praktizēta objektivitāti veicinoša distance, analizējot pētījuma rezultātu – “...pētnieces labāk kā viņu vīriešu kolēģi ir spējīgas veikt varas attiecību un varas mehānismu visaptverošu analīzi.”¹⁰⁴ Ne velti Kornēlija Bēnke runā par varas aspektu, jo vīrietim, kurš ikdienas situācijās nav izjutis šo pakārtotības, vairāk vai mazāk slēptas maskulīnās varas spiedienu (vara ne vienmēr ir agresija – tikpat labi tā ir ironija vai otra cilvēka kā līdzvērtīga sarunu partnera nepieņemšana), protams, daudz grūtāk ir iejusties sievietes pārdzīvojumos un tos kā tādus vispār piefiksēt. Papildinošs aspekts šajā kontekstā - informācijas pieejamība. Proti, ir kultūras, kurās vīrietim sievietes nekad neuzticēs to, ko uzticēs sievietei, un arī tad tikai neformālas sarunas ietvaros. Par jebkādu standartizētu aptauju te nevar būt runas.

Apkopojot kvalitatīvo metožu priekšrocības, lieti noder K.Bēnkes sniegtais pārskats:

- iespēja apkopot līdz šim nepētītas sieviešu dzīves sakarības, viņu subjektīvo pieredzi un redzes punktus;

¹⁰³ Behnke, Cornelia, Meuser, Michael. *Geschlechterforschung und qualitative Methoden*. Opladen: Leske + Budrich, 1999. S. 12.

¹⁰⁴ Turpat. 20.lpp.

- empīriskai pētniecībai pieejama kļūst sieviešu dzīves daudznozīmība un pretrunīgums, ieskaitot ikdienas pasaules diferencēšanu;
- iespējams aptvert sabiedriskās apziņas procesuālo raksturu un tā saistību ar kontekstu, kā arī nekonformistisko apziņu un nestereotipiskus viedokļus;
- personas un to kompleksā dzīves situācija netiek reducētas līdz mainīgā lieluma statusam, pētītās personas netiek aplūkotas tikai kā pētniecības objekti, bet uztvertas kā subjekti ar pašu relevantām struktūrām;
- kļūst iespējama pētnieka un izpētāmā objekta savstarpēja mācīšanās un abpusēja izpēte.¹⁰⁵

Priekšnosacījums kvalitatīvo metožu pielietojumam, protams, ir zinātnieces(-ka) distancēta pieeja, izvairīšanās no zinātnes politizācijas, klaji subjektīvas pieejas, sieviešu pētniecības relatīvas autonomijas saglabāšana attiecībā pret sieviešu kustību, un - “pastāvīgi kritiski vajadzētu reflektēt gan dominējošās intelektuālās tradīcijas, gan pašu feministiskās perspektīvas,” kā to uzsver K.Bēnke.¹⁰⁶

Kvalitatīvās metodoloģijas izmantošana nozīmē vispārpieņemto normu un uzskatu par dabisko un sociālo cilvēka dzimuma būtību kritisku pārskatīšanu. Šo metožu pielietojums ļauj pētniecības objektu aptvert niansētāk, plašākos kontekstos un nerakstītu konvenciju, ārēji nefiksētu, bet pastāvošu mehānismu un nepateiktu ierobežojumu, attieksmju kopsakarībās. Bēnke šo domu attīsta, uzsverot, ka “atvērtas kvalitatīvas metodes spēks iepretim standartizētai kvantitatīvai ir tajā apstākļi, ka ar izpētītā atspoguļojuma palīdzību iespējams rekonstruēt to, kā sociālās struktūras tiek reproducētas, darbošamies personām sniedzot ieskatu tajā, kā reprodukcijas mehānismi tiek sagrozīti par personīgu dalību tajos. Standartizēti interviju jautājumi, kas mērķēti uz manifestiem pieņēmumiem, nesniedz šādu iespēju. Taču arī kvalitatīvas metodes šo dimensiju sasniedz tikai tad, ja tās ārpus subjektīvi domātās jēgas uztver latentus jēgas saturus.”¹⁰⁷

Savā darbā papildus kontentanalīzei diskursa analīzi izmantoju ar mērķi iegūt plašāku kopainu, kas vienlaikus sniegtu gan kvantitatīvu rezultātu, gan arī pavērtu plašākas interpretatīvas iespējas un dziļāku ieskatu lietu kopsakarībās un cēloņos.

¹⁰⁵ Behnke, Cornelia, Meuser, Michael. *Geschlechterforschung und qualitative Methoden*. S. 12.

¹⁰⁶ Turpat. 25.lpp.

¹⁰⁷ Turpat. 37.lpp.

Diskurss dažādos laikos un teorijās tiek izprasts visai dažādi. Nevēloties to visu apkopot vai akcentēt tikai kādu vienu aspektu, te sniegšu galvenos principus, pēc kuriem es savā izpratnē vadījos.

Diskurss piedāvā apgalvojumu kopumu kādā sfērā, un tie organizē un piešķir vērtību struktūru apzīmētajai parādībai. To raksturo valodas lietojuma situatīvais konteksts, tā ir nozīmju sistēma, ar kuru palīdzību tiek aprakstīta sabiedriskā kārtība: „Diskursa struktūra ir sociālo paradumu tīkls to valodas aspektā. Diskursa struktūru elementi nav tādas parādības kā vārdi un teikumi (lingvistisko struktūru elementi), bet diskursi, žanri un stili. To elementi nešaubīgi selektē iespējas, kas ir definētas ar valodas starpniecību un izslēdz citas – tie kontrolē sociālās dzīves detalizētu jomu lingvistisko mainīgumu. Tādējādi diskursa struktūra var tikt aplūkota kā sociāla organizācija un lingvistisko variāciju kontrole.”¹⁰⁸

Diskursu raksturo sociālā sistēma, kurās tas darbojas, lomas, kādas ieņem diskursa dalībnieki, tas, cik daudz varas tiek piešķirts katrai lomai, un tēmas, kas visbiežāk tiek apspriestas. Diskurss ļauj atrast kopēju kontekstu un atvieglo komunikāciju, dialogu – tā ir “simboliska kārtība, kas subjektiem, kam šis diskurss ir tuvs, dara iespējamu kopīgu sarunu un darbību.”¹⁰⁹ Diskursam vienmēr piemīt kultūras, konteksta un laika specifika. To nav iespējams aplūkot kā kaut ko pabeigtu, tam piemīt komunikatīva notikuma daba sociālajā situācijā. Diskurss ir fenomens, kurā savstarpēji iesaistās vara un zināšanas.

Ar diskursa palīdzību cilvēki veido sociālās realitātes: tas attiecas uz viņu zināšanām par sociālajām situācijām, viņu interpretācijām par savām lomām, viņu identitātēm un attiecībām ar citām mijiedarbībā esošajām sociālajām grupām. Process jāsaprot kā mijiedarbībā esošs - diskursu veido un tas veido sociālās un politiskās realitātes.

Diskursa analīze ir orientēta uz jēdzienisku sociālās dzīves apzināšanos, uz procesu, ideju izkārtojumu un hierarhiju. Tā ir saistīta ar valodas izmantojumu: “Diskursa analīze ir detalizētas valodas studijas lietojumā”¹¹⁰ un ne tikai – runa ir par noteiktiem gataviem modeļiem, kas tiek pielietoti, tādēļ arī diskursa analīzi efektīvi iespējams

¹⁰⁸ Fairclough, Norman. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge, 2004. P. 24.

¹⁰⁹ Frey, Regina. *Gender im Mainstreaming*. S. 17.

¹¹⁰ Wetherell, Margaret. *Discourse as Data: a guide for analysis*. London: SAGE: The Open University, 2001. P. 5.

izmantot, “lai identificētu valodas modeļus un to radniecīgus lietojumus, kā arī, lai parādītu, kā tie iespaido sabiedrības viedokļus un cilvēkus tās iekšienē.”¹¹¹

Diskursa analīzes uzdevums ir konstatēt diskursa varu pār sociālo priekšstatu kultivēšanu, kā arī fiksēt pretējo – to, kā atsevišķas sociālās grupas realizē kontroli pār publiskā diskursa formām. Tā fokusējas uz sociālo kontekstu tekstu analīzē. Mediju diskursa analīze pastiprinātu uzmanību pievērš sociālajām problēmām un varas attiecībām, kā arī pēta sociālās rīcības kā tādas.

Mānīgais iespaids, ka runātais vai rakstītais teksts atspoguļo neizmainītu realitāti, cilvēku tendence diskursīvas zināšanas uztvert kā patiesību, diskursa analīzes sakarā tiek kritiski pārvērtēta – tā cenšas noskaidrot, kā realitāte tiek radīta, sociāli konstruēta, organizēta un pielietota, lai konstruētu nozīmju kopsakarības. Tiek noskaidrots, kāds nodoms un mērķis ir šādām reprezentācijām. Diskursa analīzi interesē jautājums, kā imidži konstruē pieeju sociālajai pasaulei, kā lietas un fenomeni tiek aprakstīti, kā tiek konstruēta vaina un atbildība, kādas kategorijas tiek veidotas, kur un kā tiek vispārināts un izdalīts atsevišķais. Mazsvarīgs nav arī tas, no kādas sociālās pozīcijas tiek veikti diskursīvi izteikumi, kādas sociālās autoritātes tiek piesauktas, kā arī mērķa auditorijas identifikācija atkarībā no sociālajiem kontekstiem, kuros diskursīvajiem izteikumiem jāpanāk efekts.

Praktizējot diskursa analīzi sociālajās zinātnēs, uzmanība tiek vērsta gan uz diskursa institucionālajiem rāmjiem un kontekstu, gan teksta veidojumu un struktūru, gan valodas retoriskajiem un stilistiskajiem līdzekļiem, gan tēlu un priekšstatu veidošanas saturiskajiem aspektiem, gan arī uz interpretāciju, elementus skatot to mijiedarbībā.

Analizējot diskursu, uzmanība tiek fokusēta ne tikai uz realizētiem teksta elementiem, bet arī uz to, kas ir noklusēts – uz to, vai visām diskursā iesaistītām lomām ir savi teksti. Fiksējot dažādu sociālo aktoru pieejas iespējas masu medijiem, tiek atklāti un analizēti varas mehānismi, kas nosaka šo pie- vai nepieejamību publiskajam diskursam. Piemēram, KBV mēdz informēt par sievietes – svēto piemiņas pasākumiem, kurus organizē un kuros piedalās virkne augstu katoļu amatpersonu, vienlaikus aizmirstot informēt, ar ko par svētām atzītās sievietes ir izpelņījušas šādu godu.

¹¹¹ Wetherell, Margaret. *Discourse as Data: a guide for analysis*. P. 9.

9. Sieviete loma abu konfesiju avīzēs - dzimtes diskurss

Sieviete, kā to rāda pētījuma kvantitatīvā daļa, abu avīžu ārzemju ziņās tiek pieminēta maz, kas jāņem vērā arī kvalitatīvajā pētījuma daļā, jo arī piecu gadu intervālā kāds sievietes pozicionējums var parādīties tikai vienu vai pāris reižu, kādēļ šādās situācijās grūti viennozīmīgi runāt par tendencēm.

Ja pievēršamies tām lomām, kādas sievietēm tiek ierādītas, vispirms jāakcentē trīs galvenie veidi, kādos sievietes avīzēs vispār parādās – proti, viņas kādā no dzimuma aspekta neitrālā kontekstā vai nu tiek tikai nosauktas kā ieņemamā amata vai specialitātes pārstāves, vai arī parādās noteiktās situācijās kā neformāli aktori, kur vienlaikus atklājas kādas tipiskas lomas (upuris, ģimenes māte, amatpersona, estētisks objekts u.c.) vai pieņēmumi, un, visbeidzot, tiek pieminētas specifiskas sieviešu problemātikas sakarā, kur priekšplānā izvirzās sieviete – upuris trešās pasaules valstīs vai islama pasaulē. Balstoties uz šiem trim blokiem, pievērsīšos katrai no avīzēm, beigās sniedzot salīdzinājumu.

“Svētdienas Rītā” sieviete tiek minēta kā amatpersona vai speciāliste – lai arī visbiežāk šādās ziņās viņa tiek tikai nosaukta, nesniedzot nekādu papildus informāciju, pozitīvi vērtējams aspekts, ka kaut kas tāds vispār tiek praktizēts – proti, sieviete, lai arī reti, tomēr uz līdzvērtīgiem pamatiem parādās sociālās dzīves naratīvā kā līdzvērtīgs spēlētājs blakus vīrietim. Skolotāja, ministre, mūziķe, zinātniece, arheoloģe, preses sekretāre – ne dzimuma, bet konkrētās tēmas sakarā sieviete kā līdzvērtīgs aktors darbojas uz sociāli politiskās dzīves skatuves.

Attiecībā uz lomām, kādas viņai tiek piedāvātas dažādās dzīves situācijās, vairāk sastopami tradicionāli traktējumi – proti, vajāts vai apspiests upuris, kam vajadzīga palīdzība no malas (vairāk akcentējot sievietes bezpalīdzību, ne maskulīno insitūciju aranžēto patoloģiju), sieviete islama pasaulē, ģimenē, kā reti sastopama amatpersona baznīcā, kā estētisks objekts, kā aprēķinātāja – intrigante.

Blakus sievietei – ģimenes mātei, kura var lepoties ar ilgāko laulību rekordu (80 gadi laulībā!)¹¹², ziņās parādās skaistā kārdinātāja – topmodele Klaudija Šīfere, kas kādā Bībeles versijā apņēmusies atveidot Ievu.¹¹³ Šai sakarā pieminēšanas vērts ir feministiskajā teoloģijā bieži paustais viedoklis par kristīgo simbolismu, kurā

¹¹² Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 16.jūl. 3.lpp.

¹¹³ Klinkerte, Lilita (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2001. 21.jūl. 3.lpp.

„sieviete īpaši atklājas divās personās: grēcīgajā Ievā, kas personificē Atbildību par cilvēka (vīrieša!) grēkā krišanu, un svētajā Marijā – absolūtās mātišķības un mūžīgās sievišķības iemiesojumā.”¹¹⁴ Ar mūžīgo sievišķību te tiek saprasta sievietes mātišķā funkcija, kas sevī neietver erotisku aspektu, jo Māte, kuras reliģiskais arhetips iemiesots Marijā, ne tikai ir nevainīgi ieņemta un tātad aseksuāla, bet arī, balstoties uz radniecības saitēm, ietver incesta risku un tātad ir neaizskarama. Nevainīgās Marijas sakralizācija ir ļāvusi „konstruēt „bezdzimuma sievieti”, „dzemdējošu jaunavu”, kuras vēlmes varēja neņemt vērā, jo viņas seksualitāte tika pasludināta par „neeksistējošu”. Vienlaikus tas deva iespēju represēt sievietes ķermeni un padzīt sievieti no aktīvas sabiedriskās darbības, seksuālo baudu būtībā atstājot tikai vīriešiem.”¹¹⁵ Šāds grēcīgās Ievas un aseksuālās Marijas pretnostatījums reliģiskajā naratīvā ir visai tradicionāls, kaut šodien parādās mēģinājumi arī baznīcas kontekstā pretišķības mīkstināt. SvR-ā savdabīgs mēģinājums apvienot skaisto pavadinātāju ar reliģiskā tikuma principu parādās ziņā par Mis Amerikas vēlēšanām – tiek ziņots, ka fiziskā skaistuma zvaigzne nāk no vienkāršas ģimenes, kas aktīvi piedalās vietējās draudzes dzīvē, un ceremonijas laikā meitene asarām acīs pateikusies Dievam par sev labvēlīgo tiesnešu spriedumu.¹¹⁶ Šādi sieviete tiek pietuvināta gan Ievai, gan Marijai, tai pašā laikā neizejot no abu lomu iezīmētās trajektorijas – Ievai tiek atstāts estētiska baudas objekta statuss, vienlaikus ar reliģiska plīvura palīdzību cenšoties mazināt seksuālās pievilcības jeb grēcīgas kārdinātājas ēnu – lomas tiek sapludinātas, nepaverot perspektīvu to robežu pārkāpšanai. Gluži pretēji, sievietei skaidri tiek norādīts uz viņas dzimtē šķietami ieprogrammēto nolēmību - „Sievietes aprakstīšana pretējās kategorijās – vai nu kā „līgavu” (potenciālu „preci”, maiņas objektu starp vīriešiem), vai arī kā bezdzimuma, aseksuālu Māti (tā kā ieņemšana bija „jaunavīga”, Marijas „nevainība” saglabājās) nozīmē attiekties pret sievieti tikai seksa ietvaros, tai pašā laikā nevienam neienāk prātā vīrieša kvalitātes vērtēt pēc viņa laulību statusa, jebšu viņa personību raksturot tikai pēc tā, ka viņš tiek novērtēts kā „tikls”, „bezgrēcīgs vīrs un tēvs”.”¹¹⁷

¹¹⁴ Суковатая В. А. Женщина в религиозной истории и феминистская теология. В кн.: Чикапова И.Р. (ред.). *Женщины в истории: возможность быть увиденными*. Минск: БГПУ, 2002. С. 40.

¹¹⁵ Turpat. 47.lpp.

¹¹⁶ Galvāns, Roberts (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2001. 22.dec. 3.lpp.

¹¹⁷ Суковатая В. А. Женщина в религиозной истории и феминистская теология. В кн.: Чикапова И.Р. (ред.). *Женщины в истории: возможность быть увиденными*. С. 41.

Ja sieviete izvēlas ceļu, kas neiekļaujas iepriekš aprakstīto kategoriju ietvaros, viņa riskē kļūt nepievilcīga iepretim vīriešu uztveres leņķim: “Sievietes nepārtraukti atrodas izvēles priekšā: vai kļūt neatkarīgām no vīriešu spriedumiem par sevi un zaudēt savu seksuālo pievilcību vīriešu acīs, vai, apliecinot savu seksuālo pievilcību, būt par seksuālu objektu”.¹¹⁸ Neskatoties uz šo risku, sievietes tomēr ne tikai izvēlas patstāvīgas pašrealizācijas iespējas, bet laužas arī sfērās, kas tradicionāli bijušas vīriešu „iezīmētas”. Jau teorētiskajā daļā tika norādīts uz mehānismiem, kas sievieti agrīnajā kristietībā pamazām izspieda no aktīvām un pat vadošām pozīcijām baznīcas aprītē, atstājot viņai mātes, sievas, mūķenes lomas, kur reliģiskās prakses tiek ierobežotas ar ciešanu, upura vai mistisku redzējumu kontekstu. Neskatoties uz to, pastāv sieviešu centieni šīs robežas lauzt, par ko regulāri ziņo arī SvR. Luterāņu mācītājas, tāpat kā speciālistes vai amatpersonas, pasaules ziņās, lai arī reti, bet vietumis tiek minētas lietišķos kontekstos blakus vīriešiem, nekādi īpaši neakcentējot viņu dzimti (kas nemaz nav tik pašsaprotami, ja ņem vērā šodienas Latvijas mācītāju – sieviešu visai problemātisko stāvokli). Situācija ziņās (tāpat kā pasaulē kopumā) nav viennozīmīga un blakus šādai ierindas kārtībai parādās arī informācija, kurā sieviešu ordinācija par mācītājām tiek atklāta kā problemātiska tēma, kuras pozitīvam risinājumam jānorāda uz ievērojamu progresu. Piemēram, no Nīderlandes, Amsterdamas, tiek ziņots - “Īpaša komisija 5 gadus studēja Bībeli un nonāca pie secinājuma, ka sieviešu ordinācijas pretinieku izteiktie argumenti par to, ka apustulis Pāvils sievietēm paredzējis Baznīcā tikai neordinētus amatus, šobrīd vairs nav spēkā. Pāvila teikto nepieciešams lasīt kontekstā ar viņa laiku, jo Baznīca ir saņēmusi no Dieva uzdevumu Bībeli interpretēt laikmetīgi.”¹¹⁹ Ja attiecībā uz mācītājām informācija nav viendabīga, tad attiecībā uz bīskapēm tā gandrīz vienmēr ir ar novitātes akcentu - „Vācijas Ziemeļelbas ev.Baznīca ir kļuvusi par pirmo luterisko Baznīcu pasaulē, kur par bīskapēm ir iesvētītas divas sievietes.”¹²⁰ Tas attiecas arī uz sieviešu ievēlēšanu vadošos baznīcas posteņos: „Brēmenes evaņģēliskās Baznīcas vadībā ar lielu balsu vairākumu pirmo reizi ievēlēta sieviete – sešdesmit gadus vecā juriste Brigite Bēme.”¹²¹ Runa visos gadījumos, protams, ir par pēcreformācijas baznīcu. Lai arī sievietes vadošos baznīcas posteņos gan pieminēšanas biežuma, gan

¹¹⁸ Liepiņa, Ilze. Vīriešu un sieviešu daži lingvistiskās uzvedības aspekti laikrakstā “Neatkarīgā Rīta Avīze”. Interviju analīze (1992., 1993., 1997., 1998.gads). Grām.: Brikše, Inta (red.). *Komunikācija: dzimtes pētījumi*. 188.lpp.

¹¹⁹ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2003. 12.jūl. 3.lpp.

¹²⁰ Klinkerte, Lilita (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2001. 28.apr. 3.lpp.

parādības neordinārā rakstura dēļ vēl arvien ir margināla parādība, tomēr vērā ņemams ir aspekts, ka šādi fakti tiek atspoguļoti lietišķi un kā likumsakarīgas parādības, ne patoloģiskas novirzes no normas, kā tas notiks katoļu presē. Kas attiecas uz sievieti laicīgos vadošos amatos, tad, kā tas no avīžu tematiskās ievirzes ir sagaidāms, šīs sievietes tiek minētas reliģiskā kontekstā, piemēram, saistībā ar pedagogiju, kā tas ir gadījumā, kad tiek informēts par Austrālijas izglītības ministri Linnu Koski, kas arī turpmāk ļaus uz brīvprātības pamata skolās apgūt reliģijas mācību.¹²²

Kā atblāzma no tā strāvojuma, kas tik raksturīgs katoļu tradīcijai, arī „Svētdienas Rītā”, kaut izņēmuma kārtā, parādās sieviete, kurai dotas īpašas spējas redzēt reliģiska satura vīzijas – informējot par jaunu filmu, kuru Mels Gibsons grasās uzņemt par trešo Fatimas noslēpumu, tiek vēstīts, ka “98 gadus vecā ordeņa māsa bija viena no trim bērniem, kuriem 1917.gadā Fatimā parādījās Marija.”¹²³ Šķiet, šāda prakse akcentēt sievietes pārdabiskās spējas, no vienas puses, ir balstīta vēlmē kompensēt to, kas sievietei ir liegts, norādot virzienu, kurā tā var brīvi attīstīt savus talantus, un, no otras puses, te parādās vēl viens mēģinājums pielīdzināt sievieti Marijas etalonam, jo arī šim Bībeles tēlam dāsnāk tika dāvāta iespēja pieredzēt Kristu pēc viņa nāves. Nevar noliegt tendenciozitāti, ar kādu savulaik tika konstruētas sievietes robežas, norādot uz ideālu Marijas personā, kas vēl šodien (spēcīgāk gan katoliskajā tradīcijā) tiek uzturētas spēkā: „... Marijas dievišķības leģitimēšana notika tieši tajā laikā, kad sievietes izrādījās pilnīgi atstādinātas no baznīcas lietu vadības, un šai ziņā tai ir kompensējoša funkcija.”¹²⁴

Ziņojot par to, ka 89 gadus veca katoļu ordeņa māsa izcietusi 6 mēnešus ilgu cietumsodu par piedalīšanos neatļautā protesta akcijā.¹²⁵, no vienas puses, tiek norādīts uz pilsonisku, pašnoteiktu, drosmīgu rīcību, uz kuru ir spējīga arī katoļu mūķene, bet, no otras puses, tie ir ievada akordi pilnīgi citai tēmai – proti, precizējot, ka minētā ordeņa māsa atteikusies no apžēlošanas sakarā ar viņas cienījamo vecumu un pieprasījusi sodu, kad adekvāts tam, ko saņēmuši pārējie protestētāji, iezīmējas sievietes – upurētājas, cietējas tēla aprises - „...sievietei tiek „uzspiests” ciešanu

¹²¹ Klinkerte, Lilita (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2001. 28.apr. 3.lpp.

¹²² Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 13.aug. 3.lpp.

¹²³ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 21.maijs. 3.lpp.

¹²⁴ Суковатая В. А. Женщина в религиозной истории и феминистская теология. В кн.: Чикапова И.Р. (ред.). *Женщины в истории: возможность быть увиденными*. С. 47.

¹²⁵ Galvāns, Roberts (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2002. 16.febr. 3.lpp.

motīvs kā vienīgais iespējamais ceļš, lai izpirktu grēkus un reducētu sievietes personu un visu sievietes izpausmju daudzveidību...”¹²⁶ Ja konkrētajā gadījumā šādam ciešanu upurim vēl var saskatīt kādu pilsonisku motivāciju, un, kas pats būtiskākais, personiskas izvēles iespēju, tad vairumā gadījumu ziņas sievietes kā upuri parādās pilnīgi bezpalīdzīgās bezizvēles situācijās - “Upura loma atbilst sievišķības klišejai par skaisto, bet vājo dzimumu, kas pasīvi un bezpalīdzīgi tiek pretnostatīts pasaules ļaunumam.”¹²⁷ Tas, ka sociālajā apritē ir ieprogrammētas daudzveidīgas iespējas, kā sievieti nostādīt atkarīga upura situācijā, žurnālistus nostāda neapskaužamā situācijā – atklājot situāciju islāma zemēs un trešās pasaules valstīs (kura, pateicoties migrācijai, tiek eksportēta arī uz Eiropu un citām migrantu iecienītām pasaules malām), tiek sniegta objektīva informācija, kas ir vienīgais preses ierocis ceļā uz izmaiņām, bet, no otras puses, vēl un vēlreiz tiek tiražēts sievietes – upura tēls, kas tikai nostiprina priekšstatu par sievietes bezpalīdzību un nolemtību sāpēm un ciešanām.

Atsevišķu bloku avīzē veido ziņas no un par islāma zemēm. Visupirms tā ir informācija par simboliem, kas norāda uz diferenci, kura liek nojaust par varas mehānismiem, vēl neko nepasakot par tās seku patiesajiem apmēriem. Proti, runa ir par plīvuru - “Tunisijas sievietes uztraucas, ka arvien spēcīgāk izplatās plīvuru valkāšana islāmticīgo vidū.”¹²⁸, savukārt Nigērijā „Sievietēm jāstaigā ar aizklātu seju, autobusos viņas drīkst sēdēt tikai pašās beidzamajās rindās vai arī braukt ar sieviešu autobusiem.”¹²⁹ Savukārt Afganistānā situācija ir vēl dramatiskāka: „Talibi, kas kontrolē vairāk nekā 95% valsts, praktizē ārkārtīgi stingru islāma varas formu. Tā sievietēm obligāti vajag no galvas līdz kājām apsegties ar apģērbu, un viņas nedrīkst strādāt algotu darbu. Meitenēm, kuras ir vecākas par astoņiem gadiem, skolas mācības ir jāpārtrauc.”¹³⁰ Izejas pozīcija visos gadījumos ir viena – vispirms tiek aizsegta sievietes seja. Seja, kas, izrādās, nav tavs īpašums. Situāciju, protams, dramatisē vārda „seja” polisemantika – piemēram, tāds nozīmes pārnese kā „zaudēt savu seju” u.c. Šāda asociāciju virkne, iespējams, ir lieka, jo situāciju dramatisē no eiropieša pozīcijas, kaut jebkurā gadījumā – seja pauž emocijas, noskaņu, tā nodrošina acu un verbālo kontaktu ar pasauli, tās aizklāšana simboliski nozīmē atteikšanos no

¹²⁶ Суковатая В. А. Женщина в религиозной истории и феминистская теология. В кн.: Чикапова И.Р. (ред.). *Женщины в истории: возможность быть увиденными*. С. 41.

¹²⁷ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 246.

¹²⁸ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2003. 13.sept. 2.lpp.

¹²⁹ Klinkerte, Lilita (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2001. 10.febr. 5.lpp.

¹³⁰ Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2001. 3.marts. 5.lpp.

šīs līdzvērtīgās saskarsmes: „Plīvurs nav problemātisks kā kulturāla konvencija, bet gan kā sabiedrības kā vīriešu sociuma noteikšanas līdzeklis, kurā sieviete kā ķermenis neeksistē. Šajā sakarībā plīvurs izsaka sieviešu ierobežotās sabiedriskās tiesības uz varu un hierarhiju starp dzimumiem.”¹³¹

Sievietes seksualitāte, kas dažādās reliģijās tikusi uzlūkota ar piesardzību un aizdomām, kristietībā ir pieredzējusi morālu noliegumu: „Sieviešu aktivitāte daudzu gadu garumā tika aizturēta, bet seksuālās vēlmes, novērtētas kā „netīras” un „bīstamas”, tika izslēgtas no kultūras leģitīmajām robežām.”¹³² Savukārt citviet tā tiek iznīcināta fiziski, liedzot sievietei, kuras mātes funkciju aiz saprotamiem iemesliem nav iespējams aizliegt, sajūst jel ko, kam sakars ar seksuālu baudu. No Etiopijas, piemēram, tiek ziņots - “Jaunu meiteņu ģenitāliju apgriešana valstī joprojām ir tabu tēma.”¹³³ Citviet tiek norādīts uz apjomiem, kādus sasniedz šādas barbariskas tradīcijas - “ANO UNICEF rīcībā ir dati, ka katru gadu visā pasaulē aptuveni diviem miljoniem meiteņu apgriež dzimumorgānus. Šī cietsirdīgā tradīcija kopumā ir skārusi 130 miljonus bērnu un sieviešu, galvenokārt Āfrikas valstīs.”¹³⁴

Cietsirdība izpaužas arī tajā, kāda loma sievietei tiek ierādīta situācijā, kurā viņa jau atrodas upura statusā – avīzē nopublicēta ziņa par kādu Nigērijas meiteni - „Pagājušajā gadā meiteni izvarojuši trīs kaimiņu zemnieki. Tad, kad kļuvis redzams, ka Barija Ibrahima Magazu ir stāvoklī, policists viņu ir uzrādījis varas iestādēm, jo „pirmslaulības sekss” islamā ir stingri aizliegts. Tiesā visi trīs vainīgie izvarošānu ir nolieguši, un meitenei par sodu tikuši piespriesti 100 sitieni, kas izpildīti neilgi pēc dzemdībām.”¹³⁵ Ziņā ietvertā, bet neverbalizētā informācijas daļa ir tā, kas vēsta ne tikai par netaisnību, bet par situācijā ieprogrammēto beztiesīgumu – tūlīt pēc notikušā meitene vai nu audzināšanas iespaidā nav spējusi par notikušo runāt, vai arī nav uzklausīta, viņas liecība nav bijis vērā ņemams arguments, savukārt sods neilgi pēc dzemdībām visdrīzāk norāda uz jaundzimušā aizsardzību, aukstasinīgi ignorējot dzemdētājas stāvokli.

Tas, kādēļ SvR savās ziņās iekļauj šādu informāciju, lielā mērā saistīts ar izmantoto avotu materiālu, jo Eiropas masu medijos, īpaši jau reliģiska satura, vērojama

¹³¹ Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. S. 362.

¹³² Суковатая В.А. Женщина в религиозной истории и феминистская теология. В кн.: Чикапова И.Р. (ред.). *Женщины в истории: возможность быть увиденными*. С. 52.

¹³³ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 26.febr. 3.lpp.

¹³⁴ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 15.maijs. 3.lpp.

¹³⁵ Klinkerte, Lilita (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2001. 10.febr. 5.lpp.

paaugstināta interese par cilvēktiesību pārkāpumiem pasaulē, ieskaitot tos, kas saistīti ar reliģiskām tradīcijām. Cits aspekts – konkrētās avīzes žurnālistu izvēle, kam par iemeslu varētu būt gan sabiedrībā paaugstinātā interese par Tuvajiem Austrumiem aktuāli politiskā kontekstā, gan arī apstākļi, ka ziņu atlasī šajā laikrakstā vairumā gadījumu veic sievietes, kuras empātiski jūtas saistītas ar tām, kas tiek apspiestas un pazemotas. Sievietes loma šāda situācijas upura stāvoklī vērtējama kā pasīva, maskulīnās pasaules kontrolēta, tiek atspoguļota varas kontekstā, kur sieviete jebkurā gadījumā parādās pakļautās statusā. Nevienā ziņā situācija netiek traktēta stabili vēsturisku tradīciju kopsakarā, kam konkrētajā sabiedrībā ir normatīvs raksturs (piemēram, sieviete, kuras senči paaudzēs valkājuši plīvurus, bez šā aksesuāra varētu justies stipri diskomfortabli). Nenoliedzot, ka ir būtiski runāt par katru sievieti simboliski vai fiziski diskriminējošu signālu neatkarīgi no tā, vai tā ir vai nav konkrētajā sabiedrībā „pieņemts”, gribu tomēr vērēt uzmanību uz to, ka rietumnieciski traktēta Austrumu sieviete medijos parādās kā statisks cietējas tēls bez savas gribas un viedokļa, kas pelnījis līdzjūtību un palīdzību no malas, bet nekad netiek citēts un neparādās dialogs starp dažādu kultūru sievietēm. Pozitīvi vērtējams, ka avīze neaprobežojas ar šādu informāciju kā eksotisku svešzemju augli, bet norāda arī uz līdzīgām tendencēm šodienas kristīgajā pasaulē. Piemēram, rakstot par kādu Nīderlandes kristīgo meiteņu skolu, kuras vadība skolotājām aizliegusi valkāt garās bikses un kuras „valkā garus svārkus, viņām ir gari mati, un pat vasarā viņas atsakās valkāt blūzes ar īsām piedurknēm”¹³⁶, akcentēts tiek kādas logopēdes liktenis, kura skolā vairs nestrādā, jo pēc vairākkārtējiem aizrādījumiem turpināja valkāt garās bikses. No dzimtes viedokļa, iespējams, būtiskāk ir runāt nevis par to vienu, kura nepakļāvās, kā par tām, kuras šādu situāciju modernās sabiedrības ietvaros pieņem un tajā jūtas komfortabli, kā arī tām, kuras situāciju aranžē - “Vairums sieviešu, pašas to neapzinoties, ir pārņēmušas un atzīst vīriešu uzturētās vērtības. Mēģinādamas izdzīvot pastāvošajā lietu kārtībā un izpatikt vīriešiem, viņas sāk neapzināti līdzdarboties sevis un citu sieviešu apspiešanā, un kļūst par partiarhālo vērtību sabiedrības instrumentu un citu sieviešu uzraugu.”¹³⁷

¹³⁶ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2001. 4.aug. 3.lpp.

¹³⁷ Liepiņa, Ilze. Vīriešu un sieviešu daži lingvistiskās uzvedības aspekti laikrakstā “Neatkarīgā Rīta Avīze”. Interviju analīze (1992., 1993., 1997., 1998.gads). Grām.: Brikše, Inta (red.). *Komunikācija: dzimtes pētījumi*. 188.lpp.

Par īpaši apdraudētiem upuriem avīzē tiek aplūkotas grūtnieces un jaunās māmiņas, īpaši, ja viņas pašas ir nepilngadīgas. Nairobi, kur valda bads, šīs sievietes nesaņem nekādu papildus palīdzību¹³⁸, savukārt Meksikā starp ielu bērniem ir arī topošās māmiņas: “Īpašas bažas zinātniekiem rada lielais grūtnieču skaits, pēc institūta datiem, 40-50% meiteņu ir stāvoklī. Šī situācija visbiežāk izraisa spontānos abortus vai vardarbības rezultātā piedzimst nedzīvi bērni.”¹³⁹ Sievietes un meitenes ne tikai nesaņem papildus palīdzību, bet, kā to rāda piemērs no Indijas, savas dzimtes dēļ ir nolemtas virknei negatīvu kosekvenču: „Vēl joprojām Indijā ir gadījumi, kad tiek nogalinātas jaundzimušas meitenes. 60% visu meiteņu neapmeklē skolu, viņas tiek sliktāk ēdinātas nekā brāļi un jau no bērnības tiek nodarbinātas smagos darbos.”¹⁴⁰ Kas attiecas uz palīdzību, „Baznīca par sava diakonijas darba centrālo uzdevumu izvirzījusi palīdzību cietušajām meitenēm.”¹⁴¹ Tiek konstatēta situācija, noteikti upuri un mēģināts palīdzēt mazināt sekas. Sižets ir tāds pats kā aprakstīts islāma kontekstā. Upuri ir statistiski, bezpersoniski tēli. Valsts līmenī izmaiņas netiek prognozētas. Iespējams, tādēļ, ka “Valdību kā iekšējās, tā ārpolitikas garantus ir valdošie priekšraksti par vīrišķo cieņu un uzdevumu un sievišķo upurēšanos un pienākumu.”¹⁴² Globalizācijas situācijā nevar runāt par parādībām, kas attiektos tikai uz kādu vienu valsti un reģionu – tās migrē tāpat kā cilvēki, informācija, līdzekļi u.c. Minētais attiecas arī uz sievietes situāciju sabiedrībā – piemēram, Francijā, kur spēkā bijis vecais likums par to, ka sievietes laulībā var stāties no 15 gadu vecuma, vecuma limits pagarināts līdz 18 gadiem, jo pēdējās desmitgadēs likumu pārsvarā izmantojušas ieceļotāju ģimenes. Tiek atzīts, ka “Grozījumu mērķis ir cīņa pret piespiedu laulībām.”¹⁴³ Savukārt Lielbritānijā „par piespiedu laulības upuriem kļūst vairāki simti sieviešu. Īpaši šādā veidā tiek piemeklētas jaunas sievietes un meitenes no Pakistānas, Bangladešas un Indijas.”¹⁴⁴ Abos citātos lietots jēdziens „piespiedu laulības”, bet otrā gadījumā arī vārds „upuris”, tā atkal atsedzot ārējo varas mehānismu, bet mazāk tradīcijā balstītu, jau ieprogrammētu un iekšēji pieņemtu lietas kārtību – diez vai šie „upuri” saprastu, kas tiek domāts ar „piespiedu laulībām”

¹³⁸ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 5.nov. 3.lpp.

¹³⁹ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 12.febr. 3.lpp.

¹⁴⁰ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2004. 11.dec. 3.lpp.

¹⁴¹ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2004. 11.dec. 3.lpp.

¹⁴² Zaķe, Ieva. Feministiska starptautisko attiecību analīze: darbs un dzimte globālo pārmaiņu kontekstā. Grām.: Novikova, Irina (Red.). *Par agru? Par vēlu?* Rīga: LU Dzimtes studiju centrs, 2001. 21.lpp.

¹⁴³ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 11.jūn. 3.lpp.

¹⁴⁴ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 8.okt. 3.lpp.

un situāciju šādās kategorijās vispār uztver. Pozitīva tendence slēpjas pirmajā gadījumā, kur tiek pieņemts, ka pilngadīga sieviete arī tad, ja viņa nāk no citas kultūras ieceļotāju ģimenes, sasniedzot zināmu briedumu, spēs aktīvi mainīt savu dzīvi, patstāvīgi izvēloties vai neizvēloties sev dzīves draugu. Potenciāli te parādās aktors, nevis marionete, kā tas ir vairumā gadījumu, kad runa ir par nerietumnieciskām kultūrām.

Savukārt Rietumu sieviete, kas parādās mazāk traģiskos kontekstos, pārstāv pietiekoši plašu tēmu un lomu spektru, lai atklātos ne tikai kā sociāli likumsakarīgs upuris, bet arī marginālās situācijās ar izklaidējošu elementu, kur viņai turklāt atvēlēta aktīvas izvēles iespēja: “Beļģijā kāda māte, kura apsolījusi iznēsāt bērnu vienam bezbērnu pārim, trīs mēnešus pēc dzemdībām pārdevusi bērnu citai ģimenei.”¹⁴⁵ Gadījums interesants tādēļ, ka te blakus sievietes seksualitātē arhetipiski sakņotai bīstamībai jeb Ievas faktoram parādās jauns koncepts – proti, viņa arī kā māte nav vairs pakļāvīgās un upurēties gatavās Marijas prototips, bet aktīva personība, kuras Ievas aprēķins balstīts viņas neapbrīninātībā attiecībā uz (pārsvarā hierarhiskā pasaulē) pieņemto kanonu ignorēšanu.

Ja ārzemju ziņās Rietumu jeb tradicionāli kristīgā pasaule sievietes diskursā parādās daudzšķautņaina un neviennozīmīga – no dievbijīgas Mis Amerikas līdz Mātei, kura iznēsā un vairāksolīšanā pārdod precī, ieskaitot sociāli un politiski angažētas laicīgas un garīgas amatpersonas, tad nekristīgā sieviešu pasaule tiek atspoguļota kā monolīta sieviešu – cietēju jeb upuru masa.

„Katoļu Baznīcas Vēstnesī” sieviete tiek rādīta katoliskās baznīcas kontekstā, kas lielā mērā nosaka arī lomas, kuras sievietei tiek piešķirtas, un tikai retumis sieviete pavīd citu reliģisku kustību vai laicīgu aktivitāšu sakarībās, kurās viņai vairumā gadījumu tiek atvēlētas marginālas lomas.

Katolicisma sieviešu tēlu galerijā centrālā vieta ierādīta par svētām atzītām sievietēm – no Jaunavai Marijas līdz Mātei Terēzei, kura, piemēram, Polijas skolēnu aptaujā „Autoritāšu zelta saraksts” ar Jāni Pāvilu II daļa 1.un 2.vietu, tādējādi popularitātes ziņā pārspēdama princesi Diānu, kurai tikusi 4.vieta - „Kalkutas māte Terēze skolēnu atzinību ieguva par mīlestību un ziedošanos slimnieku un cietēju labā. Princese Diāna tika pieminēta viņas karitatīvās darbības dēļ.”¹⁴⁶ Te iezīmējas ziedošanās, upurēšanās

¹⁴⁵ Kronberga, Eva (sag.). Ārzemju ziņas. *Svētdienas Rīts*. 2005. 2.jūl. 3.lpp.

¹⁴⁶ Budže, A., Smelters, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2002. 19.apr. 5.lpp.

tēma, kas vieno Jaunavu Mariju, svētās un mūķenes, kuras šim aicinājumam seko arī šodien. Upurēšanās netiek izprasta kā pasīva pakļaušanās, bet aktīva iesaistīšanās palīdzības un misijas darbā. Jaunava Marija jeb Madonna, kas savā tīrajā bezgrēcībā un gatavībā upurēties ir daudzu ticīgo sieviešu ideāls, šodien kā populārs zīmols konkurē ar laicīgām māsām, turklāt konkurencē paliek zaudētājos, kā to rāda ziņa par tiesas procesu starp benediktīniešu māsu vadīto slimnīcu „Madonna” un tās populāro vārda māsu – „Interneta reģistrācijas institūcijas nolēmušas, ka vārds „Madonna” pieder populārajai dziedātājai, nevis Vissvētākajai Jaunavai Marijai.”¹⁴⁷ Ziņa, protams, pretendē uz kuriozu un tikai apliecina pirmtēla popularitāti. Dievmātes mātišķā un reliģiozā principa glorifikācija ir vadmotīvs abu dzimumu katoļu aktivitātēm, kā to arī apliecina piemērs par K.Ložinska iecelšanu bīskapa kārtā - „Par paaicinājumu kalpot pie Dieva altāra viņš pateicās savai dievbijīgajai mātei, bīskapam Z.Ložinskim un Viļņas Ostrobramas Dievmātei.”¹⁴⁸

Avīzē sievietes pozicionētas kā „svētās”, „klostermāsas”, „mūķenes”, „mistīķes”, „stigmatiķes” – reliģiskais konteksts ir lielā pārsvarā pār laicīgo, turklāt iezīmē arī sievietei atvēlētās robežas – tā kā katoļu baznīcas hierarhija neparedz atbildīgus posteņus sievietēm, viņām atliek ierindas žēlsirdības un misijas darbs, bet kompensācijai tiek atvēlēts īpašu spēju oreols mistisku pieredzējumu formā – kādai Bernadetai Subirū 1858.gadā Lurdā parādījusies Jaunava Marija¹⁴⁹, kura parādījusies arī trim meitenēm Ruandā un „brīdinājusi par tuvojošamies briesmām (un pēc 13 gadiem Ruanda piedzīvoja genocīdu), aicinājusi uz lūgšanām, gavēšanu un grēku nožēlu.”¹⁵⁰ Mistiski pieredzējumi var skart ne tikai apziņu, bet arī miesu - „96 gadu vecumā Hilicā (netālu no Varšavas) mirusi poļu stigmatiķe māsa Vanda Boniševska. Viņa bija Eņģeļu kongregācijas māsa. Kopš 1934.gada viņas miesā bija Kristus ciešanu brūces.”¹⁵¹ Visos gadījumos tie ir pieredzējumi, kas skar ticīgā reliģisko dzīvi un nav saistāmi ar viņa aktīvu līdzdalību pasaules notikumos.

Kā jau teikts, katoļu baznīcas hierarhija sievietei Svētajā Misē paredz pasīvu, ne aktīvu līdzdalību, un izrietoši arī neparedz posteņus baznīcas ietvaros, kādēļ informācija par šādu praksi citās konfesijās parādās kā margināla, šokējoša un nepieņemama – vēl jo vairāk, ja runa ir par vadošiem posteņiem. Par kādu Itālijas

¹⁴⁷ Smelters, A., Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2001. 23.febr. 5.lpp.

¹⁴⁸ Budže, A., Smelters, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2002. 17.maijs. 4.lpp.

¹⁴⁹ Budže, Alberts (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 23.janv. 4.lpp.

¹⁵⁰ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2001. 9.nov. 5.lpp.

¹⁵¹ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 18.apr. 2.lpp.

kristiešu sektu tiek ziņots: „Pēc 800 valdensu sektas pastāvēšanas gadiem pirmo reizi tās vēsturē par bīskapu ordinēta sieviete.”¹⁵². Vai - „Jūnija beigās slepenā ceremonijā Austrijā priesteru kārtā tika ordinētas deviņas sievietes. Viņu ordinēšana visticamāk beigsies ar izslēgšanu no Katoļu Baznīcas. Par mācītājām ordinētās sievietes nāk no Austrijas, Vācijas un ASV. Viņas ordinēja argentīniešu arhibīskaps Romulo Braši, kurš pievienojies kādai Vatikāna neatzītai kristiešu kopienai.”¹⁵³ Pēdējā ziņa visprecīzāk sniedz ieskatu katoliskajā attieksmē, jo tās aktori ir bijuši saistīti ar katoļu baznīcu un viņu mēģinājumi mainīt savas baznīcas kārtību nozīmē izslēgšanu no baznīcas. Šādā konsekvencē ir viennozīmīgs vēstījums – sievietei netiek paredzēta loma baznīcas hierarhijā.

Sievietes – laicīgu profesiju pārstāves avīzes slejās parādās reti – tikai izņēmuma kārtā, un arī tad ar tendenci sievieti pakārtot vīrietim. Piemēram, par kādu zinātnisku pētījumu tiek ziņots - „Šo darbu veica nesen mūžībā aizgājušais amerikāņu zinātnieks Alans Adlers un šveiciešu speciāliste M.Flurija-Lemberga.”¹⁵⁴ Jautājums, protams, ir par definējumu – kādēļ vīrietis ir zinātnieks, bet sieviete – speciāliste, ja reiz abi tika iekļauti zinātniska pētījuma grupā.

Cita niša, kurā katoliskā tradīcija sievietei dod vaļu realizēties, protams, ir ģimene. Tradicionālās ģimenes vērtības stabili iekļaujas katoliskās baznīcas dogmās, augstu vērtējot gan uzpurēšanos, gan uzticību, kam apliecinājums tiek saskatīts laulību ilgumā – te kā sekošanas vērts paraugs noder gan Ginesa 80 gadu laulības rekords¹⁵⁵, gan prominentu personu piemērs - „Pāvests Jānis Pāvils II apsveicis un devis savu svētību Lietuvas prezidenta Valda Adamkusa un viņa sievas Almas Adamkienes zelta kāzu jubilejā.”¹⁵⁶ Cits aspekts – spēja pašai izlēmt ziedoties, uzņemties mātes rūpes – kāda Eirozija Fabris Barbana, kura pasludināta par svētīgo, jo uzaudzinājusi divus vīra pirmās laulības bērnus, pašu deviņus, un vēl četrus adoptētus bērnus, avīzei noder par „svētīgās mātes piemēru mūsdienu ģimenes krīzē.”¹⁵⁷ Noturība un upurēšanās iezīmē sievietes lomu katoliskā ģimenē. Kā absurds un paradokss tiek atspoguļoti fakti, kas pieļauj citu pasaules lietu kārtību – ziņots tiek, lai izklaidētu, pat nepieļaujot iespēju, ka tradicionālā kārtība tik absurdā veidā varētu tikt apdraudēta – Zviedrijā

¹⁵² No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 11.nov. 5.lpp.

¹⁵³ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2002. 26.jūl. 5.lpp.

¹⁵⁴ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2002. 20.sept. 4.lpp.

¹⁵⁵ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 23.dec. 5.lpp.

¹⁵⁶ Smelters, A., Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2001. 28.sept. 5.lpp.

¹⁵⁷ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 23.dec. 5.lpp.

„izveidota jauna partija, kura apgalvo, ka, nākot pie varas, tā atceltu laulības institūciju, jo laulība esot saistīta nevis ar mīlestību, bet ar privātīpašumu (...). Jāpiebilst, ka šai partijā ir iesaistījušās tikai sievietes.”¹⁵⁸

Pastāvība un gatavība upurēties raksturo arī sievietes, kas veido lielu katoļu ziņu segmentu, kā arī raksturo katolisko tradīciju kopumā – proti, runa ir par svētajām. Svētās ir reālas vēsturiskas personas, kas tikušas kanonizētas. No vienas puses, tā ir augstākā iespēja, kā sieviete var tikt paaugstināta, un, no otras puses, tā sevī ietver uzticību baznīcai, ziedošanos, upurēšanos, mocekļa ciešanas, mistiskus pieredzējumus – lasot ziņas par svētajām, neatstāj neizpratnes sajūta attiecībā uz to, kādēļ tieši šīs un nevis kādas citas sievietes tiek atzītas par svētām. Ziņas, piemēram, var iepazīties ar kardinālu sarakstu, kas piedalījušies Edītes Šteinas 60.nāves gadadienas atcerē, bet neko par viņu pašu¹⁵⁹, var uzzināt, ka ir uzsākta Ursulas Leduhovskas no Sankt-Pēterburgas beatifikācija, par kuru lasāmi tikai vispārēji arhibīskapa vārdi - „Svētā bija jaunās evaņģelizācijas apustule, tādēļ ļoti ceru, ka viņas kults drīz vien izplatīsies Krievijā.”¹⁶⁰ u.t.t.

Svētā vai svētais ir persona, kas ar savu dzīvi un bieži arī ar nāvi ticīgajiem ir īpašs paraugs un kuram tiek piešķirta starpnieka funkcija starp ticīgo un Dievu. Kopš 12.gs.beigām pasludināšana par svēto ir pāvesta privilēģija. Beatifikācija ir ilgstošs process. Vispirms kandidāts tiek pasludināts par svētlaimīgo, kam nepieciešams priekšnosacījums ir vismaz divi dziedināšanas brīnumi un mocekļa gaitas. Lai pasludinātu par svēto, ir nepieciešami vēl divi vai trīs izdziedināšanas brīnumi.¹⁶¹ Lai uzsāktu svētā pasludināšanas procesu, ir jāpaiet vismaz 5 gadiem pēc nāves. Māte Terēze bija izņēmums, jo jau otrajā nāves gadā tika ievadīts process, kas noslēdzās 2003.gadā, kad viņa tika pasludināta par svēto. Lai tas notiktu, bija jāpieliek ne mazums pūļu - „Pagājušajā nedēļā no Kalkutas uz Vatikānu tika nosūtīts 35000 lappušu garš pārskats par Mātes Terēzes dzīvi, uzsākot viņas kanonizācijas procesu”¹⁶². Māte Terēze īpaši minama ne tikai viņas popularitātes dēļ, bet arī tādēļ, ka viņas nopelniem blakus katoļu pieprasītajiem „brīnumiem” ir lietišķāks, taustāmāks raksturs – viņa Kalkutā nodibināja Žēlsirdības misionāru ordeni, piedalījās dažādās sabiedriskās organizācijās, veicot ievērojamu publisku darbību, tādējādi

¹⁵⁸ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 11.nov. 4.lpp.

¹⁵⁹ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2002. 26.jūl. 5.lpp.

¹⁶⁰ Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 27.jūn. 4.lpp.

¹⁶¹ Heiliger. Sk.internetā (2006.21.02) <http://de.wikipedia.org/wiki/Heilige>

¹⁶² Smelters, A., Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2001. 14.sept. 5.lpp.

ziedošanās upuris, kura konceptuālajos ietvaros viņa darbojās, tiek pozicionēts daudz plašāk, ievērojami palielinoties publiskajam komponentam, kas vērtējams kā laikmetīgs akcents, kurš būtiski papildina līdzšinējo katolisko praksi attiecībā uz sievietes lomu reliģiskās aktivitātēs.

Modernitāte svēto kontekstā ienāk arī citās formās – proti, svētajiem tradicionāli tiek piešķirta aizbildniecības funkcija – svētie var būt noderīgi kā slimnieku, bērnu, ceļotāju, karavīru u.c. aizbildņi. Mainoties sabiedrībai, mainās arī pieprasījums – ziņojot, ka notikusi pirmās Ukrainas katoļu Sv.Klāras televīzijas studijas iesvēte, tiek paskaidrots, ka „sv.Klāru 1958.gadā pāvests Pījs XII pasludināja par TV darbinieku aizbildni.”¹⁶³ Arī Eiropas Savienība nav bez savas aizsardzības – „1999.gadā pāvests Jānis Pāvils II izsludināja svēto Brigitu par Eiropas patronesi.”¹⁶⁴ Netiek gan paskaidrots, kādēļ tieši šīs personas tikušas pie tāda goda, tomēr pozitīvi vērtējams sievietes – svētās redzējums mūsdienīgās situācijās un lomās. Pieaugot globālās pasaules tehniskām iespējām pārvarēt ģeogrāfiskas robežas, pieaug arī iespēja realizēt senus reliģiskus rituālus, jo svēto īstenā garīgā darbība sākas tikai pēc viņu nāves, ieskaitot relikviju, kam tiek piešķirtas pārdabiskas īpašības, pārvietošanas iespējas - „Pēc 37 pasaules valstīm sv.Terēzes no Lizjē relikvijas ir atvestas arī uz Poliju.”¹⁶⁵

Sievietes svēto statusā avīzes ziņās parādās biežāk kā vīrieši, kuri ieņem visus vadošos posteņus baznīcas hierarhijā, kādēļ arī var runāt par kompensējošu mehānismu tieši šodienas kontekstā, jo vēsturiski svēto kārtā ticis iecelts arī salīdzināms skaits vīriešu. Mainoties svētās izpratnes saturam (kā tas bija redzams Mātes Terēzes gadījumā), var runāt par modernizāciju par labu aktīvai un pat vadošai sievietes pozīcijai, vienlaikus tomēr neko neizmainot sievietes attiecībās ar baznīcas hierarhiju.

Ticības sludināšana caur žēlsirdību, upurējot tam savu dzīvi – tāda ir Mātes Terēzes vēsts, kurai sekojušas daudzas mūķenes un laicīgas sievietes. Upuris kā loma, kuru uzņemties sieviete tiek ieprogrammēta, jo tas tiek traktēts kā augstākais sievietes papildījums, novienkāršo attiecības starp dzimtēm, jo laicīgajā dzīvē šā parauga pārnesums nozīmē vīriešu novienkāršojumu līdz indivīdu grupējumam, kuram nepieciešams sievietes upuris - “... upurēšanas mehānisms novienkāršo grupas

¹⁶³ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 21.febr. 5.lpp.

¹⁶⁴ Budže, Alberts (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 11.jūl. 5.lpp.

¹⁶⁵ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 23.jūn. 5.lpp.

vienotību, kolektīvo identifikāciju – piemēram, sievietes iesaistīšana “upura jēra” situācijā (t.i.upura situācijā) novienkāršo vīriešu grupas identitātes vienotību”.¹⁶⁶

Lai cik diskutējams ir upura kā dzīves filozofijas traktējums, kura ietvaros arī mīlestība pastāv kā upuris, nevar noliegt, ka attiecībā uz katoļu sieviešu aktivitātēm trešās pasaules valstīs, ieskaitot islāma zemes, pozitīvi vērtējama viņu darbīgā, aktīvā pozīcija, kurā dominē vēlme palīdzēt (žēlsirdības darba ietvaros), nevis pasīvi pieņemt. Nestāstot neko par situāciju vietējo sieviešu vidū, no visām pasaules malām plaši tiek ziņots par žēlsirdības misijas darbu, kura ietvaros katoļu sievietes nonāk riska pilnās, dzīvību apdraudošās situācijās. Ziņots pārsvarā tiek no Indijas – „Hindu ekstrēmisti atkal ir nolaupījuši vairākas klostermāšas un piedraud gūsteknēm ar nāvi.”¹⁶⁷, „Svētīgās Kalkutas mātes Terēzes pēctecei mātai Nirmalai nesen ceļojuma laikā pa Indijas austrumu rajonu laupīšanas nolūkā uzbruka bandīti.”¹⁶⁸, vai - uzbrukums Mātes Terēzes māsām, kuras pusdienlaikā izdalījušas ēdienu nabadzīgajiem iedzīvotājiem¹⁶⁹, mūķene, kas nogalināta apšaudē Čadā.¹⁷⁰

Ar cietējas oreolu vien nevar raksturot tās aktivitātes, kurās sieviete parādās avīzes ziņās. Te ir arī liels patstāvīgas gribas izpausmju un pat dumpinieciskuma īpatsvars – piemēram, gadījumā, kad stāsts ir par klostermāsu, kura piedalījusies piketā, kādēļ viņai tiesa piespriedusi 6 mēnešu cietumsodu.¹⁷¹ Ziņots tiek arī par vajāšanām, kas vērstas pret laicīgām personām – piem., divām studentēm, kas Uzbekistānā par piederību protestantismam izslēgtas no Medicīnas institūta¹⁷², vai trim sievietēm no Indonēzijas, kuras „tiesātas par 2002.gadā pieņemtā Indonēzijas bērnu aizsardzības likuma pārkāpumu, kas aizliedz mācīt kristietību musulmaņu bērniem.”¹⁷³

Ziņās sievietes raksturotas arī kā aktīvas savas gribas realizētājas, kuras pieliek enerģiju un pūles, lai īstenotu savus projektus – pensionēta interneta darbiniece ir izveidojusi alternatīvu internetu bez vardarbības bērniem¹⁷⁴, krievu sieviete Smoļakova – Lipeckas apgabalā, kur braukusi atpūsties, vietējām sievietēm par pašas līdzekļiem uzcēlusi kapelu.¹⁷⁵ Pēdējais gadījums interesants ekumeniskā aspektā –

¹⁶⁶ Жеребкина И. *Женское политическое бессознательное*. Санкт-Петербург: Алетея, 2002. С. 187.

¹⁶⁷ Smelters, A., Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2001. 8.jūn. 5.lpp.

¹⁶⁸ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 19.marts. 4.lpp.

¹⁶⁹ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 29.okt. 5.lpp.

¹⁷⁰ Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 1.apr. 4.lpp.

¹⁷¹ Budže, A., Smelters, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2001. 31.aug. 5.lpp.

¹⁷² Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 12.nov. 5.lpp.

¹⁷³ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 11.nov. 5.lpp.

¹⁷⁴ Smelters, A., Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2001. 9.marts. 5.lpp.

¹⁷⁵ Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 8.aug. 5.lpp.

katoļu sievietē sponsorē pareizticīgo kapelas būvniecību, jo vēlas palīdzēt savām draudzenēm – solidaritāte acīmredzot viņai ir spēcīgāks dzinulis par konfesionāliem aizspriedumiem, kas no sievietes puses uzrāda lielāku elastīgumu kā tas ierasts vīriešu pārvaldītajā baznīcā.

Katoļu baznīca ar pateicību atceras arī sievietes, kas vēsturiski sarežģītās situācijās riskējušas un aktīvi palīdzējušas saviem līdzcilvēkiem - Lučānas Frasati-Gavronskas 100 gadu jubilejā tiek godināta, jo „II pasaules kara laikā, izmantojot savus personīgos kontaktus ar tā laika politiskā un kultūras dzīvē pazīstamām personībām, viņa palīdzēja vīra dzimtenē dzīvojošajiem: Krakovas universitātes profesoriem un ģenerāļa Vladislava Sikorska ģimenei atbrīvoties no koncentrācijas nometnes Sahenhauzenā.”¹⁷⁶

Avīze stāsta arī par sieviešu aktivitātēm dažādu pasaules apvienību un organizāciju ietvaros, kas liecina par organizētu, mērķtiecīgu komunikāciju reliģiski orientētu sieviešu vidū. Tēmas, kuru dēļ sievietes tiek, šķiet gan visai nekonstruktīvas - „7.martā Libānā notiks Pasaules sieviešu lūgšanas dienu pasākumi. Šo dienu moto ir: „Svētais Gars, piepildi mūs!””¹⁷⁷, „Sludiniet cerību pasaulei, kas mainās!” – tāds bija Itālijas sieviešu klosteru priekšnieču apvienības 51.sesijas temats.”¹⁷⁸ Pēc nosaukuma vien, protams, grūti spriest par šo saietu saturisko bāzi, bet viennozīmīgs ir fakts, ka katoļu sievietē te darbojas sociāli angažētas personas lomā.

Liels mistikas īpatsvars katoliskajā praksē tautas interpretācijā bieži saistījies arī ar māņticību, kur sievietē var izpausties savā raganiskās piebūrējas lomā – no Spānijas tiek ziņots par tradīciju, kas kopš 18.gadsimta pastāv Sv.Antonija dievnamā Madridē – „Pirms ieiešanas dievnamā sievietes meta svētītajā ūdenī 13 spraužamadas. Ja viena no tām pielīp pie delnas, tas nozīmē, ka gada laikā sievietēi radīsies bagāts līgavainis.”¹⁷⁹ Pārsteidzoša ir tā lojalitāte, ar kādu tiek vēstīts par māņticīgu ticējumu, kurš tiek realizēts baznīcas telpās, izmantojot svētīto ūdeni! Tekstā nav ironijas, tikai izlīdzinoša beigu piebilde, ka ne vecā tradīcija, bet lūgšanu spēks izdarību laikā ir tas, kas sievietēm palīdz. Kāda palīdzība tiek sagaidīta? Izdevīgas precības – jo sievietē, kas sevi neziedo Dievam klostera sienās, ir paredzēta sievas lomai ģimenē.

¹⁷⁶ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2002. 20.sept. 4.lpp.

¹⁷⁷ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 21.febr. 5.lpp.

¹⁷⁸ Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 30.apr. 4.lpp.

¹⁷⁹ Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2005. 8.jūl. 5.lpp.

Pagānismam tuvās darbības sievieti tuvina pirmatnējai Ievai, kura, lai arī ziņās ne reizi neparādās kā skaistā pavadītāja, tomēr kā asociāla būtne realizējas kriminālās aktivitātēs – Krievijā „Muitas darbinieki aizturēja sievieti – Krievijas Federācijas pilsoni, kas ar lidmašīnu bija ieradusies Izraēlā un savā deklarācijā nebija uzrādījusi vērtīgu svētīgā Radoņežas Sergija ikonu.”¹⁸⁰, bet ASV - „Kāda Viskonsinas štata iedzīvotāja notiesāta uz 4 gadiem cietumā par Baznīcas apzagšanu. (..) 38 gadus vecā sieviete strādāja par draudzes grāmatvedi, regulāri viltoja dokumentus un nozagto naudu tērēja spēļu automātos.”¹⁸¹ Šāda informācija, lai arī lietišķā formā, tomēr izskan ar zināmu neizpratni par to, kā sieviete „var dabūt kaut ko tādu gatavu”.

Kā margināla parādība atklājas gan sieviete ārpus ģimenes, gan vadošā baznīcas postenī, gan arī noziedzīgajā pasaulē, kas liek domāt par avīzes stingri pausto sievietes lomas redzējumu ģimenē, baznīcā, klosterī, labdarībā, kas tomēr nenozīmē, ka tā sevi personificē kā diskriminējošu mehānismu. Baznīca ar avīzes starpniecību reproducē Dieva noliktu pasaules kārtību, bet cilvēktiesības ignorē citi radikāļi – piemēram, serbi pareizticīgo klosterī Grieķijā, Atonas pussalā, kuri pēc klosteru ugunsgrēka nemaz nemēģina prasīt palīdzību Eiropai, jo „eiroparlaments pret to ir negatīvi noskaņots cilvēktiesību pārkāpumu dēļ – klosterī netiek ielaistas sievietes, tās nedrīkst atrasties pat 30 km rādiusā no tā. Eiropas Savienība pieprasa atcelt šo aizliegumu. Klosteru dzīves kārtība ir tāda, ka tajā nedrīkst turēt pat sieviešu kārtas dzīvniekus.”¹⁸²

Katoļu pasaulē sievietēm atvēlēta aktīva, darbīga loma, kurā tās var komfortabli justies un pašreizējīgi izpausties, ja vien samierinās ar skatuves izmēru un nemēģina piekļūt skatuvēm, kuras tām, atsaucoties uz augstāku lielu kārtību, nav paredzētas. Simboliski to var raksturot ar laimi, kāda pārņēma karmelītu māsas, kurām Spānijā, Kordovā, pilsētas valde iesniedza lēmumu, ka viņām par labu tūristiem tiek atņemts klosteru skatu laukums, bet pēc tam, atsaucot bargo lēmumu, tas tomēr tika atgriezts: „Šis laukums diemžēl ir vienīgais, kur karmelītu māsām iespējams pastaigāties. Svētā Terēze no Avilas šo laukumu bija nosaukusi par Jaunavas Marijas pastaigas vietu.”¹⁸³

¹⁸⁰ Budže, A. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 30.maijs. 3.lpp.

¹⁸¹ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 20.aug. 4.lpp.

¹⁸² Budže, A., Mileiko, V. (sag.). No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2004. 30.apr. 4.lpp.

¹⁸³ No visas pasaules. *Katoļu Baznīcas Vēstnesis*. 2003. 19.sept. 4.lpp.

Ja SvR Rietumu sievieti uzlūko kā aktīvu dažādu laicīgu un baznīcas amatu pārstāvi, kura šodien var tikt uzlūkota arī netipiskos kontekstos – piem., savu ārējo skaistumu kultivējoša un dievbijīga, māte aiz aprēķina, tad KBV, atbalstot sievietes aktivitāti reliģisku organizāciju un misijas darba ietvaros, viņu neredz baznīcas hierarhijā, nelabprāt arī laicīgos amatos, konceptuāli saglabājot izpratni par sievieti – māti laicīgajā pasaulē, klostera māsu vai mūķeni baznīcas aizsegā, visas pārējās lomas ieskatot par marginālām un ar mīnusa zīmi, tādējādi palīdzot saglabāt valdošā diskursa pozīcijas: „Jāsecina, ka valdošajā diskursā sievietes vieta tiek pozicionēta privātajā sfērā, sievietes darbošanās publiskajā sfērā, konkrēti, politikā netiek atbalstīta. Diskurss par galveno sievietes pienākumu uzsver rūpes par ģimeni, rūpes par vīrieti, kas izpaužas kā atbalsts dzīvesbiedra aktivitātēm publiskajā sfērā.”¹⁸⁴ Attiecībā uz ģimenes institūciju abas avīzes ieņem tradicionālu nostāju, augstu vērtējot uzticību un noturību, kādēļ arī abas avīzes labprāt raksta par laulību rekordiem. Baznīca un ģimene vēsturiski bijuši viens otru papildinoši sievietes dzīves aspekti: “...baznīcās vairāk var atrast tādas sievietes, kas dzīvē realizē tradicionālu dzimtes lomu. Tā sievietes, kam ir bērni un kas nestrādā ārpus mājas, ir lielāka tuvība ar baznīcu nekā profesijā nodarbinātām sievietēm.”¹⁸⁵ Īpaši izteikta šāda pamatnostādne ir katoļu avīzē, kur turklāt ģimene tiek traktēta kā tādā, kas prasa ziedošanos tieši no sievietes puses. Sievietes misijas saistība ar ziedošanos, uzupurēšanos iezīmējas abās avīzēs, bet katoļiem tā ir dominējošāka. Sieviete kā upuris “Svētdienas Rītā” ir pasīvs un bezpalīdzīgs – tā nav sievietes izvēle, bet maskulīni organizētās pasaules hierarhijas spēles noteikumu izraisītas sekas, kas pārsvarā skar trešās pasaules valstis. Avīze uzskaita sekas, neatklājot cēloņus, sievieti kā personību neidentificējot un neizdalot no monolītās upuru masas, par centrālo notikumu izvirzot cilvēktiesību pārkāpumus. Arī katoļu avīzē netiek atklāti cēloņi – tāpat kā netiek raksturoti tie, kas ir cietēji jeb situācijas upuri. Ar upuri te tiek saprasts kas cits - aktīvais, pašizliedzīgais darbs, katoļu sievietēm riskējot un palīdzot cietušajiem trūkuma skartās pasaules valstīs. Tā kā katoļu baznīca neparedz vadošus amatus sievietēm, viņām tiek atvēlēta vieta žēlsirdības darbā un mistiskos pieredzējumos, par paraugu norādot uz Jaunavu Mariju un svētajām, starp kurām

¹⁸⁴ Zitmane, Marita. Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanas 1990.gadā: Dzimumu vienlīdzības un iesaistīšanās politikā sfērā dzimtes diskurss. Grām.: Brikše, Inta (Red.). *Komunikācija: dzimtes pētījumi*. Rīga: Zinātne, 2003. (Latvijas Universitātes raksti, 655.sēj.) 72.lpp.

¹⁸⁵ Becker, Sybille. Praxisbezug und Interdisziplinarität. Buch: Dingel, Irene (Red.). *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. S. 133.

jaunus akcentus ienes Māte Terēze, kuras darbība tālu pārsniedz vecos priekšstatus, sievieti nostādot atbildīgā, sociāli angažētā un organizētā pozīcijā. Ja KBV sievietes uzņēmība un aktivitāte pozitīvi tiek vērtēta tad, ja viņa palīdz cilvēkiem, nepārkāpjot baznīcas nospraustās robežas (pie kam viņas izcelsmei nav būtiskas nozīmes), tad SvR-ā kā aktīvi personāži parādās tikai Rietumu sievietes ar plašāku darbības diapazonu (dažādu jomu speciālistes, ieskaitot baznīcas amatpersonas), bet pārējās pasaules sievietes tiek atstātas cietēju statusā.

Nobeigums

Aplūkojot „Svētdienas Rītu” un „Katoļu Baznīcas Vēstnesi” kā medijus, kas, no vienas puses, savā ārzemju ziņu izvēlē un atlasē iekļaujas globālajā ziņu plūsmā, bet, no otras puses, vadoties no konfesionāliem un lokāli subjektīviem kritērijiem, uzrāda specifiskas iezīmes, sievietes dzimtes lomas sakarā iespējams izsekot tam, kāda vieta uz sociāli kulturālās skatuves sievietei tiek ierādīta, kādās kopsakarības viņa tiek interpretēta un kādas robežas viņai tiek piedāvātas (resp. uzspiestas). Tas iespējams, pateicoties teorētiskajām atziņām par ziņas un objektivitātes attiecībām, kas atzīst, ka ar ziņu palīdzību pasaule tiek ne tikai atspoguļota, bet arī mainīta, veicot ziņu atlasī un uzliekot akcentus, kā arī, pateicoties dzimtes koncepcijai, kurā tā aplūkota konstrukta, ne dabas dota fenomena statusā. Uz Latvijas reliģisko konfesiju un kristīgās preses fona loģiski bija izvēlēties abas minētās avīzes kā nozīmīgāko konfesiju redzamākos izdevumus, lai izsekotu tam, kā sievietes dzimtes loma tiek traktēta atšķirīgu konfesiju, cilvēku garīgo un laicīgo, publisko un privāto statusu un laika dimensijās. Gan kontentanalīzes, gan diskursa analīzes ceļā iegūtie rezultāti abās avīzēs uzrāda līdzīgas tendences (un vienlaikus ticības dogmās un tradīcijās balstītas atšķirības) -

Sieviete ne tikai reti tiek pieminēta ārzemju ziņās, bet tā tiek nostādīta pakārtotā situācijā – reti parādās vadošos posteņos (kā garīgos, tā laicīgos), biežāk figurē mazāk prestižās profesijās vai privātajā sfērā, turklāt ne reti situācijās, kurās viņai ir pakārtota, ierobežota vai ilustratīva loma, kā tas, piemēram, ir gadījumos, kad rinda kardinālu un arhibīskapu tiek nosaukti kā dalībnieki kādas svētās piemiņas pasākumā, kuras nopelni vai savdabība nekādi netiek verbalizēti.

Vadošos laicīgos amatos abu konfesiju sievietēm piešķirta niecīga loma – ja katoļiem tās ir princeses un karalienes ar simbolisku, mantotu varu, tad luterāņiem – sievietes ar reālu varu ministru, deputātu, priekšsēdētāju u.c. posteņos.

Dažās profesijās sieviete tiek uzlūkota kā margināla parādība, kā pārpratums. Īpaši tas attiecināms uz sievieti baznīcas hierarhijā. Ja katoļu šādi raugās uz ierindas mācītājiem un priesterēm (kas klasiskā katolisma izpratnē vispār nav iespējams), tad luterāņi ar novitātes akcentu ziņo par sievietēm – bīskapēm.

Ja luterāņi sievieti redz konkrētu profesiju ietvaros, katoļi akcentē viņas vietu ģimenē un baznīcā, kur svētās, klostermāšas vai misionāres statuss neko nepasaka par sievietes izglītību vai profesionālām iemaņām.

Sievietes loma cieši saistāma ar ģimeni. Ģimenes pavards, rūpes par bērniem, uzticība, kas vainagojas ar rekordlielas laulības godu – šādas klasiskas vērtības rodamas abu konfesiju avīzēs, katoļiem spilgtāk akcentējot sievietes uzpurēšanos, kā arī situācijas ārkārtas raksturu, ja kaut teorētiski tiek apsvērta cita lietu kārtības iespēja. Un vēl – katoļi sievietei piedāvā godpilnu rezerves izvēli – pievērsties kalpošanai Dievam klostermāšas vai mūķenes statusā.

Upura tēma, kas skatāma sievietes dzimtes lomas ietvaros, plaši tiek izvērsta abās avīzēs – atšķirībā no luterāņiem, kas šo upuri visbiežāk redz sievietes liktenī citu kultūru un reliģiju ietvaros (piem., musulmaņu pasaulē), katoļi upuri uzlūko kā sievietes aktīvu pozīciju, kurā, upurējot savas ērtības un drošību, sievietes veic misijas darbu – galvenokārt trešās pasaules valstīs.

Citu reliģiju sievietes abos gadījumos ir cietējas, par kurām ir jāinformē, kurām jāsniedz palīdzība, bet kuras netiek uzrunātas, iesaistītas dialogā vai mēģinātas izprast viņu kultūru kontekstā. Aktīvas rīcības pozīcijā parādās tikai Rietumu kristīgā sieviete.

Sievietes avīzes labprātāk redz privātas personas statusā, kurā viņām piešķirtas prominentu personu sievu, meitu vai citu rada gabalu lomas, kā arī privātu iniciatīvu kontekstā, kas sevišķi raksturīgs katoļu gadījumā, kad ziņots tiek par enerģiskām un uzņēmīgām sievietēm, kas realizē drosmīgus projektus.

KBV konceptuāli saglabā viengabalainu priekšstatu par sievietes tradicionālo lomu ģimenē vai klosterī, par paraugu ņemot Jaunavu Mariju, kas sevī apvieno abus aspektus – kā mātišķo, tā askētisko, kamēr SvR atļaujas eksperimentus un neordinārus modeļus, piemēram, sapludinot tiklības iemiesojuma un kārdinātājas lomas dievbijīgā skaistuma karalienē.

Kā redzams, apstiprinājusies ir gan hipotēze par to, ka pastāv dzimtes disproporcija tajā, cik bieži ārzemju ziņās tiek minētas konkrētas personas, kur, kā varēja gaidīt, disbalanss vērojams sievietes skaitliski vājajā reprezentācijā, gan arī hipotēze par to, ka pastāv kopsakarība starp dzimti un cilvēka pārstāvētās profesijas prestižu, pie kam darba gaitā tika konstatēts, ka vadošos laicīgos un garīgos posteņos avīžu veidotāji labprātāk redz vīriešus, kamēr sievietēm biežāk pieļaujamas lomas ierindas amatos, bet vēl pārliecinošāk – privātajā sfērā. Vispilgtāk šo sakarību raksturo katoļu tradīcija atsaukties uz augstākām garīgām prominencēm - pāvestiem, kardināliem u.c. autoritātēm (kopumā 597 vīrieši vadošos garīgo institūciju posteņos iepretim luterāņu 197), kas, ņemot vērā katoļu baznīcas ignoranci un noliegumu pret sievieti baznīcas hierarhijā, skaidri norāda ne tikai uz garīgās varas koncentrēšanos vīriešu rokās, bet uz visai demonstratīvu šādas lietu kārtības akceptu no baznīcas puses.

Hipotēze par to, ka attiecībā uz sievietes dzimtes lomu pastāv kopīgas tendences un atšķirības starp abu konfesiju izdevumiem, darba gaitā tika apstiprināta un izvēsta, analizējot katru izdevumu un tos kopīgi salīdzinot. Galvenie mezgla punkti minēti šīs nodaļas sākumā. Savukārt, kas attiecas uz minēto procesu dinamiku laikā, tika reģistrēts parādību biežums pa gadiem piecu gadu intervālā, datus grafiski attēlojot rezultātu skalās, tomēr jāteic, ka rezultāti uzrāda pastāvīgas disproporcijas tendenci starp dzimumiem, bet laikā izmaiņas ir svārstīgas, izteikti kāpjošas vai krītošas tendences gadu gaitā netika konstatētas, turklāt dažās kategorijās sievietes minētas tik reti, ka to biežuma svārstībām pa gadiem ir vairāk nejaušības kā likumsakarības raksturs. Hipotēzei par to, ka procesi uzrādīs dinamiku laikā, neapstiprinoties, ko apliecina arī ziņu tēmu un problemātikas analīze, kura pa gadiem neuzrāda krasas maiņas, tomēr tiek iegūts apstiprinājums tam, ka neviens no aprakstītajiem tēmu un parādību lokiem vai iegūtajiem rezultātiem nav kāds nejaušs konkrētā, īsā laika sprīdī radies fenomēns (kurš varētu rasties, piemēram, sakarā ar kāda īslaicīgi nodarbināta žurnālista personības individuālām iezīmēm), bet parādības, kas iezīmē katras avīzes seju un pamatnostādnes, ieskaitot sievietes dzimtes lomu kā satura, tā pozicionējuma aspektā.

Sieviete marginālu lomu kontekstā tika minēta jau iepriekš, uzskaitot tēmu blokus – īpaši, attiecībā uz KBV piekopto taktiku visu, kas atrodas ārpus tradicionālajām ģimenes un katoliskajām vērtībām, uzskatīt par marginālu un kā par tādu arī ziņot – vēloties šokēt, pārsteigt, ļaujot lasītājam šausmām noskurināties, kādēļ var teikt, ka ir apstiprinājusies hipotēze par to, ka sievietei ārzemju ziņās tiek piešķirtas margināla

rakstura lomas. Šo sarakstu var papildināt gan ar sievietēm baznīcas amatos, gan kriminālās situācijās, kur pār morālo aspektu dominē pārsteigums, rakstītāja neticība, ka kaut kas tāds var notikt (īpaši tas attiecināms uz sievieti KBV interpretācijā). Vairumā gadījumu šīm ziņām ir drīzāk izklaidējošs kā pamācošs vai nosodošs raksturs. Tomēr jāmin, ka marginālais nav vienīgais un nav pat dominējošais aspekts, kādā abu avīžu ziņās parādās sieviete. Ne tas, ka sieviete tiktu uztverta kā nenopietns vai ārpus normas esošs partneris, bet gan viņas vājā reprezentance un nelīdzvērtīgais lomu sadalījums, kurā gan institucionāli, gan situatīvi sievietei tiek piešķirtas pakārtotas lomas, veido problēmas kodolu un nosaka kā skatuvi, tā dekorācijas, kurās viņai lemts parādīties abu avīžu ārzemju ziņu lappusēs.

Ir jārespektē tas, ka ziņas cieši saistītas ar objektīvo pasauli, īpaši, protams, ārzemju ziņas, kuru dzimtes lomu sadalījumu lielā mērā nosaka lietu kārtība pasaulē – valdībās un starptautiskās organizācijās sievietes, īpaši vadošos amatos, ir pārstāvētas maz, baznīcas hierarhijā sieviešu nav vai viņas tur ir retums (atkarībā no konfesijas). Tā ir pasaules kārtība, kuru mediji atspoguļo, bet paši neveido. Tomēr, kā tas atklājās arī mana darba ietvaros, ir lietas, kuras ar žurnālistu starpniecību tiek nostiprinātas un kuras neatspoguļo ne dabisko, ne cilvēku radīto lietu kārtību ārpus mediju pasaules. Dzimtes lomu kontekstā tie ir akcenti, viena vai otra satura ziņojumu intensitāte, interpretācijas, nostādnes, kurām pateicoties, veidojas konstrukti, kas sievieti ierobežo kā viņas darbības laukā, tā arī lomu sadalījumā gan ģimenē, gan arī publiskajā sfērā. Reliģiska satura presē kā asimetrisku dzimumu attiecību reglamentējošs mehānisms tiek izmantots patriarhālā Dieva koncepts, kurš tiek pārnests kā uz ģimeni, tā sabiedrību kopumā, sievietes lomu tādējādi “iekonservējot” neapstrīdamās, nediskutējamās un nemainīgās robežās, priekšplānā izvirzot ģimeni un privāto sfēru, kompensācijai, piemēram, katoļu tradīcijā, piedāvājot pārdabisku, dievišķu pieredzējumu iespējas, kas tiek piesolītas stāstos par svētajām/-iem, kuros dominē ziedošanās un pazemības gars.

Saīsinājumu saraksts

KBV – „Katoļu Baznīcas Vēstnesis”

SvR – „Svētdienas Rīts”

Izmantoto avotu un literatūras saraksts

Avoti:

1. „Katoļu Baznīcas Vēstnesis”
2. „Svētdienas Rīts”

Literatūra:

1. Albrecht, Ruth. Am Anfang eines langen Weges. Buch: Dingel, Irene (Red.). *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. 67.–96.S.
2. Becker, Sybille. Praxisbezug und Interdisziplinarität. Buch: Dingel, Irene (Red.). *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. 123.–136.S.
3. Behnke, Cornelia, Meuser, Michael. *Geschlechterforschung und qualitative Methoden*. Opladen: Leske + Budrich, 1999. 92 S.
4. Berger, Arthur Asa. *Media and Communication. Research Methods*. California: Sage Publications, Inc., 2000. 293 p.
5. Dingel, Irene. *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. 232 S.
6. Fairclough, Norman. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge, 2004. 270 p.
7. Forster, Edgar J. Die unsichtbare Allgegenwart des Männlichen in den Medien. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. München: Kopaed, 2003. 57.–69.S.
8. Frey, Regina. *Gender im Mainstreaming*. Königstein/Taunus: Ulrike Helmer Verlag, 2003. 217 S.
9. Hartmane, Heidi. Marksisma un feminisma nelaimīgā laulība: ceļā uz progresīvāku savienību. Grām.: Novikova, Irina (red.). *Mūsdienu feministiskās teorijas*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs; Jumava, 2001. 369.–391.lpp.
10. Heiliger. Sk.internetā (2006.21.02) <http://de.wikipedia.org/wiki/Heilige>

11. Kamerona, Debora. Kļūdainas dihotomijas: gramatika un dzimumu polaritāte. Grām.: Novikova, Irina (red.). *Mūsdienu feministiskās teorijas*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs; Jumava, 2001. 233.-253.lpp.
12. Klaus, Elisabeth. *Kommunikationswissenschaftliche Geschlechterforschung*. Wien: LIT Verlag, 2005. 448 S.
13. Krallmann, Dieter, Ziemann, Andreas. *Grundkurs Kommunikationswissenschaft*. Muenchen: W.Fink Verlag, 2001. 348 S.
14. Krippendorff, Klaus. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2004. 411 p.
15. Kuhlmann, Helga. Abschied von der Perfektion. Buch: Dingel, Irene (Red.). *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. 97.–122.S.
16. Kunczik, Michael, Zipfel, Astrid. *Publizistik*. Koeln: Boehlau Verlag, 2001. 549 S.
17. Latvijas Bibliotēku elektroniskais kopkatalogs. Sk.internetā (2006.06.03) <http://krokuss.lanet.lv:8080/ALEPH>
18. Leggewie, Claus. *Die Globalisierung und ihre Gegner*. Muenchen: Verlag C.H.Beck, 2003. 205 S.
19. Lele, Zinta. Antons Smelters. Sk.internetā (2006.06.03) www.gramata21.lv/users/smelters_antons/
20. Liepiņa, Ilze. Vīriešu un sieviešu daži lingvistiskās uzvedības aspekti laikrakstā "Neatkarīgā Rīta Avīze". Interviju analīze (1992., 1993., 1997., 1998.gads). Grām.: Brikše, Inta (red.). *Komunikācija: dzimtes pētījumi*. Rīga: Zinātne, 2003. 186.-216.lpp. (Latvijas Universitātes raksti, 655.sēj.)
21. Liljestrema, Marianne. Dzimumu sistēma. Grām.: Koivonena, Anu; Liljestrema, Marianne. *Atslēgvārdi. Desmit soļi feministiskajā pētniecībā*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs, 2002. 101.-124.lpp.
22. Luhmann, Niklas. *The Reality of the Mass Media*. Cambridge: Polity Press, 2000. 154 p.
23. Makinona, A.Katerīna. Atšķirība un dominēšana: par dzimumdiskrimināciju. Grām.: Novikova, Irina (red.). *Mūsdienu feministiskās teorijas*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs; Jumava, 2001. 103.-122.lpp.
24. McKee, Alan. *Textual Analysis: a beginner's guide*. London: Sage Publications, 2003. 159 p.

25. Mowlana, Hamid. *Global Information and World Kommunikation*. London: SAGE Publications, 1997. 270 p.
26. Mühlen Achs, Gitta. Frauenbilder: Konstruktionen der anderen Geschlechts. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. München: Kopaed, 2003. 13.-37.S.
27. Nohlina, Linda. Kāpēc nav bijis izcilu mākslinieču? Grām.: Novikova, Irina (red.). *Mūsdienu feministiskās teorijas*. Rīga: LU Dzimtes studiju centrs; Jumava, 2001. 261.-287.lpp.
28. Padgett, Debora K. *Qualitative Methods in Social Work Research: Challenges and rewards*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998. 178 p.
29. Pareizticība Latvijā. Sk.internetā (2006.06.03)
<http://www.orthodox.lv/lv/index-lv.html>
30. Reliģiju enciklopēdija. Sk.internetā (2006.06.03)
<http://www.bibelebiedriba.lv/religiju-enciklopedija>
31. Ruf, Anja. Kritische Anmerkungen zu Global Governance. Buch: Holland-Cunz, Barbara. Ruppert, Uta. *Frauenpolitische Chancen globaler Politik*. Opladen: Leske + Budrich, 2000. 169. – 177.S.
32. Schorb, Bernd. Medien machen Männer. Lebensvorstellungen von Jungen, ihre alltäglichen und ihre medialen Vorbilder. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. München: Kopaed, 2003. 101.–117.S.
33. Schmidt, Siegfried J., Zurstiege, Guido. *Orientierung Kommunikationswissenschaft. Was sie kann, was sie will*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag, 2000. 236 S.
34. Schneider, Wolf, Raue, Paul-Josef. *Handbuch des Journalismus*. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, 2001. 345 S.
35. Seifert, Ruth. Machtvolle Blicke. Genderkonstruktion und Film. Buch: Mühlen Achs, Gitta, Schorb, Bernd (Red.). *Geschlecht und Medien*. München: Kopaed, 2003. 39.–56.S.
36. Soelle, Dorothee. Was erreicht ist – was noch aussteht. Buch: Dingel, Irene (Red.). *Feministische Theologie und Gender-Forschung*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2003. 9.-22.S
37. Thompson, John B. The Globalization of Communication. In: Held, David. McGrew, Anthony (Red.). *The Global Transformations Reader: An*

- Introduction to the Globalization Debate*. Cambridge: Polity, 2003. 246.-259.p.
38. Vulfa, Virdžīnija. *Sava istaba*. Rīga: Atēna, 2002. 140 lpp.
39. Wetherell, Margaret. *Discourse as Data: a guide for analysis*. London: SAGE: The Open University, 2001. 338 p.
40. Zaķe, Ieva. Feministiska starptautisko attiecību analīze: darbs un dzimte globālo pārmaiņu kontekstā. Grām.: Novikova, Irina (Red.). *Par agru? Par vēlu?* Rīga: LU Dzimtes studiju centrs, 2001. 12.-26.lpp.
41. Zitmane, Marita. Latvijas PSR Augstākās Padomes vēlēšanas 1990.gadā: Dzimumu vienlīdzības un iesaistīšanās politiskajā sfērā dzimtes diskurss. Grām.: Brikše, Inta (Red.). *Komunikācija: dzimtes pētījumi*. Rīga: Zinātne, 2003. 60.-74.lpp. (Latvijas Universitātes raksti, 655.sēj.)
42. Жеребкина И. *Женское политическое бессознательное*. Санкт-Петербург: Алетея, 2002. 223 с.
43. Лауретис Т. Риторика насилия. Рассмотрение репрезентации и гендера. В кн.: Гаповая Е. (ред.). *Антология гендерной теории*. Минск: Пропилей, 2000. С. 347.-372.
44. Суковатая В. А. Женщина в религиозной истории и феминистская теология. В кн.: Чикапова И. Р. (ред.). *Женщины в истории: возможность быть увиденными*. Минск: БГПУ, 2002. С. 33-53.

PIELIKUMI

1.pielikums

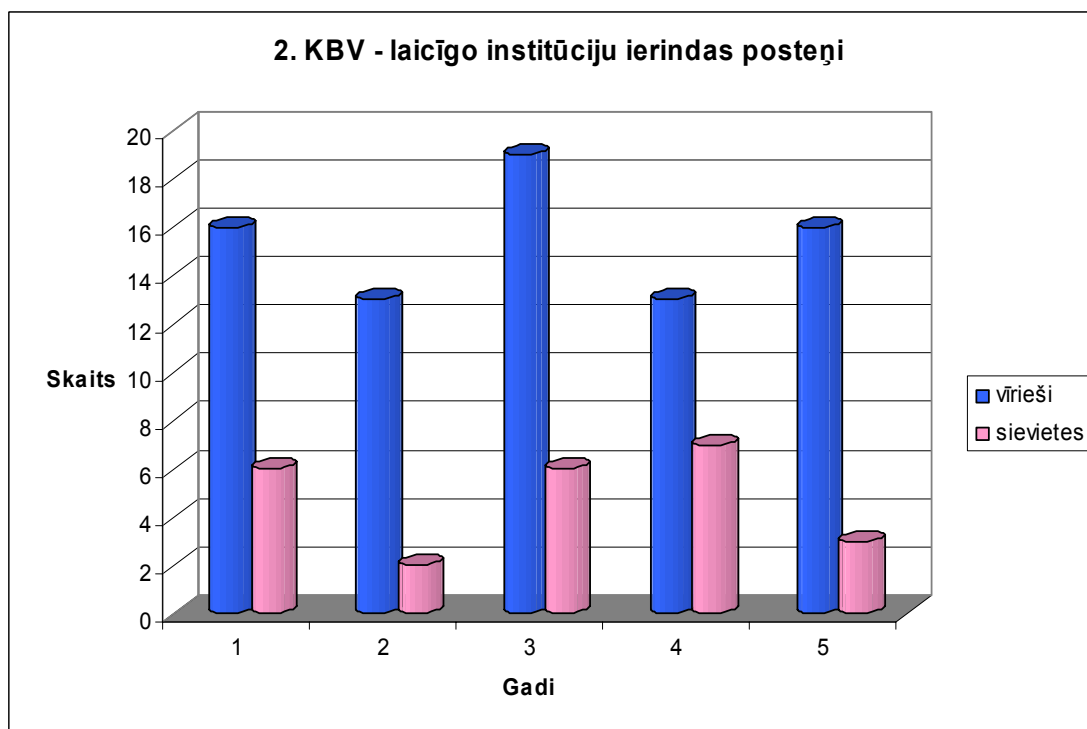
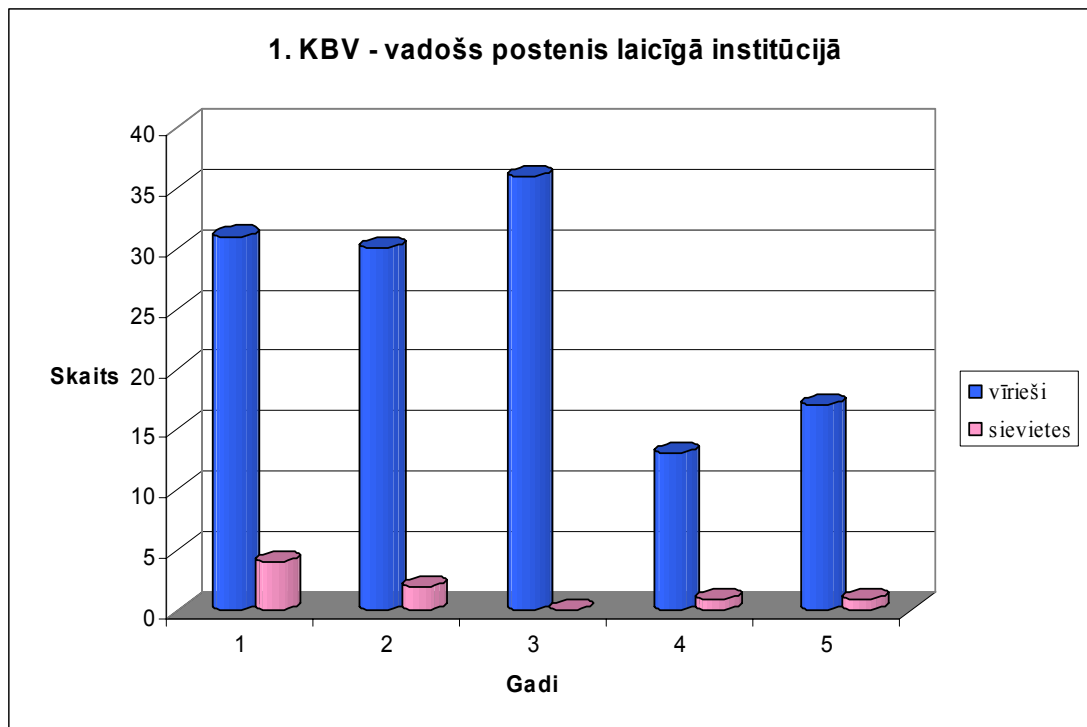
Avīze: Katoļu Baznīcas Vēstnesis

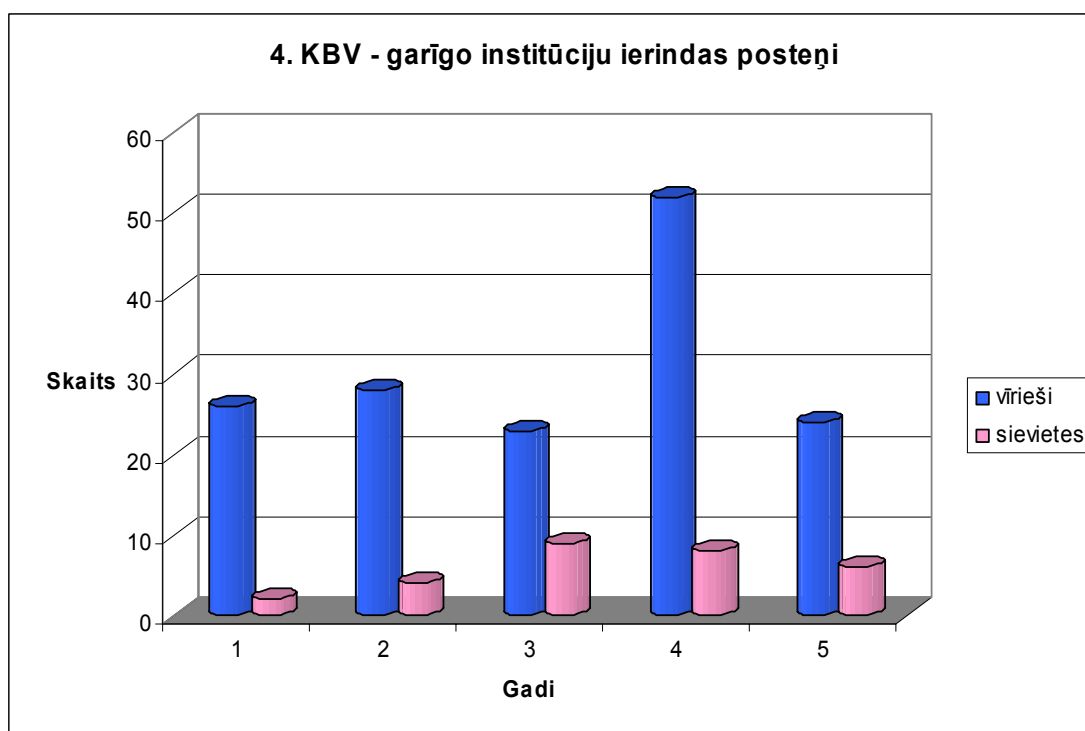
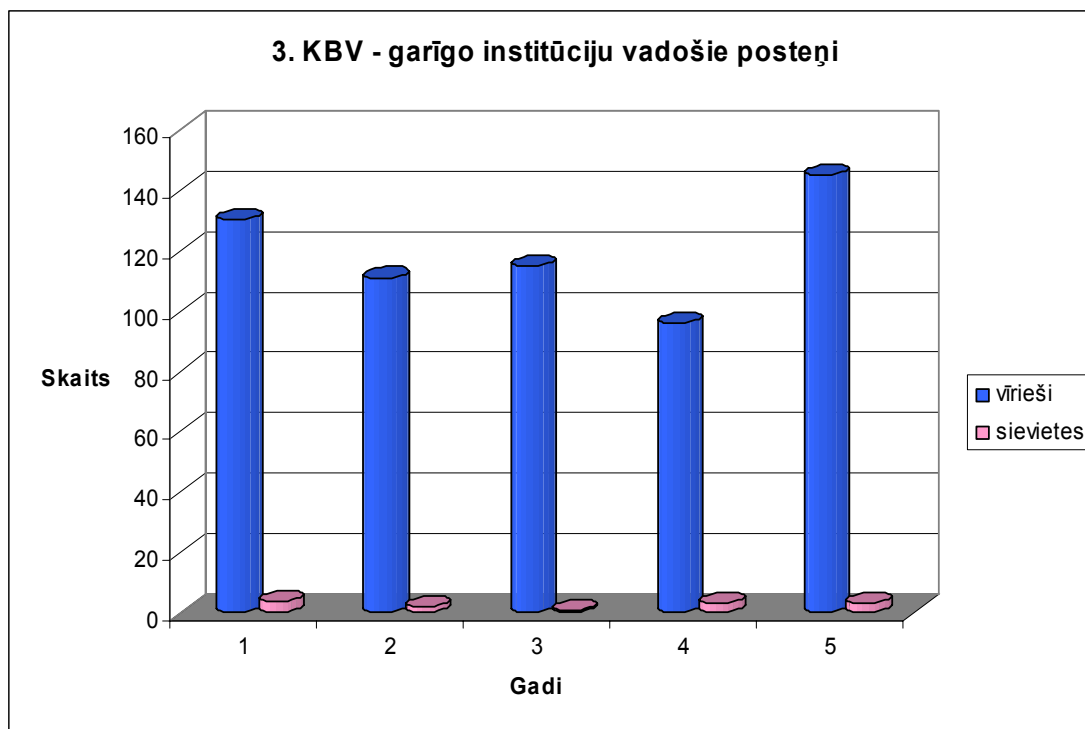
Gads	Amats / nodarbošanās laicīgā institūcijā				Amats / nodarbošanās Garīgā institūcijā				Personas statuss				Valstu prezidenti		Jānis Pāvils II	Luters	Māte Terēze
	Vadošs postenis		Ierindas postenis		Vadošs postenis		Ierindas postenis		Publiska persona		Privāta persona		V	S			
	V	S	V	S	V	S	V	S	V	S	V	S					
2001.	31	4	16	6	130	4	26	2	200	11	3	5	16	1	25	-	4
2002.	30	2	13	2	111	2	28	4	179	9	3	1	7	-	22	-	2
2003.	36	-	19	6	115	1	23	9	182	11	11	5	9	-	34	1	1
2004.	13	1	13	7	96	3	52	8	164	11	10	8	3	-	18	2	3
2005.	17	1	16	3	145	3	24	6	199	10	3	3	5	-	27	1	2
KOPĀ	127	8	77	24	597	13	153	29	924	52	30	22	40	1	126	4	12

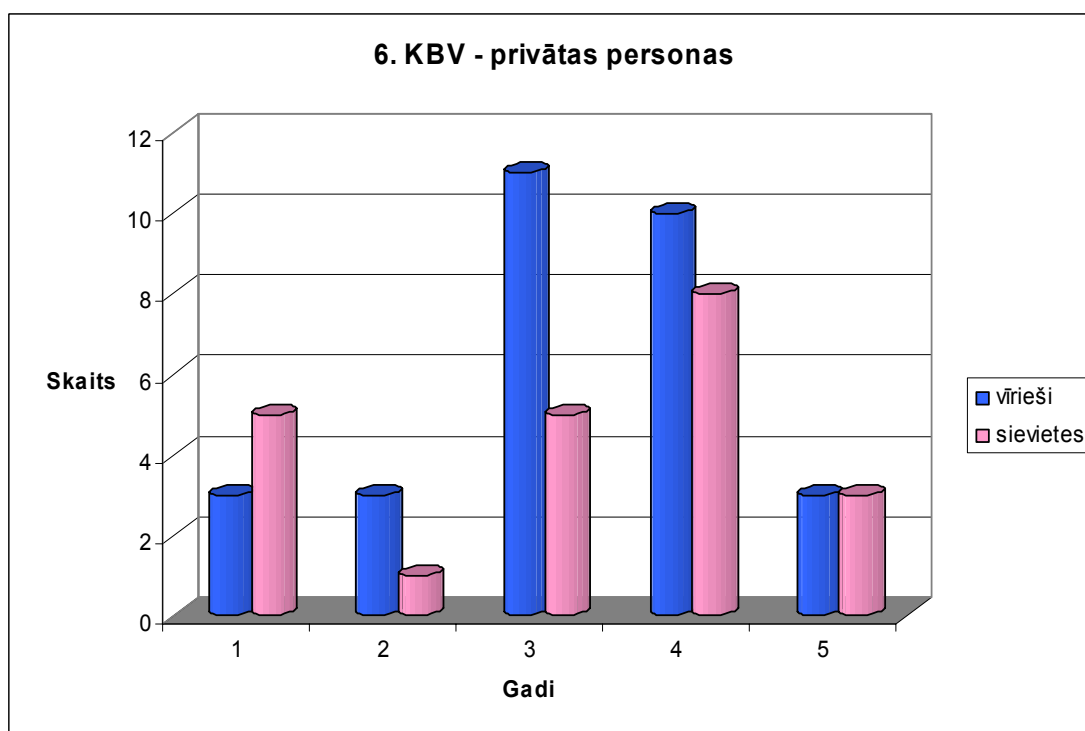
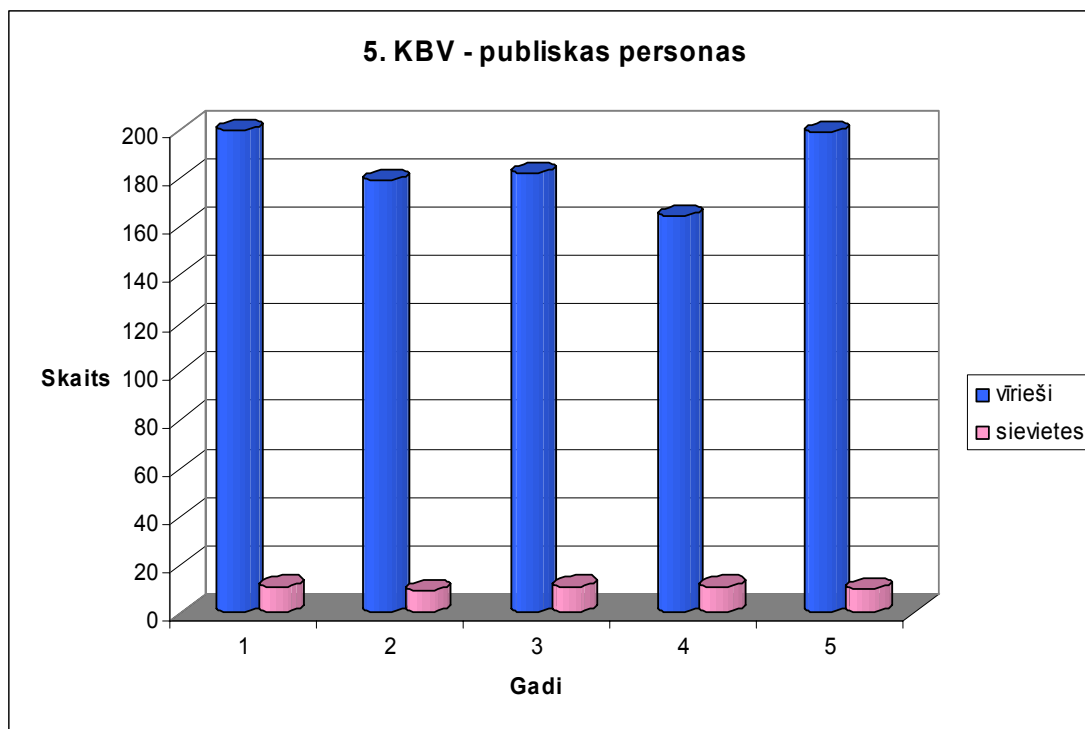
Avīze: Svētdienas Rīts

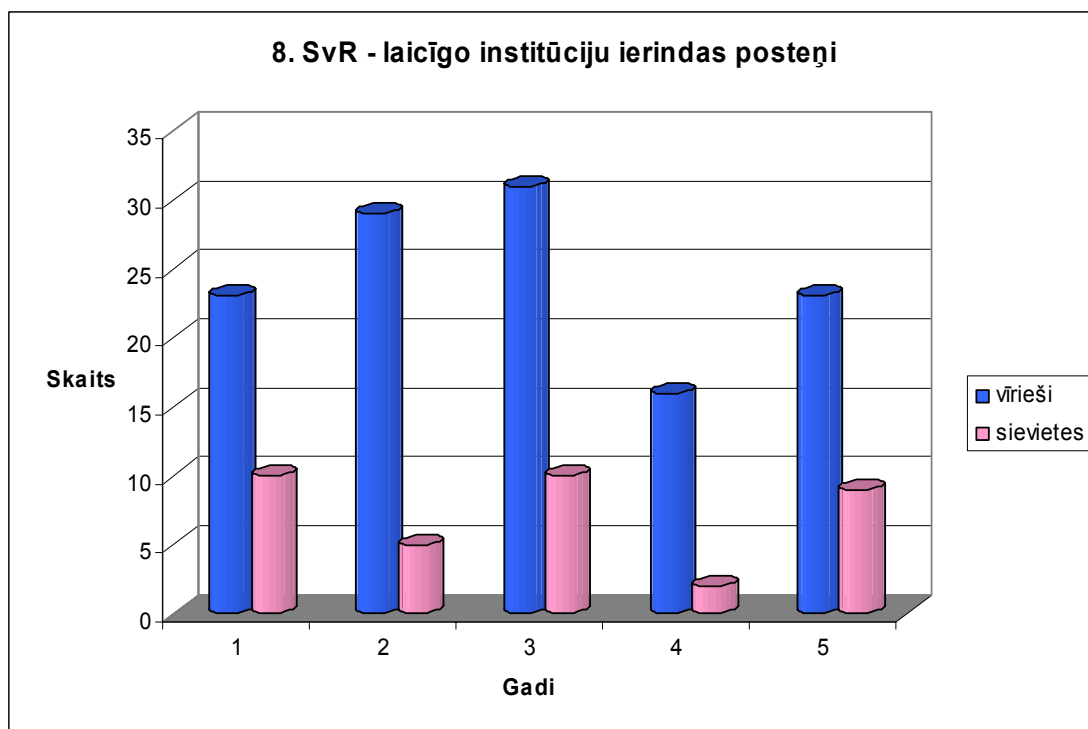
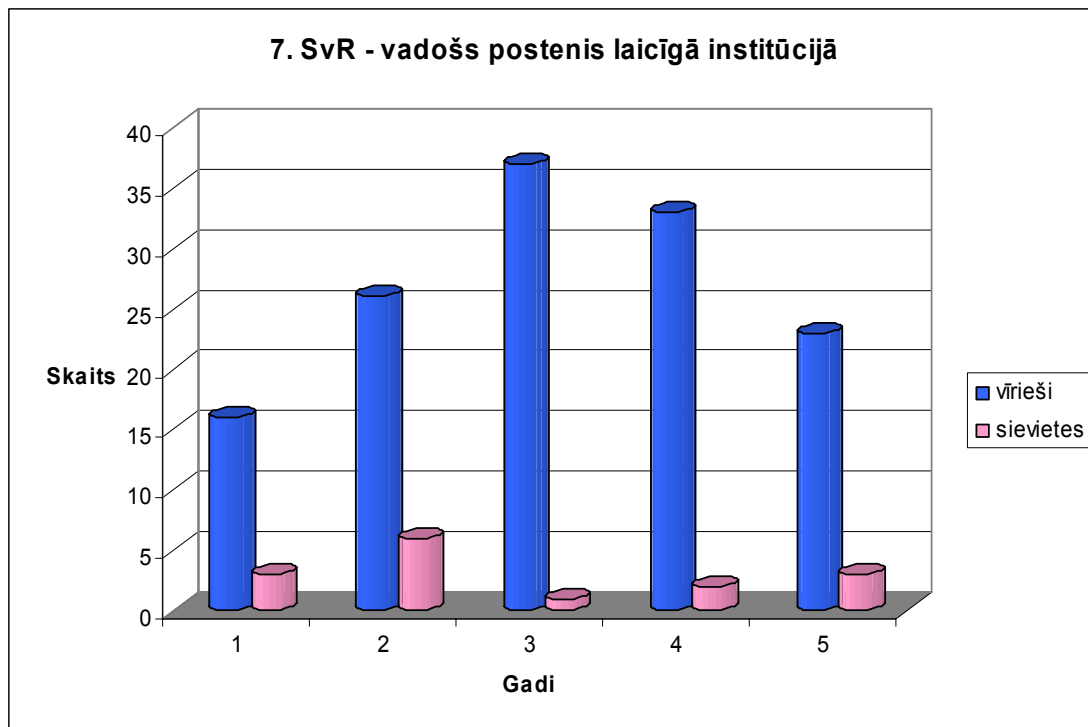
Gads	Amats / nodarbošanās laicīgā institūcijā				Amats / nodarbošanās Garīgā institūcijā				Personas statuss				Valstu prezidenti		Jānis Pāvils II	Luters	Māte Terēze
	Vadošs postenis		Ierindas postenis		Vadošs postenis		Ierindas postenis		Publiska persona		Privāta persona		V	S			
	V	S	V	S	V	S	V	S	V	S	V	S					
2001.	16	3	23	10	35	4	13	-	86	15	1	2	3	-	-	3	-
2002.	26	6	29	5	42	5	23	2	111	16	9	2	1	-	4	2	1
2003.	37	1	31	10	49	2	44	2	149	11	12	4	9	-	3	3	-
2004.	33	2	16	2	34	3	18	5	98	9	3	3	6	-	-	3	-
2005.	23	3	23	9	37	2	8	2	85	10	6	6	3	-	-	5	-
KOPĀ	135	15	122	36	197	16	106	11	529	61	31	17	22	-	7	16	1

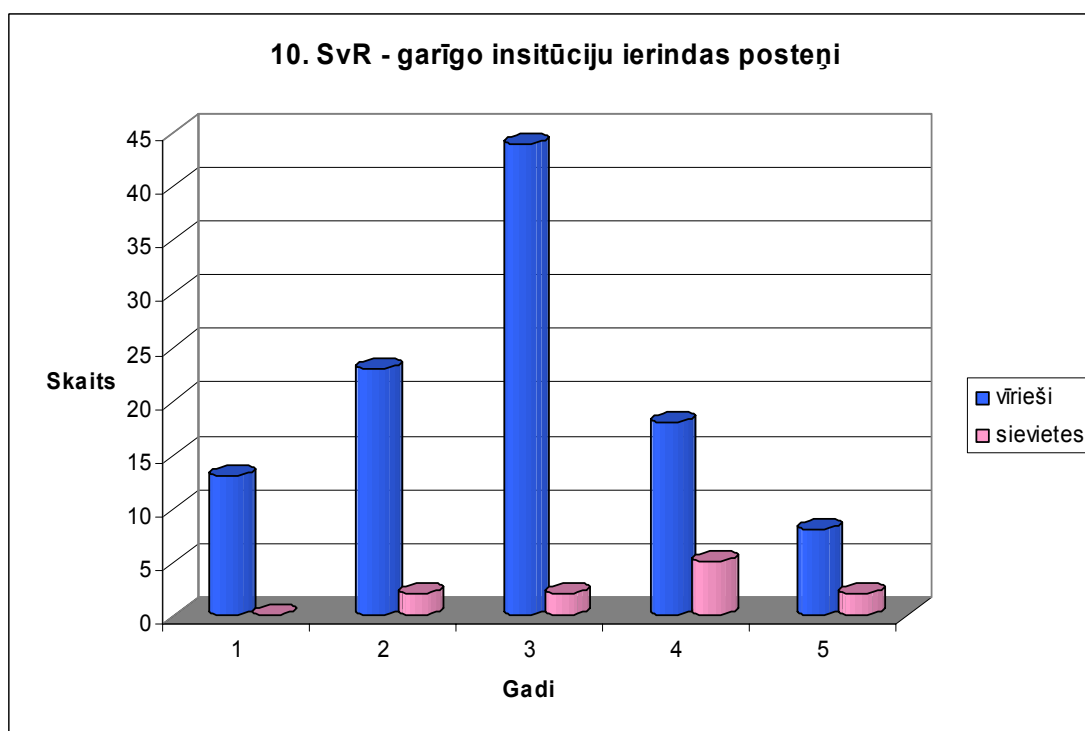
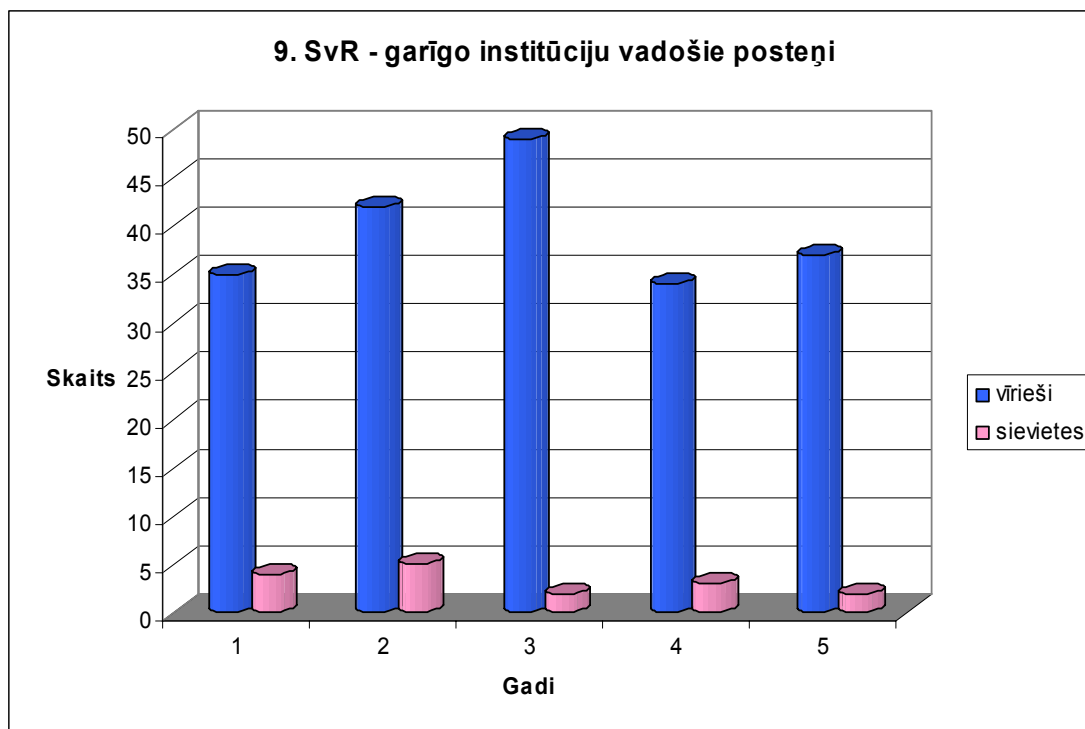
2.pielikums (1. – 18.)

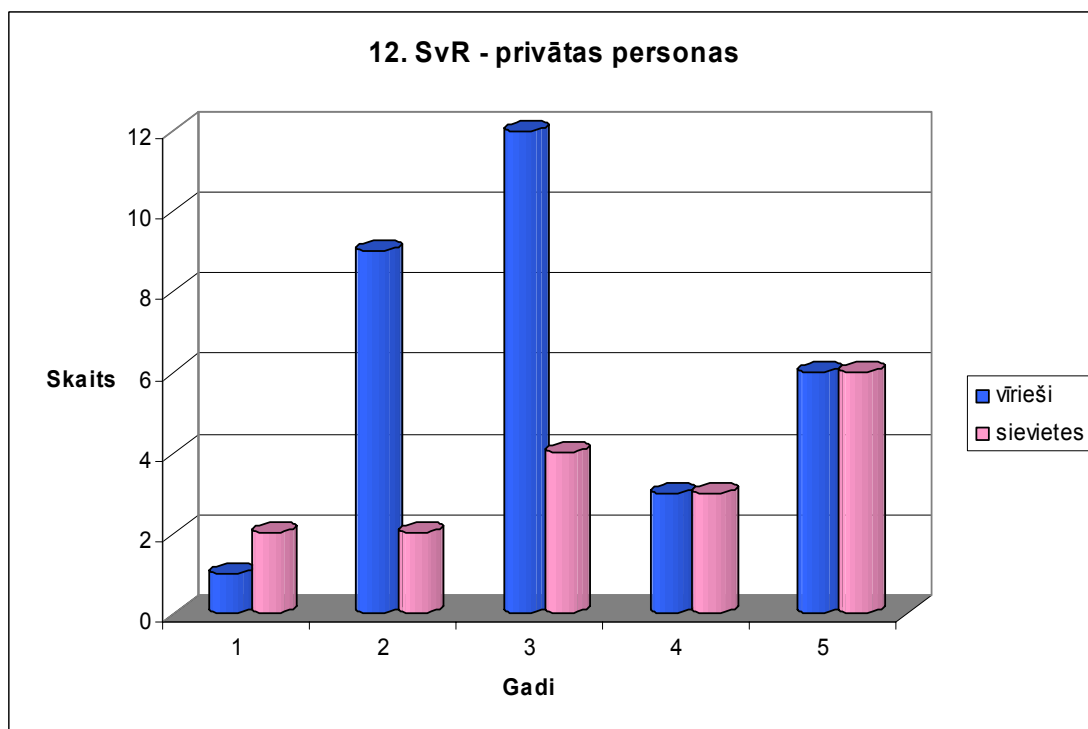
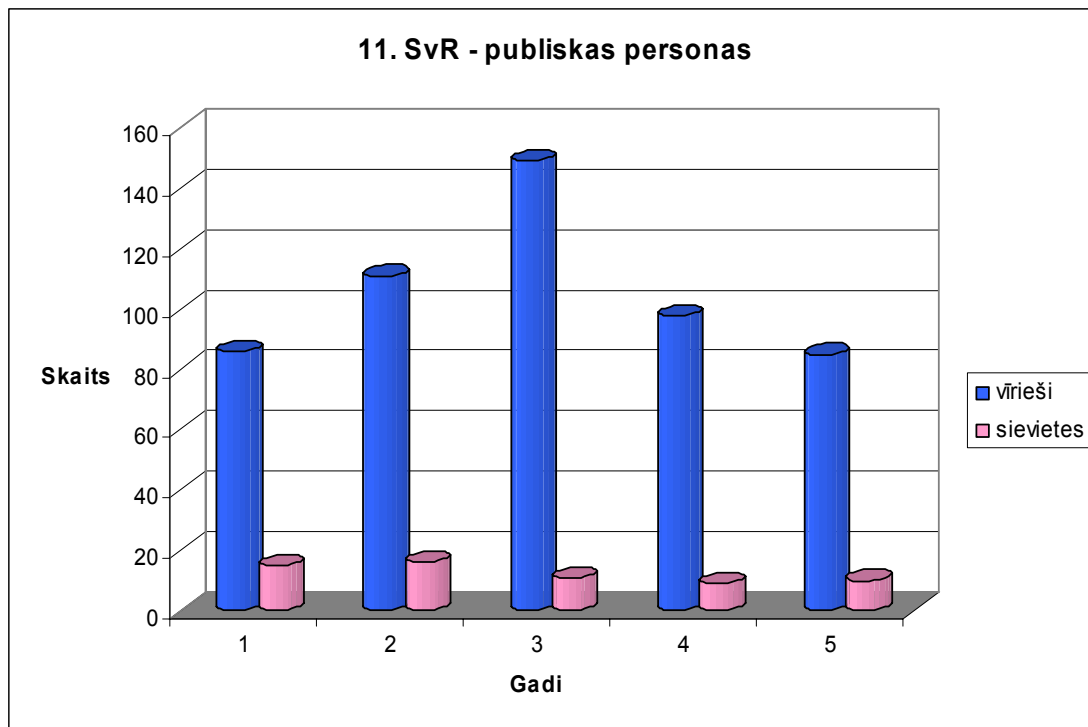

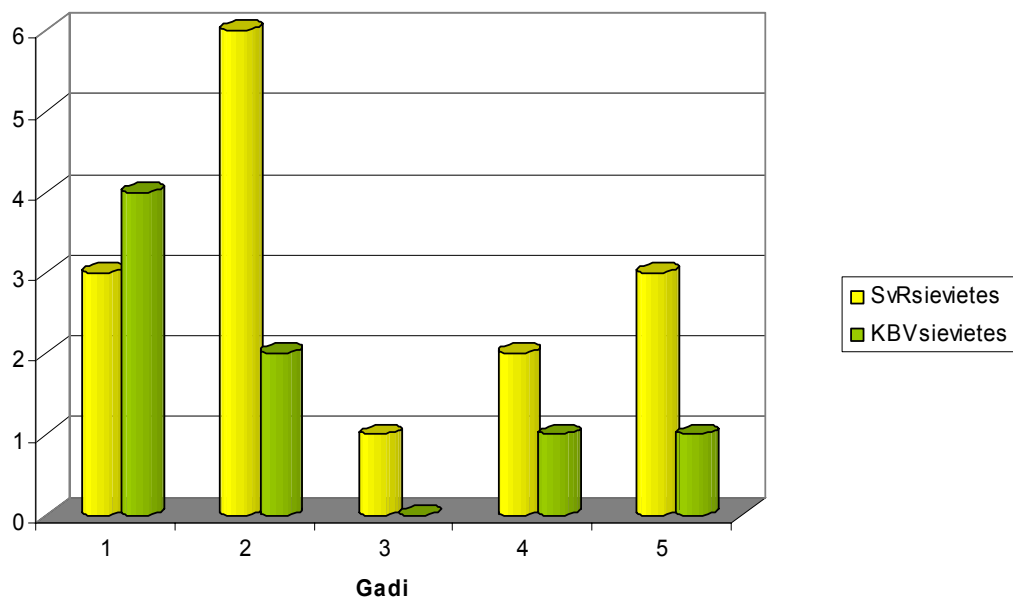
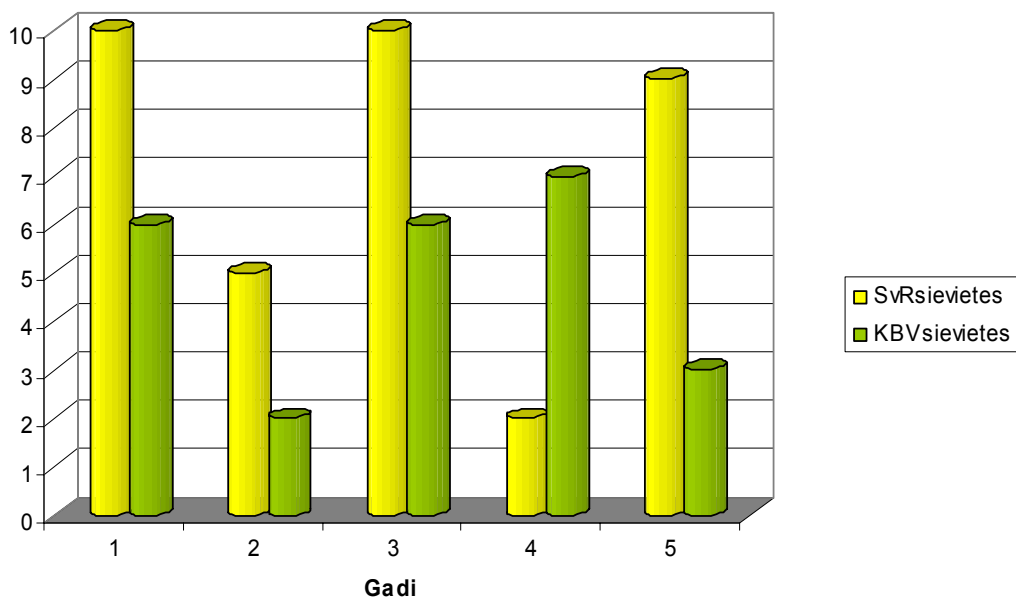

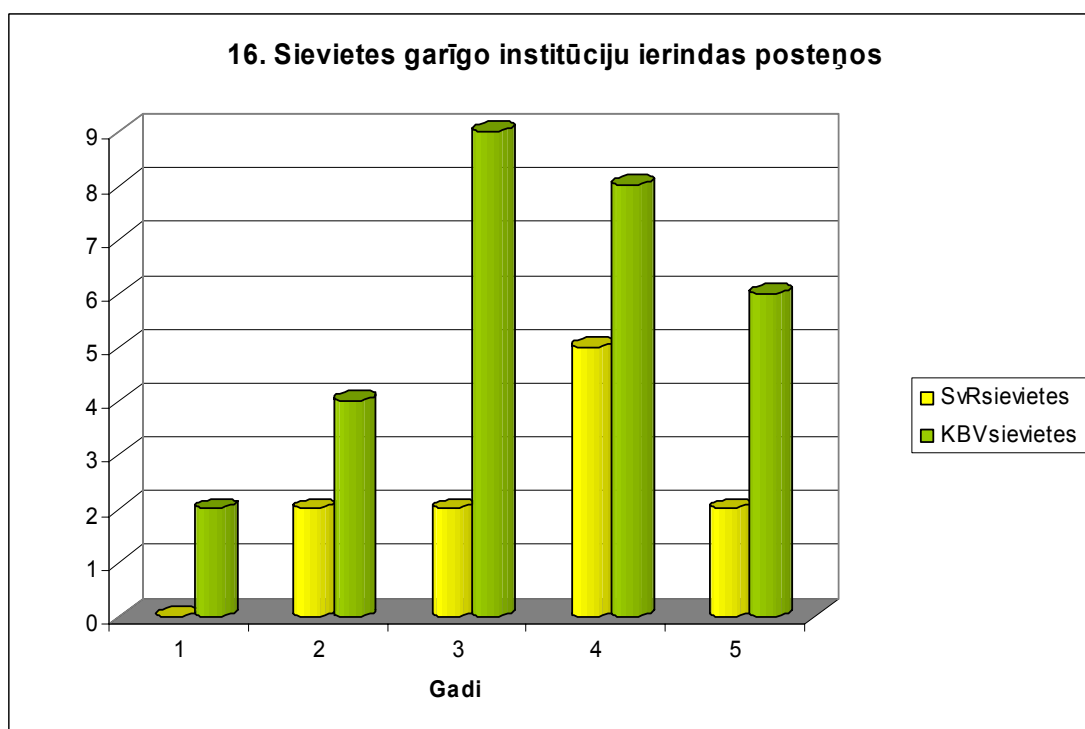
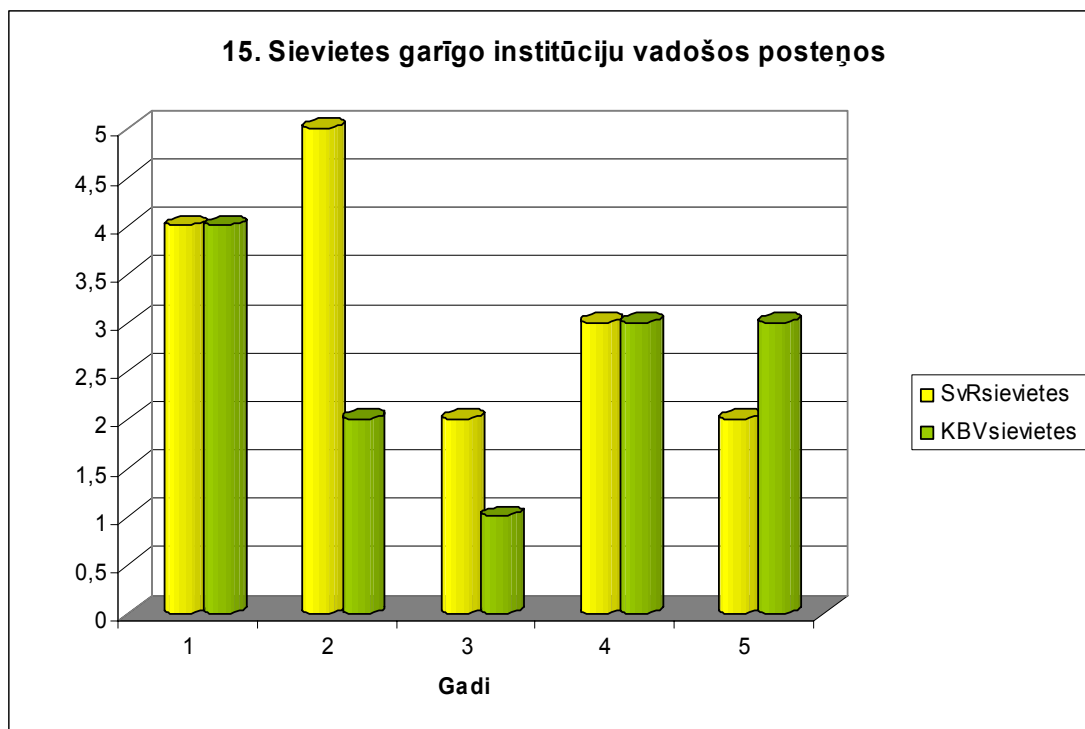

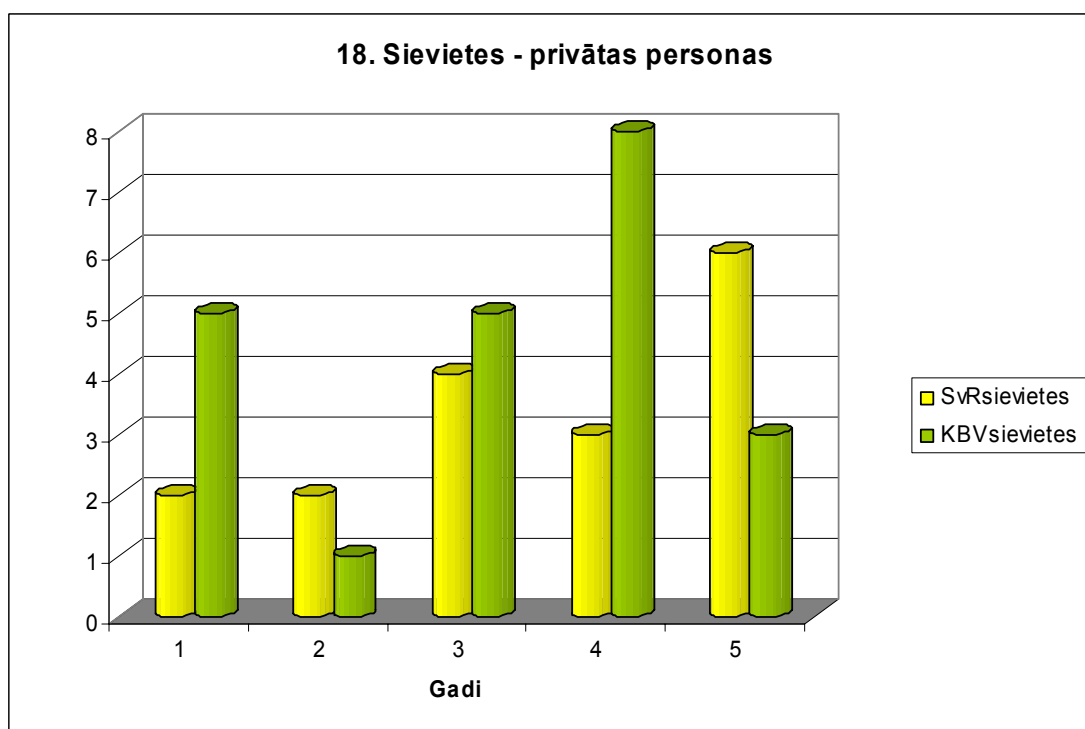
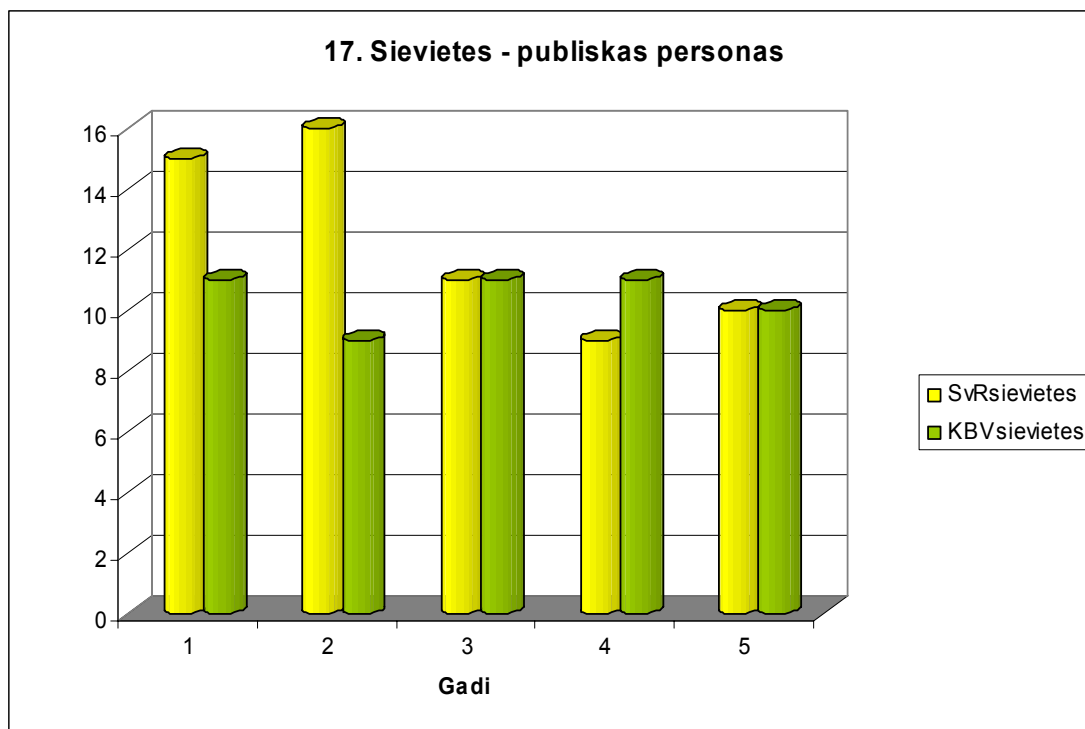

13. Sievietes vadošos posteņos laicīgās institūcijās**14. Sievietes ierindas posteņos laicīgās institūcijās**

Anotācija

Pievēršoties sievietes dzimtes lomas atspoguļojumam mūsdienu latviešu vadošo kristīgo konfesiju presē, darbā vispirms tiek izklāstītas teorētiskās nostādnes dzimtes un mediju ziņu jomās, kam seko praktiski piemēri un materiāla analīze dzimtes diskursā. Balstoties uz kontentanalīzes un diskursa analīzes ceļā iegūtajiem rezultātiem, tiek veikti secinājumi, kuros akcentēts sievietes dzimtes lomas sociāli un kulturāli nosacītais raksturs, kurš iekļaujas mediju konstruētajā pasaulē kā viens no tās elementiem, un, pateicoties reliģiskajām pamatnostādnēm, kas veido avīžu žurnālistu ideoloģisko bāzi, reproducē pasaules hierarhisko modeli, kurā dominē vīrišķais princips ar maskulīno Dievu kā soģi centrā, sievišķajam atstājot pakārtotu, papildinošu vai marginālu statusu.

Annotation

Focusing on the reflection of the role of women`s gender in our contemporary christian media in the beginning there are expounded the main theoretical viewpoints of the subject, followed by practical examples and the discursive gender analysis. Being based on the results obtained after a content and discourse analysis, I have come to a conclusion about the impression of social and cultural circumstances on the relatively conditioned characters of the women`s role, which is incorporated in the world made by medias like one of their basic components, and due to the main religions statement of the question, which constitutes grounds of the ideology of journalists, reproduces the hierachic pattern of the world, where the masculin principle with the manly God like a judge in the centre dominates, leaving for women only a subordinate, complementary or marginal status.